

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TIL MINDE
OM
HOLGER FR. RØRDAM
1830–1913

UDGIVET AF
SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED
BJØRN KORNERUP

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN
1930

TIL MINDE
OM
HOLGER FR. RØRDAM
1830–1913

TIL MINDE
OM
HOLGER FR. RØRDAM
1830-1913

UDGIVET AF
SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED
BJØRN KORNERUP

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN
1930

Forord.

I Anledning af, at den 14de Juni 1930 er Hundredeaarsdagen for Dr. Holger Fr. Rørdams Fødsel, har Selskabet for Danmarks Kirkehistorie ved Udsendelsen af nærværende Skrift ønsket at give Udtryk for sin Taknemmelighed overfor den Mand, der i saa mange Aar var Selskabets nidkære Styrer og den utrættelige Udgiver af »Kirkehistoriske Samlinger«.

Foruden at være ledsaget af et Portræt af Rørdam (en Gengivelse af et Maleri af Valdemar Kornerup paa det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg) er der heri optaget en efterladt Afhandling af den afdøde Forsker samt Professor, Dr. theol. J. Oskar Andersens Mindeord ved Rørdams Begravelse i Lyngby den 16de Maj 1913 (tidligere trykt i Teologisk Tidsskrift 3. R. IV, 151—8). Hertil er der føjet en Bibliografi, der tilsigter baade at tjene som Vejledning i og at være et Monument over Rørdams saa omfattende og fortjenstfulde Forfatterskab.

Den 6te Juni 1930.

Bjørn Kornerup.

Indholdsfortegnelse.

	Side
1. Præsten og Forfatteren Magister Povl Jensen Kolding. Af H. F. Rørdam	9
2. Mindeord ved H. F. Rørdams Jordefærd 16. Maj 1913. Af J. Oskar Andersen	63
3. Fortegnelse over H. F. Rørdams Skrifter og Afhandlinger. Af Bjørn Kornerup	70

Præsten og Forfatteren
Magister Povl Jensen Kolding,
Forstander for Herlufsholm.

Ved H. F. Rørdam.

Som Lyspunkter i det 17de Aarhundredes ikke meget oplivende litterære Forhold hertillands fortjener den Virksomhed at fremhæves, der udfoldedes af en Række Mænd, som havde faaet Øjet opladt for, at Modersmaalet forsømtes, og at det derfor gjaldt om atter at bringe det til Ære i den almindelige Bevidsthed. Af saadanne Mænd kan særlig følgende Præster nævnes:

Claus Christoffersen Lyskander, 1558—1624.

Povl Jensen Kolding, 1581—1640.

Anders Christensen Arrebo, 1587—1637.

Søren Povlsen Judichær Gotlænder, 1599—1668.

Hans Mikkelsen Ravn, 1610—63.

Erik Eriksen Pontoppidan, 1616—78.

Peder Syv, 1631—1702.

Laurids Olufsen Kok, 1634—91.

Peder Winslov, 1636—1705.

Foruden disse Mænd kan med Føje nævnes Biskopperne *Hans Povlsen Resen*, *Jens Dinesen Jersin*, *Henrik Gerner* og *Thomas Kingo* som Skribenter, der havde Sands for Modersmaalets Ret og Betydning. Det samme gælder enkelte Mænd af andre Stænder, særlig Professor *Rasmus*

Bartholin og Oversekretær i Kancelliet *Matthias Moth*¹⁾. Men Præsterne var i det 17de Aarhundrede i afgjort Overvægt blandt det danske Sprogs Elskere og Forfremmere, noget der i ikke ringe Grad tjener til Standens Ære.

Her skal meddeles, hvad vi veed om Povl Jensen Colding, der i sin Tid havde et meget anset Navn. Til Vidnesbyrd i saa Henseende kan følgende Udtalelse anføres:

I Fortalen til Aalborg-Rektoren Mogens Wiingaards Skrift, Q. Curtius Rufus, samt Joan. Freinsheims Tillæg om Darii og Alexandri Magni Bedrifter. Pars. I. (Kbh. 1704) findes følgende:

»Jeg vil holde mig til den Høyberømmelige Paul J. Coldingius i hans Etymologico Lat. lucubreret, da Han var Rector Scholæ i Aalborg. — — Thi som den Høyberømte Coldingius hafver giennem løbet icke mindre end syf og halffierdesintztifve Autores, hues Nafne for an i samme Bog findes, saa maa han vel og hafve træffet det rætteste. Og hafve vi Danske høyeste Aarsage til at prise og tacke velbemelte Coldingius for samme Etymologicum, som i Latinen er saa reen og gyldig, at mand neppe tør ved at tuifle paa et Ord, om endskiønt Autorum Nafne icke staa der hos: det er nock, at de for an ere indførte; og i Dansken kand vi pucke af hannem, at han hafver gifvet os om icke et Lexicon Danico-Latinum, da et Lexicon Latino-Danicum. Huad hafde vi uden Hannem, og det som er draget ud af Hannem?«

Senere hen (bag efter Æreversene til Udgiveren) er følgende P. S. tilføjet: »I Fortalen hafver Jeg skrefvet, at »den Høyberømte Coldingius hafver gifvet os om icke et Lexicon Danico-Latinum, da et Lexicon Latino-Danicum. Da dog Jeg siden paa en braf sted hafver fornummet, at Dictionarium Herlovianum er hans eget Opus, huilcket er Danico-Latinum«.

¹⁾ N. M. Petersen, Bidrag til den danske Litteratur Hist. (Orig.-Udgaven) III, 464 ff., 496 f. J. Paludan, Renaissancebevægelsen i Danmarks Litteratur, især i det 17de Aarh., S. 372 ff. og sammes Danmarks Litteratur mellem Reformationen og Holberg, S. 248 ff.

Dette kun som en lille foreløbig Prøve paa den Dom, Eftertiden fældede over Povl Jensen Kolding som Sprogmand. Hans Levned maa dog begyndes med en Fremstilling af de hidtil lidet kendte, ejendommelige Forhold i hans Barndomshjem, der sandsynlig kom til at bestemme hans følgende Løbebane. For øvrigt er den af ham selv førte »Slægtebog«, der senere nærmere skal omtales, en Hovedkilde til Oplysning om hans Levned.

I Kolding levede i Midten af det 16. Aarh. en Handelsmand (»Kræmmer«) ved Navn Arnt Falenkamp. Han var en Vestfaler af Fødsel, der paa Grund af Krigs- og Religionsuroligheder i sin Hjemstavn havde forladt Tydskland og slaaet sig ned i Kolding. Her gik det ham godt; han leverede Varer, bl. a. Apothekersager til Hoffet paa Koldinghus, drev, som det synes ogsaa Gæstgiveri og blev Ejer af en ret anseelig Gaard¹⁾. Gennem Sønnen Bernt blev han Stamfader til en Slægt, der har talt ikke faa Præster²⁾. Datteren Magdalene, der synes at have været en Kvinde af fremragende Evner, ægtede 1578 Jens Povlsen, Borger og Raadmand i Kolding, Søn af Povl Jensen, der ligeledes var Raadmand sammesteds³⁾. I dette Ægteskab fødtes, foruden sex andre Børn (hvoraf flere dog døde smaa)⁴⁾ den 22. Marts 1581 en Søn, der fik Far-

1) Rørdam, Hist. Kildeskrifter I, 670 Not. 1.

2) Se t. Ex. Ny kh. Saml. VI. Registeret, og Wiberg, Alm. dansk Præstehistorie, Registerbindet under Falenkamp.

3) I Kolding Kirke findes endnu følgende Gravskrift: »Her nedenfor hviler erlig oc velact Poul Jensen, Raadmand i Kolding, som saligen hensof Ao. 1572 den 27. Septemb. [i] hans Alders 63 Aar«. Jvfr. Danske Saml. 2. R. VI, 246.

4) Børnene nævnes i Slægtebogen. Det kunde bemærkes, at naar Fred. Barfod i Kh. Sml. 3. R. VI, 799 siger, at Egedernes Stamfader, Hans Jensen Kolding, Præst i Vester-Egede, var en Broder til Mag. Povl Jensen Kolding, da er det en urigtig Formodning (se Pst. Jantzens Bemærkning i Kh. Saml. 4. R. I, 808).

faderens Navn, da han, til sin fremtidige Lykke, blev baa-
ren til Daaben af ingen ringere end Statens første Em-
bedsmand, Kongens Kansler, den navnkundige Niels
Kaas¹⁾. Raadmand Jens Povlsen var nemlig en anset
og vistnok velhavende Mand, der sørgede for, at hans Børn
fik Faddere, der under givne Forhold kunde være dem til
Støtte i Fremtiden. Vistnok maa han ogsaa have været an-
set for en dygtig Mand, da den vigtige og ansvarsfulde Stil-
ling som kongl. Tolder og Sisemester i Kolding blev ham
overdragen i Aaret 1585. Byen var den Gang, næst Hel-
singør, vistnok Rigets vigtigste Toldsted. Store Drifter af
Kvæg og Heste gik over Kolding sønderpaa, og Varer af
forskellig Art indførtes. Dette krævede et stort og vanske-
ligt Regnskab, navnlig fordi det synes at have været Skik,
at der ofte maatte gives Kredit eller stilles Borgen for Told
af de Kreaturer, som udførtes. Til Exempel paa de Van-
skeligheder, Jens Povlsen stilledes over for, kan følgende
kongelige Befaling af 27. Juni 1586 anføres, stilet til »Borg-
mestre, Raad og Byfoged i alle de Kjøbsteder, som be-
søges med dette Brev«. Brevet er af dette Indhold:

»Jens Povlsen, Tolder i Kolding, har berettet, at nogle
Borgere sidste Foraar har uddrevet en hel Hob Øxne gen-
nem Kolding Toldsted, og sat ham Borgen med Danne-
mænd, Brev og Segl for Toldens Betaling inden en bestemt
Tid, hvilken Tid dog nu er forløben, uden at enten Bor-
gerne eller deres Forløvere har villet rette for sig, hvorfor
han endnu ikke har kunnet faa Tolden og ikke uden lang-
sommelig og besværlig Trætte kan faa disse Restancer.
Paa hans Anmodning befaler Kongen dem at hjælpe ham
til uden videre Forhaling og Undskyldning at faa, hvad
Borgere (o: Kautionister) i deres By enten selv skylde eller

¹⁾ Danske Saml. 2. R. VI, 247. N. Kaas staar forrest i Fadderlisten,
hvad formentlig viser, at han har baaret Barnet, da det i ældre Tid
var ret sædvanligt, i alt Fald i visse Egne af Landet, at Drengbørn
blev baa- til Daaben af Mænd og Pigerne af Kvinder, saaledes som det
endnu var Skik i Angel i min Præstetid der (1860 ff.) og formodentlig
er det endnu.

er gaaede i Borgen for, saa at han siden kan gøre sit Regnskab klart hos Rentemesteren og betale hvad han skylder. De vil komme til at staa til Rette derfor, hvis Kongens Ret bliver forsømt eller forhalet¹⁾.«

Det er næppe sandsynligt, at alle Restancerne er komne ind; i alt Fald kom der siden meget af samme Slags, der gjorde Posten som »Kgl. Majestæts Tolder« saare tung og besværlig for Jens Povlsen. Restancerne løb op i Tusinder, og den kgl. Rentemester trængte stadig mere og mere utaalmodig paa med Fordringen om, at Tolderen skulde aflægge klart Regnskab. I Marts 1591 truedes han endog med Afsettelse, om han ikke betalte de Penge, han skyldte, der ansloges til 7800 Daler. Han maa have bedt om godt Vejr; thi faa Dage efter udgik et kgl. aabent Brev til alle Kongens Fogder, Embedsmænd, Borgmestere, Raadmænd, Byfogder, Herredsfogder, Birkefogder og alle andre Dommere om at være Jens Povlsen behjælpelig med at faa de Restancer, han paa Kongens Vegne havde tilgode hos dennes Undersaatter. Men da heller ikke dette Skridt førte til det forønskede Maal, og Maningerne fra Regeringens Side trængte haardere og haardere ind paa den ulykkelige Mand, der endog en Tid synes at være bleven taget i Rettens Forvaring, saa blev Enden den, at Borgmester Anker Mogensen i Kolding 28. Febr. 1592 blev beskikket til Tolder i Jens Povlsens Sted²⁾. Men Regeringens Krav paa denne stod fremdeles ved Magt. Det har under disse Forhold maaske været en Befrielse for ham, at han et halvt Aars Tid derefter bortkaldtes ved Døden.

Et for hin Tid ret mærkeligt Minde har denne Mand efterladt sig, nemlig en Slægtbog, der siden er fortsat af hans Søn og Sønnesøn. Denne Bog findes nu i Universitets-Bibliotheket i Christiania, hvor afd. Professor L. Daae først blev opmærksom paa den og offentliggjorde en lille

¹⁾ Kancelliets Brevbøger 1584—88, S. 553.

²⁾ Kancelliets Brevbøger 1588—92, S. 555—6. 563. 673. 675. 718. 746. 748.

Meddelelse om sit interessante Fund¹⁾. Siden har Overbibliothekar S. Birket-Smith i Danske Saml. 2. R. VI, 244—60 udgivet hele Slægtebogen.

I denne Bog har Magdalene Arntsdatter (Falenkamp) skrevet »Anno 1592, den 21. November²⁾, der Klokken var imellem 8 og 9 om Aftenen, døde min sl. Husbond Jens Povlsen, Raadmand udi Kolding, og er begravet udi Kolding Kirke. Gud give hannem en glædelig Opstandelse.«

Naar man betænker, under hvilke sørgelige Forhold Enken var, da hun skrev disse Ord: et truende Sværd hængende over hendes og hendes Børns Hoveder i Form af Regeringens Krav paa alt, hvad hun ejede og mere til som Dækning af Mandens Restancer — saa faar man en Følelse af, at denne Kvinde har besiddet større Sjælekraft, end de fleste ejer. Dertil kom nemlig, hvad de gamle Kancelli-Brevbøger fortæller om, hvorledes hun ved Granskning af sin Mands Papirer og Regnskabsbøger søgte at skaffe Lys over, hvad Boet havde tilgode hos de mange, som den afdøde Tolder, i Tillid til Løfter og Forskrivninger, havde givet Kredit.

Da Enken var naaet til et vist Overblik over Stillingen, begav hun sig midt i Vinterens Hjerte, i Februar 1593, til København for selv at tale sin Sag hos Regeringsraadet. At Niels Kaas var dettes Formand, har sandsynligt givet hende Haab, og hun udrettede da ogsaa saa meget, at der 21. Febr. s. A. udgik en Skrivelse til Rentemester Enevold Kruse af følgende Indhold:

»Magdalene, forhen Tolder i Kolding Jens Povelsens Enke, der nu en Tid lang har været her for at forklare sin Mands Regnskab, har berettet, at hun har forskellige Haandskrifter og Beviser paa Tilgodehavende forskellige Steder, som hun ikke kan faa indkrævet, og hun har der-

¹⁾ (Norsk) Hist. Tidsskrift. II, 338—9.

²⁾ Naar der i Kancelliets Brevbøger 1593—96, S. 57, siges, at Tolder Jens Povlsen døde 17. Febr. 1592, er det aabenbart en Fejl. Det maa være den Dag, da han fratraadte Tolderembedet.

for ansøgt Kongen om, i Betragtning af hendes Elendighed og store Armod, at bevilge, at disse Haandskrifter og Beviser maa modtages i Renteriet og godtgøres hende i hendes afdøde Mands Regnskab. Da Kongen har givet Caspar Markdaner, Embedsmand paa Koldinghus, Ordre til paa Kongens Vegne at tage de Gaarde og Ejendomme, hun har i og udenfor Kolding, i Betaling for hendes Mands Restance til Kronen, og endvidere at indkræve, hvad hendes afdøde Mand paa Kronens Vegne havde til gode hos nogle af Kongens Undersaatter i Kolding og nogle andre Steder i Fyrstendømmet Slesvig, og indføre rigtig Besked derom i Rentekammeret, og da der intet yderligere skal være at faa hos hende, skal han tage de Haandskrifter og Beviser, hun har, og derefter give hende Kvittans for hendes afdøde Mands Regnskab«.

I Henhold til denne Skrivelse indstillede Magdalene Arntsdatter sig 4. Marts s. A. med de fast utallige Forskrivninger og Gældsbeviser (ofte paa ganske smaa Summer), der fandtes efter hendes Mand. Disse blev derefter opgjorte i Rentekammeret til en Sum af 3603½ Dlr. 19 Sk., og en lang Række Kongebreve udgik siden til forskellige Lensmænd og andre Autoriteter om at inddrive Gældsposterne¹⁾.

Saaledes var Enken endelig frigjort fra Rentemesterens Krav; men de Gaarde og Ejendomme, som Familien havde besiddet, var gaaede med i Løbet. Da man ogsaa vilde fratage hende den Gaard, hendes Forældre havde beboet og ved deres Død efterladt hende, blev det dog paa hendes Ansøgning bevilget, at hun indtil videre maatte blive boende i Gaarden uden at svare Leje²⁾.

Under disse vanskelige og ofte næsten fortvivlede Forhold i Hjemmet havde Familiens ældste Søn, Povl Jensen, tilbragt sin Barndom. Men hvem veed, om ikke netop disse Forældrenes Sorger, som Børnene ikke kunde blive

1) Kancelliets Brevbøger 1593—96, S. 23. 56—8.

2) Smst., S. 241. 607.

uberørte af, har bidraget til at udvikle hos Sønnen den Karakterens Alvor, Guds frygt, Flid og Retsind, som siden udmærkede Povl Jensen baade som ung og gammel. Selv skriver han i Slægtetbogen: »Af mine salige Forældre er jeg opdragen udi Guds sande Kundskab og Frygt, og er, der min Alder kunde taale det, holdt og sat til Skole udi Kolding, hvor jeg blev varendes indtil mit 13de Aar.«

Skolen i Kolding hørte imidlertid til de smaa, der paa Grund af det ringe Lærerpersonale vanskelig kunde føre sine Disciple til det akademiske Maal. Da var det, at Niels Kaas traadte til og skaffede sin Gudsøn Optagelse i den kongelige Skole i Sorø, der, foruden andre Fortrin, paa den Tid maatte anses som den bedst udrustede Skole her i Landet. Selv har Povl Jensen antegnet følgende om dette vigtige Skridt i hans Tilværelse:

»Anno 1594 udi April Maaned kom jeg til Soer Skole formedelst velbyrdige sal. Niels Kaas Kanslers Befordring, der Macchabæus var Forstander og Mester Hans Steffensen, som og siden blev Forstander samme Steds, var Skolemester. Og var jeg der udi 6 fulde Aar.«

I Sorø Skole som andensteds i de latinske Skoler gik alt den Gang paa Latin, og Povl Jensen fik da ogsaa sit latinske Navn: Paulus Janus Coldingius. Derfor er der dog ikke tvingende Grund til, som ofte er sket at skrive hans Navn paa Dansk »Colding«; thi vel brugte han denne Skrivemaade i sine yngre Aar; men i den senere Del af sit Liv skrev han sig »Kolding«.

Rektoren for Sorø Skole, den ovennævnte Hans Staphensen (Johannes Stephanus)¹⁾ var en Mand af fremragende Dygtighed, der, skønt han allerede 1597 forlod Sorø og blev Professor ved Universitetet, maa have bevaret Mindet om den flinke Discipel fra Kolding, eftersom han optog ham i sit eget Hus, da han 1600 var bleven Student.

¹⁾ Skrev sig selv Staphensen, under hvilket Navn hans Levned er fremstillet i D. biogr. Lex. XVI, 288 ff.

Som Rektor i Sorø afløstes Stephanius af Mag. Niels Jørgensen Ærylæus, en ikke mindre dygtig Skolemand, hvem Povl Jensens videre Udvikling paa den studerende Bane maa tilskrives. I hans Tid indkom en ny Discipel i Skolen, Palle Rosenkrantz (Axelsen). Da denne endnu var meget ung, blev han henvist til Povl Jensens Vejledning, idet denne som en Art Privatpræceptor, ved Siden af egen Læsning, fik den Opgave at tage sig af den unge, siden saa fremragende Adelsmand¹⁾. Dette Hverv løste han paa en saadan Maade, at der stiftedes et Venskab mellem de to Disciple, der, navnlig efter at Palle Rosenkrantz mange Aar senere var bleven Skoleherre paa Herlufsholm, blev af stor Betydning for Povl Jensen, som det nærmere skal omtales i det følgende. Naar han saaledes under sin egen Skolegang kunde være betroet Vejleder for andre, tør man deraf slutte, hvad ogsaa ad anden Vej stadfæstes, at han allerede, inden han afgik til Universitetet, har været i Besiddelse af ualmindelig Modenhed og vel ogsaa betydelige Kundskaber.

I Slægtbogen har han senere antegnet: »Anno 1600 in Aprili kom jeg til Københavns Universitet og blev antagen for en Student, der Doctor Peder Vinstrup, Bisp her udi Sælland, var Rector, og Doctor Thomas Fincke, Medicus, var Decanus. Paa samme Universitet var jeg et Aars Tid, det halve udi Mester Hans Staffensens Hus, som der var Logices Professor, det andet halve udi min Farbroders, Iver Povlsens, siden da Borgmester udi København.«

Den sidstnævnte Mand har vistnok spillet en vigtig Rolle i Peder Jensen Koldings Liv, da det med stor Sandsynlighed kan antages, at det er ham, der har givet den ganske uformuende Brodersøn Midler til hans snart paafølgende vidtløftige Udenlandsrejse, ligesom han vel ogsaa har understøttet Broderens Enke, Magdalene Arntsdatter, indtil

¹⁾ C. P. Rothe, Brave Danske Mænds og Kvinders berømmelige Eftermæle I, 636.

hendes Død, der indtraf 17. Marts 1602. Et Par Oplysninger om denne Mand vil derfor maaske ikke savne Interesse i denne Forbindelse.

Iver Povlsen var født i Kolding 1567 og Søn af den tidligere nævnte gamle Povl Jensen. Han slog sig op som Handelsmand i København, navnlig efter at han havde ægtet Storkøbmanden Marcus Hes's aldrende Enke, Margrete Surbek, efter hvis Død (1602) han 14. Dec. 1603 blev gift med Borgmester Peder Munks Datter Karen, der fødte ham 13 Børn, deriblandt Sønnen Mag. Peder Iversen Munk, der blev den første Præst ved den i Chr. IV's Tid opførte Kirke udenfor Kbhvns Nørreport¹⁾. Iver Povlsen blev 1606 Raadmand og 1615, ved sin Svigerfaders Død, Borgmester i København, i hvilken Stilling han forblev til sin Død 18. Febr. 1622. Han var en velstaaende, men ogsaa en godgørende Mand²⁾.

Har Farbroderen, som det med Grund kan formodes, ydet Brodersønnen det fornødne til Rejsen, saa er Prof. Stephanius kommen ham til Hjælp paa en anden Maade, idet han grundet paa sit nøje Kendskab til ham fra Sorø og København medgav sin Discipel et fortrinligt Vidnesbyrd for Flid og Retsindighed, dat. 9. Juni 1601³⁾.

Om sin Rejse fortæller Kolding selv i Slægtebogen: »Anno 1601 udi Foraaret begav jeg mig fra København at ville forsøge mig udi fremmede Lande og paa fremmede Universiteter, og derover igennem vandrede en stor Part af Tyskland, Böhmen og Italien paa en tre Aars Tid. Første Aar, jeg drog ud, kom jeg om St. Hansdagstide til den berømte og navnkundige Astronom og danske Mand, ædle og velbyrdige Mand Tyge Brahe, som da var udi Kejser Rudolphs Gaard, og holdt Hus til Prag udi Böhmen, og tjente hannem for en Student, indtil Gud allermægtigste kaldte ham samme Aar om Mortensdagstide til sin

¹⁾ Ny kh. Saml. I, 374 ff.

²⁾ Dr. Oluf Nielsen har i sin Kbh. Hist. og Beskr. III, 204 f. meddelt flere Efterretninger om Iver Povlsen.

³⁾ Trykt i Kbhns Univ. Hist. IV, 503.

himmelske Herlighed, og saa [jeg] da hans salige Endeligt og tjente hannem i hans Dødsstund.«

Skønt Stephanius i sit Testimonium havde skrevet, at Kolding først agtede sig til Universitetet i Greifswald, har han, der var en gammel Discipel af Tyge Brahe, ved sine Fortællinger om Samlivet med denne berømte Mand, dog maaske selv foranlediget, at Kolding i sidste Øjeblik forandrede sin Rejseplan. Muligt er det jo ogsaa, at Tyge Brahes i et Brev til Longomontanus nys udtalte Ønske om at faa nogle unge Studenter og lærde Mænd til Hjælp for at kunne oprette en astronomisk Skole i Böhmen¹⁾ har haft Indflydelse paa Ændringen i Rejseplanen. Nok er det, at Kolding derved opnaaede i nogle Maaneder at leve sammen med denne mærkelige Stormand i Videnskabernes Rige, og at yde ham den sidste Tjeneste, det ene Menneske kan yde det andet, vel ikke mindst fordi han kunde tale Modersmaalets kendte Ord til ham, som med saa dyb Smerte — med eller uden Grund — følte sig forstødt af Fædrelandet, som han elskede, idet han dog indtil det sidste fastholdt det af ham ofte udtalte Haab om »ikke at have levet forgæves«.

Skønt Koldings Ophold hos Tyge Brahe, der døde 14. (ny Stil 24.) Oktober 1601, ikke var af lang Varighed, ser man dog, at den gamle Astronom har fortalt sin unge Ven adskilligt om sit forudgaaende Liv, saasom om Kong Frederik II's Velgærninger imod ham, om de kostbare Instrumenter, han havde samlet, om Grundlæggelsen af Uranieborg, om Kong Jakob VI's Besøg der, om Kejser Rudolphs Indkaldelse af ham til Prag, om hans Løn hos denne, og om Grunden til, at han forlod Fædrelandet. Herom gjorde Kolding Optegnelser, hvoraf i det mindste en Del er bevaret, som senere er benyttet af Langebek²⁾ og optrykt i *Dänische Bibliothek IX*, 264—6.

Det ovenfor fremhævede Træk, at Povl Jensen Kolding tjente Tyge Brahe i hans Dødsstund, synes særlig at have

¹⁾ Gassendi Vita T. Brahe, p. 178—9.

²⁾ Danske Magazin II, 167, 169, 198, 266, 309.

indpræntet sig i Eftertidens Erindring, som det fremgaar af Dr. Oluf Worms Skrivelse (Maj 1648) til Professor Matheseos Petrus Gassendus i Paris, der ivrigt samlede Bidrag til T. Brahes Historie¹⁾, og af Peder Resens Samling af Minder fra Uranieborg²⁾, hvor Petrus Jani Coldingius Danus nævnes, »qvi morienti Tychoni adstitit«. Da Gassendus' Værk, »Tychonis Brahei Vita«, udkom i Haag 1655, indeholdt det ikke blot Joh. Keplers pompøse Elegi, men ogsaa, ved Siden deraf: »Incomparabilis Viri Tychon-Brahe, Atlantis Cymbrici et Eqvitis Torquati, Elogium« af Paulus Janus Colding, Cimber — begge Stykker tilsendte Gassendus af D. Oluf Worm.

Man betænke: en tyveaarig dansk Student kappes med Astronomen Kepler, den verdensberømte, om, hvem af dem der bedst kan synge den danske Atlas's Pris. Og der er — os bekendt — ingen, der har fundet, at Koldings Vers faldt igennem ved Sammenstillingen, eller ikke passede paa den Plads, de havde faaet³⁾. Men os er det ret ufatteligt, at et ganske ungt Menneske kan have besiddet en saadan Færdighed i latinsk Digtekunst.

Det er os ikke bekendt, hvor længe Kolding efter Tyge Brahes Død har dvælet i Prag. Som det næste Lærdoms-sæde paa hans Vandringsfærd nævner han Ferrara i Norditalien, hvis Universitet, stiftet af Kejser Frederik II, i sin Tid nød megen Anseelse. Efter et længere Ophold her drog Kolding til Rom, og da han havde dvælet en Tid i den »evige Stad« med alle dens Minder, afsluttede han med et Studieophold i Wittenberg, hvorfra han i Marts 1604, som vel berejst ung Mand, vendte tilbage til København.

Den Anseelse, Povl Jensen Kolding havde erhvervet sig ved sine vel lykkede Rejser, bevirkede formodentlig, at der snart blev kaldt paa ham til en anden Rejsefærd. Da

1) O. Wormii Epistolæ, p. 1031.

2) P. Resen, Inscriptiones Haffnienses etc., p. 353.

3) Gassendi Vita T. Brahe, p. 241—2. Pet. Joh. Resenius, Inscriptiones Haffnienses una cum Inscriptionibus Amagiensibus, Uraniburgicis et Stellæburgicis (Hafn. 1668) p. 357—8.

den som Rigens Marsk siden bekendte Sten Maltesen (Sehested) nemlig for sit Helbreds Skyld ønskede at forsøge en Varmbadskur i Carlsbad i Böhmen, blev Kolding udset til at ledsage den berømte Krigsmand paa hans Rejse, hvorom han i Slægtbogen fortæller: paa denne Rejse (der faldt i Sommeren 1604) »tjente jeg den velbyrdige Mand udi hans Sager og Bestillinger for en Student«.

Efter sin Hjemkomst fik han Opfordring af den theologiske Professor, Dr. Hans Povlsen Resen, der ogsaa senere viste ham megen Velvillie, om at indstille sig til Erhvervelse af Magistergraden, som han da ogsaa opnaaede 6. Decbr. 1604 under Prof. phys. Mag. Hans Rasmussen Skomagers Dekanat¹). Herved havde han faaet Ret til at søge Rektorembeder. Et saadant blev ledigt i Begyndelsen af Aaret 1605, da Rektoren i Malmø, M. Jens Aagesen Raaby, var bleven afsat paa Grund af sin stærke Heldning til Romerkirken og hans Bestræbelser for at faa sine Disciple til at gaa til Jesuiterkollegiet i Braunsberg²). Kolding har rimeligvis følt sig for, om det gik an at søge Embedet, eller andre har paa hans Vegne sonderet Stemmningen. Men i Malmø synes indflydelsesrige Personer at have haft Tanken henvendt paa en anden, hvis Sagen ikke var den, at man nødvendig vilde af med Raaby, der havde udmærkede Lærergaver. Biskop Mogens Madsen i Lund havde Kaldsret. Til ham skrev hans gode Ven Professor Joh. Stephanius 4. Marts 1605 og anbefalede paa Universitetets Vegne sin gamle Discipel M. Povl Jensen paa det varmeste. »Jeg ser ikke, hvad Malmøboerne, uden at have prøvet ham, kan have imod ham; men maaske er han dem for ung!« I ethvert Tilfælde kunde Stephanius dog indestaa for, at han var en beskeden og vel studeret ung Mand, udrustet med alle de Evner, der udfordredes til at gøre Fyldest i Lærer-Embedet, hvorfor hans Beskytter bad

¹) Rørdam, Kbh. Univ. Hist., II, 644.

²) Rørdam, Hist. Kildeskrifter, 2. R. II, 104, 361—2, 366—84.

Biskoppen holde sin Haand over ham mod Malmøboerne, om det skulde gøres behov¹⁾).

Dette har Biskoppen sikkert gjort. Alligevel fik Kolding ikke Embedet. Sagen maa være kommen til Kongens Afgørelse; thi 11. April 1605 skrev denne til Lensmand Sivert Grubbe paa Malmøhus og Biskoppen i Skaane om at forordne Mester Cort Jørgensen Quist (der havde taget Magistergraden sammen med P. J. Kolding) til Skolemester i Malmø efter Mester Jens, der var bleven afsat²⁾).

Dette kan dog ikke udlægges, som om der har været nogen Misstemning imod Mag. Povl Jensen paa de højeste Steder. Thi det mærkelige skete, at der Dagen efter udgik Befaling til Lensmanden i Halsted Klosters Len og Biskoppen i Odense af følgende Indhold:

Knud Urne og Bispen i Fyen finge Brev
M. Povl Jensen anrørendes.

Christianus IV. Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, at efter-
som Hundseby Præstekald udi Halsted Klosters Len udi vort
Land Laaland nogen kort Tid siden forleden, formedelst dens
forrhige Sognepræsts³⁾ dødelige Afgang, skal være ledig bleven,
og Vi gerne se, at nærværende Brevviser, os elskel. M. Povl
Jensen, dertil maatte blive befordret; da bede Vi Eder og
ville, at dersom han udi Levned og Lærdom dertil findes
duelig og bekvem, I da hannem for nogen anden dertil pro-
moverer, dog det med alting bliver forholdet efter Ordinansen.
Dermed etc. Hafniæ den 12 Aprilis, Anno 1605⁴⁾).

Man skulde nu tro, at dermed var den Sag i Orden, og
at Mag. Povl Jensen var bleven Præst i Hundseby. Men
Udfaldet blev dog et andet. Herremanden paa Aarsmark
(nu Knuthenborg) i Hundseby Sogn, den ovennævnte

¹⁾ Ny kh. Saml. V, 208.

²⁾ Rietz, Skånska Skolväsendets Historia, S. 384, Not. 1. Om Karl Quist, s. Kh. Sml. 3. R. I, 780—1.

³⁾ Provst Dines Jørgensen.

⁴⁾ Smaalandske Tegnelse; Rhode, Saml. til Laalands og Falsters Hist. udg. af J. J. F. Friis. I, 429 Not.

Knud Urne, agtede ikke Kongens Brev, men benyttede sig af sin Patronatsret til at kalde en vis Jens Olsen Riber til det ledige Embede, mod Forpligtelse til at afstaa noget Jordegods, som fra Arilds Tid havde tilhørt Kaldet, men som Herremanden mente at have god Brug for. Vi skal ikke her opholde os ved den Retssag, som heraf siden udviklede sig, og som ikke blev til Fornøjelse hverken for Herremanden eller Præsten¹); men kun bemærke, at hvis Kolding paa dette Tidspunkt var bleven Præst, var han vel næppe bleven den navnkundige Mand, som han siden blev. Han maatte først gennemgaa et Skolekursus — om vi saa maa sige — der aabnede hans Blik for den litterære Opgave, der siden udfyldte en stor Del af hans Liv.

Ikke længe efter at Stephanius's ovenomtalte Forsøg paa at skaffe hans kære Discipel et passende Embede var slaaet fejl, gjorde han et nyt Forsøg i Anledning af, at den lærde Holger Rosenkrantz havde henvendt sig til Stephanius's Svigerfader, Biskop Peder Vinstrup, for at faa Anvisning paa en dygtig Kandidat til et ledigt Præstekald i hans Nærhed, og det en, der kunde ægte den afdøde Præsts Datter. Som oftere ved lignende Lejligheder overlod Biskoppen sin Svigersøn, der var en Mester i latinsk Brevskrivning, at svare paa hans Vegne, og denne gav da (6. Juni 1605) den lærde og fromme Adelsmand Anvisning paa fem ugifte, men duelige Mænd, om hvem der kunde være Tale, nemlig Mag. Christen Hansen Riber, Professor ved Universitetet (siden Biskop i Aalborg), Mag. Niels Jørgensen (Ærylæus), Rektor i Sorø (Koldings tidligere Lærer, siden Dekan i Lunds Kapitel), Mag. Povl Mortensen (Ostrup), Rektor i Ribe (siden Biskop i Lund), Mag. Cort Jørgensen (Qvist), Rektor i Malmø, (snart derefter Slotspræst paa Frederiksborg), og »endnu en, men meget ung, Mag. Povl Jensen Kolding«. »Om dem alle har

¹) Sagen er kortelig fortalt i Rhodes anf. Skr., men fortjente en nærmere Granskning, da den afgiver et ret oplysende Exempel paa laalandske Herremænds Tilbøjelighed til at berige sig paa Præstekaldenes Bekostning.

jeg det Haab, at de ikke trænge til nogen Anbefaling.«¹⁾ Kolding var kun 24 Aar, og altsaa egentlig for ung til at blive Præst, naar ikke en kongelig Dispensation raadede Bod paa hans Ungdom. Han kom da heller ikke i Betragtning ved Præstevalget; men Stephanius havde dog vist, hvor gode Tanker han havde om den unge Mands Modenhed, og snart efter fik Kolding et Rektorembede, ved hvilken Ansættelse Alderen ikke kom saa meget i Betragtning. Herom fortæller han selv i Slægtebogen:

»Anno 1605, den 22. August blev jeg Rektor og Skolemester udi Aalborg Skole, dertil kaldet af hæderlig og højlærd Mand, Mester Jacob Holm, Bisp udi Vendsyssel, formedelst Dr. Hans Resens Angivende og Befordring.«²⁾

At Kolding har egnet sig udmærket til Lærergæringen, kan næppe betvivles. Da han imidlertid savnede en brugbar latinsk Ordbog, som han kunde give sine Disciple i Hænde, begyndte han her³⁾ det møjsommelige Arbejde paa saadant, som han dog først fik fuldendt mange Aar senere, efter at han forlængst var udtraadt af den aktive Lærergæring — Det er forøvrigt ikke usandsynligt, at den første Tilskyndelse for Kolding til at sysle med Lexicografien er udgaaet fra hans gamle Lærer, Mag. Hans Staphensen, om hvem vi veed, at han i Haandskrift efterlod en latinsk-dansk »Nomenclator«, som hans Søn, den yngre Stephanius, forærede til den lærde Kansler Chr. Friis til Kragerup⁴⁾.

Medens Kolding var Rektor i Aalborg modtog han et smukt latinsk Digt fra den bekendte Poëta laureatus Willich Westhoff, Rektor paa Herlufsholm. Digtet er stilet til ham og Flensborgeren Hans Lund, der efter en ret

¹⁾ Kirkehist. Saml., 3. R. I, 782.

²⁾ D. Saml. 2. R. VI, 250 f. Jvfr. Kh. Sml., 4. R. III, 427. Hundrup i Progr. fra Aalborg Skole 1869, S. 3 ff.

³⁾ Se foran S. 10. Mag. Wiingaards Oplysning om, at Kolding begyndte Arbejdet paa sit »Etymologicum« i Aalborg, grunder sig paa dennes egne Ytringer i Fortalen til det nævnte Værk.

⁴⁾ Rørdam, Hiist. Saml. og Studier I, 34.

æventyrlig Rejse til Rusland som Hofpræst for Christian IV's ulykkelige Broder, Hertug Hans, var havnet som Sognepræst i Magleby ved Skelskør. Af Digtet fremgaar, at der var opstaaet et varmt Venskab mellem de tre unge Mænd under deres samtidige Studier i København — vel især 1604 efter Koldings Hjemkomst fra Udlandet, skønt Venskabet allerede kan stamme fra Tiden, før han drog ud, og senere være fornyet. Digtet er optrykt ved Hans Lunds Levned i Kirkehist. Saml. 4. R. IV, 425, og giver et tiltalende Billede af den Tids Studentervenskaber.

Koldings Virksomhed i Aalborg blev ikke af lang Varighed. Da der nemlig ved kgl. aabent Brev af 3. Jan. 1608, i Anledning af det forestaaende Valg af Prins Christian til Tronfølger, var udskrevet et Stændermøde i København til den 30. Maj s. A. foregik der i Foraaret Valg rundt om i Landet af deputerede for de enkelte Stænder. Blandt dem, der blev udset til fuldmægtige for Præsterne i Vendelbo Stift, var Mag. Peder Jensen, Skolemester i Aalborg¹⁾, et Valg, der maa vække Opmærksomhed; thi vel regnedes Skolernes Lærere til Gejstligheden i videre Forstand; men det var dog, saa vidt vides, uden Exempel, at Præsterne valgte en Rektor til at repræsentere Gejstligheden. Naar Kolding blev valgt, kan det derfor tyde paa, at han nød en ualmindelig Anseelse i sin Kreds. Ved Universitetet havde man heller ikke glemt ham, thi da der 26. April 1608 forhandlede i Konsistorium om Valget af en Professor pædagogicus, var Mag. Paulus Coldingensis en af dem, der kom i Forslag²⁾. En noget ældre Skolemand, der var bekendt som lovende Theolog, blev ham dog foretrukket. Derimod gav hans Ophold i København ved Tronfølgervalget Anledning til, at han fik en anden Ansettelse. Herom fortæller han selv i Slægtebogen:

»Anno 1608 strax efter Pinsedag, som jeg var i København til Herredage udi en Sag paa Aalborg Skoles

¹⁾ Kr. Erslev, Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, I, 153.

²⁾ Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. III, 211—12. Kh. Sml. 4. R. IV, 793.

Vegne¹⁾ og til Prins Christians Udvælgelse, med andre Gejstlige af Vendsyssel paa Stiftets Vegne, blev jeg af Guds synderlige Forsyn kaldet til Sognepræst udi Vindinge og Qvislemark af velb. Vilhelm Dresselberg til Vindingegaard og velb. Niels Krag, da Kgl. Majestæts Sekreterer og siden Landsdommer i Jylland og Patron til begge Kirkerne paa Roskilde Domkirkes Vegne. Og blev jeg ordineret af Bispen, Dr. Peder Vinstrup, den 27. Juli«. Rektorembedet havde han frasagt sig den forudgaaende 11. Juli, sikkert under et midlertidigt Ophold i Aalborg.

Da Rektorembederne i hin Tid var saa daarligt aflagte²⁾, at det var det sædvanlige, at man kun blev i dem i 3 Aar og med Glæde tog imod, naar noget bedre tilbød sig, kan man ikke undre sig, at Kolding tog imod det gode Tilbud fra to venligt sindede Adelsmænd. Den Omstændighed, at dertil sikkerlig var knyttet Forpligtelsen til at ægte den afdøde Formands unge Enke, kunde ikke skræmme ham. En Rektor var i hine Tider saa godt som tvungen til Cølibat; og hvad der maaske var Hovedsagen for Kolding, hans Studier led intet Afbræk, men kunde bedre fremmes, naar han opnaaede lettere økonomiske Vilkaar og kunde anskaffe det store litterære Apparat, som han nødvendig behøvede til sit vidtløftige lexikalske Arbejde³⁾.

At Ægteskabssagen snart er kommen i Orden, ses af Koldings egen Antegnelse: »Samme Aar jeg først kom til Kaldet, begav jeg mig af Guds Forsyn i det hellige Ægteskabs Stand med min Formands, salige Hr. Rasmus Jensøns, Efterleverske, ærlig og gudfrygtig Kvinde Johanne Pedersdatter, og stod vort Bryllup udi Vindinge Præstegaard Søndag den 23. Oktober 1608«.

¹⁾ Maaske har denne Sag, som vi ikke kende nærmere til, været Anledningen til, at Kolding modtog Valget til deputeret for Gejstligheden, som han vistnok ellers let kunde have undgaaet.

²⁾ Hvor slet lønnet Rektoren i Aalborg paa den Tid var, ses af de Oplysninger, som meddeles i Hofmans Foundationer IV, 69.

³⁾ Jvfr. foran S. 10.

Koldings ovennævnte Hustru var en Skomagerdatter fra Malmø; hendes Fader hed Peder Iversen, Moderen Anne Lavesdatter. Ni Aar gl. var hun kommen i Tjeneste hos Adelsmanden Jacob Vinds Hustru, Fru Else Høg i Roskilde, en god Kvinde, der tog sig af Pigen, saaledes som det ikke var sjældent i hine Tider, at adelige Fruer behandlede en saadan liden »Æskemø« paa en moderlig Maade, og naar hun var voxen, skaffede hende et godt Giftermaal. Da Pigen var 18 Aar gl., fik hun hende saaledes 1604 gift med Hr. Rasmus Jensen, Præst i Vindinge og Qvislemark, der døde 1608. I dette Ægteskab havde hun 4 Børn, af hvilke de 3 døde tidlig. Kun Sønnen Samuel Rasmussen (Vinding) (født 1607) blev i Live. Ham tog Kolding sig af som en god Stiffader, førte ham an til Studeringerne, først hjemme, siden i Sorø og Herlufsholm Skoler, og da han var færdig med sine Studier, fik Kolding sin gamle Discipel og Ven Palle Rosenkrantz til 1634 at kalde den unge Mand til Præst i Fræninge og Valsø i Skaane, hvor Rosenkrantz havde sit Herresæde Glimminge. Aaret efter blev Præsten gift med Margrete, Datter af den som Salmedigter bekendte Mag. Hans Ravn, Provst i Malmø († 1625). Han døde dog allerede 13. Nov. 1655 i den da grasserende Pest, som Aaret iforvejen havde hærget København paa det frygteligste. Men han blev Stamfader til en Slægt af skaanske Præster, der bar Navnet Winding ligesom Koldings egne Efterkommere¹⁾.

Den 1. August 1609 blev Mag. Povl Jensen Koldings første Barn født, og fik i Daaben Navnet Jens efter Farfaderen Jens Povlsen. Denne Søn som ogsaa Koldings senere Børn antog Navnet Vinding (som oftest skrevet Winding) efter deres Fødested, medens Bynavnet Vindinge senere forsvandt og afløstes af Fuirendal, der var det Navn, Familien Fuiren, der i anden Halvdel af det 17. Aarhundrede ejede Vindingegaard, havde tillagt denne

¹⁾ Cawallin, Lund Stifts Herdaminne. Reg. i 5te Bind.

Ejendom, der 1677 var bleven oprettet til et Baroni. I Koldings Tid kaldtes Gaarden ofte »de Dresselbergers Vindinge«, og det med en vis Føje, da Ejeren, Landsdommer Vilhelm Dresselberg, i Aarene 1609—10 opførte Hovedbygningen, ligesom han sikkert ogsaa har ladet Kirken restaurere, da den endnu bærer Aarstallet 1610¹⁾.

Kort efter den ovennævnte Familiebegivenhed ses Kolding (8. Sept. 1609) at have indskrevet sit Navn og en Vennehilsen i den senere som Biskop i Lund bekendte Mag. Mads Jensen Medelfars Album²⁾. Om denne har besøgt ham i Vinding Præstegaard, eller de er mødtes andensteds, kan ikke afgøres. Kun det kan med Sikkerhed siges, at Kolding ikke paa den Tid kan have været i Vittenberg, hvorfra de fleste Antegnelser i Medelfars Album ellers skriver sig.

Da Prins Christian 14. Marts 1610 hyldedes i København som Tronfølger, var Mester Povl Kolding i Vindinge en af de tre Mænd, som Flakkebjerg Herreds Præster havde givet Fuldmagt til at repræsentere dem ved Hyldingen³⁾. Sammen med ham mødte Herredets Provst, Hr. Mogens Jensen i Krummerup, og Koldings tidligere nævnte Ven, M. Hans Lund i Magleby. Den sidste modtog 1612 sammen med Kolding en højst venskabelig poetisk Tilskrift fra Latindigteren Willich Westhoff (»Ad M. Johan Lundium & M. Paulum Janum, Cimbros suos«), der udtaler sin Glæde over de to lærde Venners Oprigtighed og Trofasthed⁴⁾.

Da Flakkebjerg Herred paa Grund af dets store Om-

¹⁾ Trap, Danmark. 3. Udg. II, 744. Hofman, Saml. af Fundationer VIII, 65.

²⁾ Kirkehist. Saml. 4. R. V, 41.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 147. Danske Saml. 2. R. V, 251. Paa sidstnævnte Sted er Koldings Antegnelse om hans Møde ved Hyldningen overstreget, uvist af hvilken Grund.

⁴⁾ Will. Westhovii Cimbri Poematum pars secunda. Rostoch 1621. XXXIII. p. 53.

fang blev delt i Øster- og Vester-Flakkebjerg Herreder, valgtes Kolding til Provst i førstnævnte Del af Herredet, hvorom han selv beretter:

»Anno 1615, den 15. Augusti blev jeg sat til Provst udi Øster-Flakkebjergs Herred af Doctor Hans Resen, Bisp«. M. Hans Lund i Magleby blev samtidig eller senere Provst i Vester-Flakkebjergs Hrd. Det ligger nær at antage, at Biskoppen har foranlediget Delingen af Herredet netop for at faa Kolding, paa hvem han satte stor Pris, til en af sine Provster.

Medens Koldings Arbejde paa den latinske Ordbog foreløbig laa hen, fandt han Tid til et andet litterært Foretagende, der har grundlagt hans Anseelse som dansk Skribent, idet han paa Grundlag af Joh. Sleidanus's berømte Værk »De statu Religionis et Reipublicæ, Carolo Qvinto Cesare, Commentarii«¹⁾ udarbejdede sin »Kircke Historie oc sandrue Beskriffuelse om den store og vnderlige Religions-forandring, som skede vdi vore Forældris tijd vdi det Romerske Rige«. (Kbh. 1614: 75 Ark i 4to).

Det er et for sin Tid betydningsfuldt Arbejde baade som dansk Sprogværk og som heldig Fremstilling af Reformationens Historie i Tydskland og Schweitz, og maa

¹⁾ I et Exemplar af Originaludgaven af Sleidanus, trykt i Strasborg 1550 (470 Folioblade), som er i min Besiddelse, findes paa Forsatsbladet nogle Antegnelser, skrevne med en Haand fra Tiden henimod 1600, hvoraf følgende her kan anføres:

Historia Sleidani avidè excerpta versa est Germanicè, Belgicè, Gallicè, Italicè, Anglicè, Hispanicè et, ut quidam narrant, Turcicè.

Carolus V delectatus lectione Sleidani obstupuerat secretissimarum rerum narratione, et commendabat veritatem. Plus jam impensum erat excudendo diversis versionibus operi, quam invenies in thesauris cujusdam Electoris imperii etc.

Sleidanum Laurentius Surius [en Kartøjsjer-Munk, der skrev sin Tids Historie] non semel fœdis sugillationibus infamare nititur. Ejus [Sleidani] tamen fidei et diligentiae multum tribuit Thuanus lib. 2 fol. 40 illumque exactâ fide et diligentia historiam suam pertexuisse fatetur, lib. 17 ad fin. fol. 371.

have afhjulpet et betydeligt Savn i vor Litteratur, der den Gang var meget fattig paa kirkehistoriske Arbejder i Mordersmaalet¹⁾. Det kan næppe betvivles, at Biskop Hans Povlsen Resen, der selv havde megen Interesse for Kirkehistorien, har opmuntret Kolding til dette Arbejde, ligesom han har ledsaget det med følgende Slutningsvers:

O Gud beuare dit hellige Ord
 Oc Kircke hos oss tillige,
 At wi maa findis offuer hans Bord
 Met ærhe i Himmerige. Amen.

H. P. R.

Skriftet begynder med en længere »Fortale« (dat. Vindinge 9. Marts 1614) til »Erlige och Velbyrdige Mænd, Wilhelm Dresselberg til Vindinge, Landsdommere vdi Sieland, och Niels Krag til Agerkrog, Landsdommer vdi Jutland, mine gunstige Patroner och gode Venner«, til Tak for, at de i sin Tid havde kaldet ham »til at prædike det samme Evangelium, om hvilket Historien handler, for deres Kirker, Sogne og Tjenere, [i] Vindinge og Qvislemark«. Forfatteren indstillede Skriftet til deres »skarpsindige og retskafne Dom«, da han vidste, at de »formedelst boglige Kunsters Kundskab og Forfarenhed« havde Forudsætning for at kunne afgive en retfærdig Bedømmelse deraf.

Efterat Kolding havde afsluttet sin Kirkehistorie, tog han med Kraft fat paa sit i Aalborg paabegyndte Ord-bogsarbejde, hvormed han naaede saa vidt, at han 1620 kunde indsende Haandskriftet til Universitetets Censur. Den blev afgiven 23. Sept. 1620 i en udførlig Skrivelse, som man, naar man ikke agtede paa Dateringen, med større Føje kunde formode skreven i vore Dage end i hint lærde Tidsrum. Rektor og det akademiske Senat begynder nemlig Skrivelsen med en ret skarp Polemik mod dem, som med Tilsidesættelse af de gamle Sprog mente, at det var Realfagene, hvorpaa Vægten burde lægges ved Undervis-

¹⁾ Se Kh. Sml. 3. R. VI, 193 ff.

ningen¹⁾. Efterat dette Kættereri var afvist under Henvi-
ning til hvad Plato og Epictet havde ytret om Sprogkund-
skabens grundlæggende Betydning for Dannelsen, faar Ar-
bejdet en meget rosende Bedømmelse, idet Forfatteren,
»Hr. Magister Paulus Janus Coldingius«, omtales som en
ved Lærdom og Dygtighed udmærket Mand (*doctrinâ et
virtute excellens vir*), hvorfor den studerende Ungdom op-
fordres til med Flid at fordybe sig i hans »*Etymologicum*«,
et Værk, der fortjente den højeste Ros.

Trods denne smukke Anbefaling har det vistnok kostet
Kolding ikke ringe Møje at faa det store Værk frem for
Lyset. Ingen københavnsk Bogtrykker eller Forlægger
synes at have haft Mod eller Midler til at overtage Ud-
givelsen. Enden blev da, at Forfatteren maatte lade Vær-
ket trykke i Rostock, hvor det udkom 1622 under Titel:
»*Etymologicum Latinum — — addita etiam Danica
interpretatione in usum patriæ juventutis*«. Det udgør
1490 Foliospalter foruden forskellige Tillæg.

Skriftet begynder med en Tilegnelse (dat. Vindinge,
Maj 1621) til den udvalgte Konge, Prins Christian og inde-
holder bl. a. en Række vel valgte Udsagn af Oldtids-
Skribenter og af den berømte Pædagog Amos Comenius
om Opdragelsens og Undervisningens Betydning ikke blot
for Menneskets intellektuelle, men ogsaa for dets moralske
Dannelse og Udvikling. Derefter følger en længere For-
tale (»*Ratio operis, ad lectorem*«), som viser, at Kolding
som Forarbejde har benyttet Calepini Dictionarium. For-
fatteren af dette i sin Tid overordentlig udbredte Værk
var Augustinermunken Ambrosius Calepinus (saaledes
kaldet efter sit Fødested, Calepio ved Bergamo i Nord-
italien) f. 1436, † 1510. Skriftet, der udkom første Gang

¹⁾ *Docet experientia probatrix verissima, in Europæis nostris illos
non desiderari hodiè, qui cum suo more et modo de quibusvis aliorum
lucubrationibus non vereantur sententiam ferre, nil nisi reale et reali-
tatem urgeant; Philologiam verò, quam nos eruditam linguarum cog-
nitionem agnoscimus, tanquam homine liberalis ingenii plane indignam,
ad Garamantes relegendam censeant*«.

1502, var ofte optrykt¹⁾ og forsynet med forskellige lærde Udgiveres Tilføjelser og Oversættelser af de latinske Gloser i ti andre Sprog²⁾). Ogsaa hos os benyttedes dette Lexikon i sin Tid; men en dansk Oversættelse af Gloserne fattedes. Desuden havde en Del Fejl indsneget sig, der i alt Fald efter Koldings Anskuelse gjorde det meget omfangsrige Lexikon mindre tilfredsstillende som Skolebog, ligesom det var vanskeligt at overkomme for danske Disciple. Som tidligere er berørt, havde Kolding som Rektor i Aalborg begyndt at arbejde paa et med dansk Oversættelse af Gloserne forsynet, mere kortfattet, men ogsaa mere korrekt latinsk-dansk Lexikon, ordnet efter Grundordene, ligesom Tilfældet senere ogsaa var med Grams Nucleus Latinitatis og Jac. Badens af den ældre Slægt her i Landet almindelig brugte og meget skattede latinsk-danske Ordbog. Af ældre Latinister løfter Kolding den i sin Tid navnkundige Polyhistor Julius Cæsar Scaliger († 1558) til Skyerne og beklager højlig, at et stort Lærdomsarbejde, han havde efterladt i Haandskrift, var gaaet til Grunde³⁾). De ældre Ordbogsarbejder af danske Forfattere (Christiern Pedersen, Henrik Smith, Jon Turson og Mads Pors) nævner Kolding ikke. Formodentlig var de paa hans Tid alle ude af Kurs⁴⁾).

Angaaende sit eget Værk udtaler Kolding sig udførlig og angiver Grunde for sin Fremgangsmaade i det enkelte, men han fordølgel ikke, at han tilsidst var bleven legemlig

¹⁾ I det kgl. Bibliotek findes 8 forskellige Udgaver; men der har vistnok været flere. Den sidste Udgave er fra 1741.

²⁾ De Sprog, hvori de latinske Gloser findes gengivne i alt Fald i senere Udgaver, er Græsk, Hebraisk, Fransk, Italiensk, Tydsk, Spansk, Engelsk og Hollandsk, Polsk og Ungarsk.

³⁾ »Nostro seculo apud Latinos eminuit, quantum lenta solent inter viburna cupressi, Julius Cæsar Scaliger, Principum e genere, atque ingenio et eruditione mortalium clarissimus, qui inter alia divini ingenii monumenta centum et decem libros de Originibus scripsit, quos tamen posteris iniquitas temporum invidit, et ante visam lucem sustulit.

⁴⁾ Jvfr. C. Molbech, Hist. Udsigt over de danske Ordbogsarbejder (Nye danske Mag. V, 241 ff.).

og aandelig træt af det store Arbejde, hvorfor han beder undskyldt, at der mulig ved hans eller Bogtrykkerens Forseelse var indløbet Fejl¹⁾. Oftere havde han været fristet til at kaste Pennen, naar Arbejdet med sin Møje og sine Vanskeligheder taarnede sig op om ham, men han var nu glad ved, at han dog havde holdt ud til Enden. Og han sluttede med at tilraabe Læseren den gamle, vel kendte Opfordring:

Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti. Si non, his utere mecum.

I et foran i Skriftet indført latinsk Digt af Willich Westhoff betegnes Kolding som den store Scaligers Efterfølger. Selv om man ikke vil bruge et saa stærkt Ord, maa det dog sikkert erkendes, at han har udført et for Latin-skolerne i Norden meget nyttigt Arbejde. Jeg skal her blot minde om nogle Ord af Professor, siden Biskop Jens Bircherod, der i sin Dagbog, en Menneskealder efter Koldings Død, ytrer:

»En Gang for alle maa jeg dog med Berømmelse ihukomme den overordentlig flittige og saare fortjente Mand Povl Jensen Kolding for hans ubeskrivelige Arbejdsomhed og Flid med hans Etymologicum Latino-Danicum for Lyset at udgive. Thi naar jeg ikkun lidet i bemeldte hans filologiske Værk læser, saa maa jeg visselig takke den gode Mand, som haver sparet min og fleres Umage med at slaa op i Grammatiken eller Prosodien, naar vi her kan have (hvad mange, dog ikke alle, Spørgsmaal anbelanger) Lexikon, Grammatik og Prosodi i ét Bind. Jeg haver hørt min kære Fader [Professor Jacob Bircherod i Odense, † 1688] fortælle, hvorledes bemeldte M. Povl Jensen fatigerede sig stedse, ja endog paa sin Sotteseng, med sine filologiske Sam-

¹⁾ Koldings Haandskrift er ikke meget tydelig. Værkets Trykning i Rostock (hos Universitets-Bogtrykkeren Joachim Pedanus) gjorde det, med den Tids Postforbindelser, umuligt for Forfatteren selv at besøge Korrektoren. Bag i Skriftet findes derfor 12 tættrykte Foliospalter med Trykfejl.

linger at føre til Pens, og der han laa moxen med Aanden paa Tungen, blev han ved at travallere i dette Studium, indtil Døden gjorde Ende paa hans lovværdige Møje¹⁾«. — Da der ikke er udkommet nogen ny Udgave af Værket, er Koldings Rettelser og Forbedringer dog ikke komne til Nytte.

Naar vi for øvrigt nu betragter Skriftet, da kan det ikke nægtes, at det betegner et vældigt Fremskridt i Lexikografien hos os. Den Omstændighed, at det er ordnet efter Rodordene, har ganske vist gjort det vanskeligt altid at finde de afledede Ord (f. Ex. at periculum skal søges under eo o. lgn.); men Forfatteren har søgt at afhjælpe denne Vanskelighed ved tilsidst at tilføje en Fortegnelse over afledede Ord med Henvisning til, hvor de er at søge under Grundordene. Ligeledes er der tilføjet et »Supplementum originationum Latinarum« eller en samlet Fortegnelse over de latinske Ord, som stammer fra Græsk. Nok er det: Flid og Møje er ikke sparet for at gøre Værket saa brugbart som mulig.

Det er nu, efter at man har faaet lettere tilgængelige og vel ogsaa bedre latinske Ordbøger, særlig de danske Ord og Talemaader, der er føjede til Forklaring af de latinske Gloser, som tildrager sig vor Opmærksomhed ved den Rigdom af Oplysninger om det paa Koldings Tid gængse danske Sprog, de indeholde. Jevnlig henledes Tanken paa Folkemaalet, især det jydsk, og kan saaledes tyde paa, at Kolding trods Rejser i Udlandet, Skolegang og Embedsvirksomhed i Sjælland, har bevaret en god Del af sin Fødeegns Dialekt. Det samme gælder i ikke ringere Grad hans senere udgivne dansk-latinske Ordbog²⁾.

Da Kolding ikke havde fundet nogen Forlægger til dette store Værk, synes han selv at have overtaget Salget, som

¹⁾ C. Molbech, Uddrag af Jens Bircherods Dagbøger 1658—1708, S. 140.

²⁾ I Otto Kalkars Ordbog over det ældre danske Sprog vil man næppe finde nogen Spalte, som ikke viser, hvor rigt Udbytte Koldings Ordbogsarbejder har ydet Forfatteren.

det fremgaar af nogle Breve fra ham til Rektoren ved Københavns Skole, der synes at vise, at denne har været hans Kommissionær ved Salget i København. Prisen var 8 Mark¹). Paa lignende Maade er Kolding vel ogsaa traadt i Forbindelse med andre Rektorer. Men det behøver ikke nærmere at paavises, hvor stor Ulejlighed en saadan Af-sætning af Bogen maa have været Forfatteren, især paa en Tid, da Postvæsenet endnu var i sin Barndom.

Et føleligt Tab for Povl Jensen Kolding har vistnok været, at han 1620 mistede sin Ven og Kirkepatron Vilhelm Dresselberg til Vindingegaard. Han var en Mand, der havde studeret i Udlandet²) og havde erhvervet sin Tids højeste Dannelse. Efter lang Tjeneste i Kancelliet var han 1605 bleven Landsdommer i Sjælland og havde som saadan faaet Ringsted Kloster i Forlening. Det er tidligere omtalt, hvorledes han havde foretaget betydelige Bygningsarbejder ved sin Herregaard og Kirke. Men over hans sidste Aar faldt der Skygger, som nu ikke ret kan opklares. 1615 maatte han fratræde Ringsted Kloster; et Drab, han skal have begaaet paa en af sine egne Tjenere, og hvorfor han maatte forlade Landet, men hvorefter for øvrigt nærmere Oplysning savnes, var vel den Aarsag, der afbrød hans Embedsbane. Det er ikke oplyst, om han i levende Live kom tilbage; men hans Begravelse stod i Vindinge Kirke 22. Juni 1620. Han var sin Slægts sidste Mand; af sit Ægteskab med Karen Grubbe († 1630) efterlod han kun en Datter, der siden skal omtales³). — Ligtalen over Vilhelm Dresselberg blev holdt af M. Povl Jensen Kolding, og den blev senere udgivet af ham, vistnok paa Enkens Bekostning⁴). Men den synes nu forsvunden; i alt Fald findes den ikke i vore offentlige Bogsamlinger, hvilket maa be-

1) Se Tillæget til denne Afhdl. Nr. 3.

2) Rørdam, Arild Hvitfeldt, S. 19—20 og Tillæg, S. 3—6.

3) Thiset i D. biogr. Lex. IV, 338.

4) Hos Møller, Cimbria lit. I, 106 siges, at denne Ligprædiken havde til Text Ps. CXXXI, og at den udkom 1621 i 8 vo. Worms Lex. ov. lærde Mænd I, 235 har 1620 som Trykkeaar.

klages, da den maaske allerede vilde have givet Oplysning om adskilligt, som nu ligger i Mørke.

I Aaret 1622 foregik en betydningsfuld Forandring i Koldings Embedsstilling, idet han blev forflyttet fra Vindinge til Herlufsholm, hvor ikke blot Præsteembedet, men ogsaa en vigtig administrativ Stilling blev ham overdraget. Denne Forflyttelse hænger utvivlsomt sammen med, at Koldings tidligere omtalte Discipel og Ven Palle Rosenkrantz til Glimminge (nu Befalingsmand over Vordingborg Slot og Len) 1620 eller 21 havde overtaget Hvervet som Skoleherre paa Herlufsholm. Han maa snart have opdaget, at det ikke stod godt til med Stiftelsens økonomiske Forhold, og at der trængtes til Forbedring. Formodentlig har han, der var knyttet til Vordingborg Slot og havde mange andre offentlige Hverv, ikke anset sig selv i Stand til med tilstrækkelig Kraft at gennemføre de Reforme, som tiltrængtes. Under disse Forhold maa hans Tanker være falden paa Mester Povl Jensen i Vindinge, der var bekendt som en meget dygtig Mand i forskellige Retninger, og Skoleherren maa have gjort ham Forslag om at overtage det da netop ledige Præste-Embede paa Herlufsholm samt derhos Stillingen som Forstander for Skolen og det Gods, hvorpaa den i sin Tid var grundet, det tidligere Skovklosters ikke ubetydelige tilliggende Jordegods. Om Kolding med Glæde har modtaget Tilbudet, der vilde medføre meget forøget Arbejde og Ansvar for ham, er os ikke bekendt og kan betvivles, da det var at forudse, at hans Lejlighed til litterære Sysler i høj Grad vilde indskrænkes. Men paa den anden Side vilde han vistnok gerne efter Evne tjene Palle Rosenkrantz, og satte vel ogsaa Pris paa den Tillid, der vistes ham ved Overdragelse af et Hverv, der kunde betrygge de af ham højt ærede Stifteres, Herluf Trolles og Birgitte Gøyes Værk, der var bragt i Fare ved tidligere Skoleherrers Mangel paa Tilsyn eller paa Evne til at styre og lede et saa kompliceret Foretagende, som en stor Kostskole med tilhørende Gods var¹⁾.

¹⁾ Melchior, Efterretn. om Herlufsholm, 2. Udg. ved A. Leth, S. 63 ff.

Nok er det, at Kolding gik ind paa Forslaget, men som det synes med det Forbehold, at han, naar han vilde, kunde antage en Kapellan til at varetage en Del af Præstembedets Forretninger paa Herlufsholm og tilhørende Landsogn, samt maaske ogsaa, at han maatte udpege sin Eftermand i Vindinge og Qvislemark. Fra Regeringens Side mødte det af Rosenkrantz fremførte Forslag ingen Modstand, men snarere villigt Bifald, som det fremgaar af to Kongebreve, begge udstedte den 14. Febr. 1622. I det ene af dem, der er stilet til Palle Rosenkrantz, hedder det: »Vider, at eftersom Vi naadigst forfarer Skolen paa Herlufsholm meget at skal være kommen tilagters formedelst Forstandernes Uagtsomhed, da have Vi naadigst bevilget, at os elsk. M. Povel, Sognepræst udi Vinding, sammesteds at maa være Guds Ords Tjener og Forstander«. ¹⁾

Da Skoleherrerne tidligere ofte betegnes som »Forstander« for Herlufsholm, er det sandsynligt, at det er disse, og da navnlig P. Rosenkrantzes to nærmeste Forgængere, Mogens Gøye til Gunderslevholm og Christoffer Ulfelt til Svendstrup, hvis »Uagtsomhed havde givet Aarsag til Stiftelsens slette Tilstand«. De Økonomer og Fogeder, som tidligere havde staaet Skoleherrerne bi, kunde næppe i en Regeringsskrivelse kaldes »Forstandere«. Naar en borgerlig Mand som Mester Povl nu fik denne Titel (paa Latin »Præses«) ²⁾, da var det noget nyt, ja til en vis Grad noget enestaaende, da ingen senere Forstander har udfyldt Pladsen med den Myndighed og Duelighed som han. Men selvfølgelig var Palle Rosenkrantz som Skoleherre den, som havde den øverste Afgørelse, skønt han vistnok overlod det allermeste til Forstanderen.

Det andet Kongebrev, der udgik samme Dag som Koldings Kaldelse, var en Anmodning til Roskilde Kapitel om at kalde den hidtilværende Slotspræst paa Frederiksborg, M. Frederik Andersen Klyne, til Præst i Vindinge, til hvil-

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 95—6.

²⁾ Vinding, Acad. Haun., p. 458.

ket Kald Ærkedegnen i Kapitlet, den tidligere nævnte Niels Krag til Agerkrog, havde Patronatsret¹⁾). Da Klyne var fra Ribe og mulig noget beslægtet med Kolding, i ethvert Tilfælde en vidt berejst og lærd ung Mand, er det ikke usandsynligt, at Kolding har ønsket ham til Efterfølger og har givet Anvisning paa ham. Han kaldtes da ogsaa til Embedet, som han forestod til sin Død 1657²⁾).

Da Herlufsholm ligger i Øster-Flakkebjerg Herred ligesom Vindinge, forblev M. Povl Jensen Kolding uforstyrret i Provste-Embedet³⁾, og har vel altsaa indsat sin Eftermand. Om sin egen Tiltrædelse af den ny Stilling fortæller han i Slægtbogen:

»Anno 1622 til Philippi Jacobi (1. Maj) kom jeg til Herlufsholms Kloster formedelst Kgl. Majestets Brev og Befaling at være Sognepræst og Forstander derhos, at forfare Stedens Lejlighed og hjælpe det paa Fode igjen, som ellers var flux kommet tilbage, hvilket og formedelst Guds sønderlige Naade, Forsyn og Velsignelse sket er, ikke med ringe Forbedring paa Bygning og aarlig Indkom, og var jeg udi den Bestilling noget nær halvtiende Aar«. — Præstegaarden i Lille Næstved beboede han ikke i dette Tidsrum, da han paa Grund af det daglige Tilsyn maatte bo paa Herlufsholm. Uden Tvivl har Præstegaarden saa længe været overladt til hans Kapellaners Benyttelse⁴⁾).

1) Ny kh. Sml. I, 95.

2) Kinch i Jydske Saml. I, 298. Kh. Saml. 3. R. II, 317—8.

3) Jfr. Kh. Sml. 4. R. III, 184.

4) I Gl. kgl. Saml. 2990, 4to findes følgende Fortegnelse over »Comministri Ecclesie Herlovianæ« fra Koldings Tid; de anførte Dage betegne Ordinationsdagene.

1623 die 23 Apr. Hr. Oluff Christensøn Torsløff. Aff M. Paulo Col-
dingensi kaldet.

1629 die 14 Octob. Hr. Hans Klyne.

1631 die 27 Maji. Hr. Jens Frederichsøn Colding.

1635 die 15 Apr. Hr. Christen Christensøn Morsing.

1639 die 3 Apr. Hr. Haagen Rasmussøn [Ydsted, s. Worms Lex. II, 641.

Ny kh. Saml. I, 501. Kh. Sml. 4. R. III, 186].

1640 die 1 Apr. Hr. Lauritz Erichsøn Aaby [Wad, Rekt. p. Herlufsholm,
S. 115].

Den Gang Kolding udgav sin latinsk-danske Ordbog var det hans Hensigt at lade en dansk-latinsk følge efter, men den store Forøgelse af hans Arbejde efter Forflyttelsen til Herlufsholm forsinkede Værkets Fremme og nødte ham til at benytte fremmed Hjælp. Han vilde dog maaske ikke være naaet til Ende dermed, hvis hans gamle Velynder, Biskop Resen, »Modersmaalets store Elsker og Dyrker«, ikke var kommen ham til Hjælp ved at overlade ham sine egne betydelige Samlinger til et saadant Værk¹⁾.

Skriftets Titel er »*Dictionarium Herlovianum desumptum ex Etymologico Latino*. P. J. C. An. MDCXXVI. Cum Privilegio R. M. Havnæ, Impensis Salomonis Sartorii, Typographi«, 46 Ark i 8vo. Da Forfatteren ikke skriver sit Navn fuldt ud hverken paa Titelbladet eller efter Fortalen, synes der i en senere Tid at have hersket nogen Uvished, om P. J. Kolding virkelig var Forfatteren²⁾. Derom kan der dog ikke være Tvivl. Men, som det følgende vil vise, har Kolding haft større Hjælp til dette Arbejde end til sit i Omfang betydelig større Etymologicum.

I Fortalen bemærker Kolding, at flere vel tidligere har forsøgt at forfatte en dansk-latinsk Ordbog, men ingen havde ført Værket til Ende. Selv vilde han under de mange Forstyrrelser, som hans Embedsstilling forvoldte, vel heller ikke have naaet til Ende dermed, hvis hans Etymologicum ikke havde foreligget trykt, saa han havde kunnet betro sine Amanuenser — formodentlig Skoledisciple — at uddrage de danske Ord deraf. Da saa Biskop Resen i sin Kærlighed til Skolevæsenet stillede tre vægtige Bind med sproglige Optegnelser til hans Raadighed, saa gik han i Lag

¹⁾ »Conatus [meos] plurimum juvit vigilantissimus Selandiæ Episcopus D. Johannes Resenius, qui ut est vir juvenis Scholis natus, ac patriæ lingvæ summus amator et excultor, tria grandiuscula volumina in hoc genere struxit et propemodum absolvit. Eorumque mihi fecit copiam, mea ut illis per occasionem locupletarem: quod et factum ingenue fateor, eique hic publicè acceptum fero: Et si quid mihi de labore à patria gratiæ, id cum eo dividuum totum et cupio et volo«.

²⁾ Se foran, S. 10.

med Arbejdet¹⁾. En Hovedgrund for ham til at paatage sig dette, var hans Ønske at vise, at det danske Sprog i Henseende til Rigdom og Brugbarhed ingenlunde staar tilbage for noget andet. Men desværre var der mange, som mishandlede det ved Ordblanding af Brokker af fremmede Sprog. Ved at udtale sig herom bliver Kolding meget varm og gaar skarpt løs paa Forfattere, der saaledes mishandlede det danske Sprog, eller agtede det utilstrækkeligt til at give et fuldkomment Udtryk for Tanken. Hvad der var skrevet paa Latin eller et andet fremmed Sprog, kunde med fuld Nøjagtighed og Fynd gengives i det danske Sprog. »Quod Latina phrasis, ut alia peregrina, non æque pure, proprie, perspicue, eleganter, presse ac rotunde usitatissimâ Danicâ formâ exprimi possit, id omnino pernego!« »Mon det daglige Livs Genstande fattes deres Udtryk i vort Sprog? Eller har Naturen skabt os stumme som Fisk? Eller hvad har de fremmede Sprog i Ejendommelighed og Livlighed forud for vort Modersmaal«.

Ja saaledes og med mange Ord fægter den brave Povl Jensen Kolding for det danske Sprogs Ære og Brugbarhed — men Sandheden er dog, at det ikke er let at gengive hans latinske Fortale i flydende Dansk uden at omskrive den efter en større Maalestok, og hvorfor skriver han stadig Latin i Fortalerne til sine for Danske bestemte Skolebøger eller i sine til Danske rettede Breve? Her kunde Theori og Praxis ikke rigtig slaa Følge. Villien var god; men Evnen synes det at have skortet paa. Fra Skolen og Universitetet var den lærde Stand saa indexerceret i Latinen, at det faldt vanskeligt at slippe den. De fleste skrev ulige bedre Latin end Dansk. Vi kan dog bifalde C. Molbechs Ytringer, naar han i Anledning af den nævnte Fortale ytrer: »Om endog den patriotiske Kolding heri, for sin Tids danske Sprogudvikling, gaar noget for vidt, saa for tjener dog ogsaa det øvrige i hans djærve Fortale at bemærkes, som en, sin Forfatter hædrende, kraftig Protest imod det 17de Aarhundredes, allerede til hans Tid begyndte

¹⁾ Resens Samlinger kom senere ved hans Sønnensøns, Peder Hansen Resens, Gave til Univ.-Biblioteket, men gik til Grunde ved Branden 1728.

Forsømmelse af Modersmaalet, og Overgang til Latinismens og Gallicismens Periode¹⁾. — Hos Hans Mikkelsen Ravn, der var Hører ved Herlufsholm Skole i Koldings Tid, finde vi en kraftig Genklang af Mesterens Ord²⁾. Og de er sikkert nok ogsaa faldne i god Jord hos Peder Syv og andre af de unge Mænd af den danske Skole, som omtrent samtidig beredte sig til at træde i Skranken i Kampen for Modersmaalets Ære og Ret.

Naar man forøvrigt nærmere betragter *Dictionarium Herlovianum*, da vækker det jevnlig vor Forundring paa Grund af Ordvalget og Ordningen. Exempel: under »bliffuer« anføres 65 forskellige Forbindelser, hvori dette Ord forekommer i Dansk³⁾, hvortil saa er føjet det latinske Ord, der kan gengive Meningen af det danske Udtryk. Under Forholdsordene findes navnlig mange Ord-Forbindelser. Saaledes under »paa« ikke mindre end 152 — deriblandt: »Paa rede Hænder, Paa reysen, Paa rente, Paa-seelse, Paaselder, Paasætter, Paa siden, Paasigelse, Paaske-aften(!), Paaskicker, Paaskreffuen, Paaskud, Paaskylder, Paasmør, Paasnegelse, Paasprytter, Paastenckt plet« (osv.). Det maa formodes, at det har været Ønsket om at fremme de latinske Tale- og Skriveøvelser, der har bragt Forfatteren til at vælge denne Fremstillingsmaade, der tager sig noget underlig ud i vore Øjne. De Inkonsekvenser, som findes hist og her i Retskrivningen, naar *Dictionarium* sammenlignes med *Etymologicum*, forklarer Kolding selv deraf, at han af Mangel paa Tid til en skarpere Revision havde overladt Retskrivningen til sine Medhjælperes Godtbefindende⁴⁾.

1) Nye Danske Magazin, V, 243—4.

2) Historisk Tidsskrift, 3. R. IV, 501 ff.

3) Der kunde vist let findes mange andre Forbindelser, hvori »bliver« anvendes som Hjælpeord.

4) »Orthographiam reliqui Amanuensium arbitrio, nihil fere immutans, cum consuetudinem quisque pro exemplo habeat. Et est quidem eo intricatior, quam ut hac tumultuaria opera expediri possit; aliis nitentibus originatione, aliis linguæ idiomate ac vulgari pronunciatione: omnibus etiam consuetudine et exemplis«. (Annal. for nordisk Oldkyndighed og Historie 1853, S. 349).

Naar vi har opholdt os ved Ufuldkommenhederne i Koldings Dictionarium, bør det billig tages i Betragtning, at det er et første Forsøg i sin Art i vor Litteratur, og at det trods sine Mangler har været et Hjælpemiddel, der sikkert er paaskønnet af mange, som under deres trange Skolegang saa at sige skulde ombytte Modersmaalet med Latinen. Mærkeligt nok omtaler Herlufsholms Historieskrivere, H. B. Melchior og Albert Leth, Dictionarium Herlovianum som et »latinsk-dansk« Lexikon, et Bevis paa, at de aldrig har set Bogen, der da ogsaa forlængst er en litterær Sjældenhed. Titelbladet viser, at Forlæggeren har haft kongeligt Privilegium, der skulde sikre ham mod Eftertryk, men noget andet Oplag af Bogen kendes dog ikke. De faa opbevarede Exemplarer af Bogen bærer Præg af, at de er gaaede gennem mange Hænder.

Med dette Værk var Koldings litterære Virksomhed væsentlig afsluttet. Dog maa et Lejlighedsskrift endnu omtales, nemlig hans Ligtale over Fru Mette Dresselberg til Vognserup, Datter af den tidligere nævnte Vilhelm Dresselberg. Hun havde i en meget ung Alder (1616) ægtet Frederik Parsberg til Knapstrup, og havde født ham 11 Børn, af hvilke de 7 døde tidlig. Selv døde hun i Barselseng med sit 12te Barn 1635, 35 Aar gammel. Naar Kolding blev kaldet til at holde Ligtalen over hende, var Grunden sikkert den, at han var Familien Dresselbergs gamle Ven og havde kendt den afdøde Frue nøje i hendes tidlige Ungdom.

Talen udkom først i Koldings Dødsaar 1640, men Fortalen er dat. Herlufsholms Præstegaard i Lille Næstved Pinse Aften 1639. Personalierne, hvormed Prædikenen efter Tidens Skik indledes, giver et smukt Billede af den afdøde fromme Kvinde og af hendes Ægtefælles Omhu for hende under hendes Svaghed. Iøvrigt adskiller Talen sig ikke væsentlig fra Tidens sædvanlige Stil. Men man faar ved Læsningen det Indtryk, at naar Kolding fremstillede den afdøde Frue som et Mønster paa »Sjeldne Dyder«, saa som sand Gudsfrøgt, Stilhed, Sagtmodighed, Tavshed, Ydmyg-

hed, Medlidenhed, Taalmodighed, saa var disse Ord ikke blotte Blomster til Smykke for Talen, men en virkelig Skildring af en ret ualmindelig Kvinde¹⁾.

Medens det ikke fremgaar af Talen, at Kolding har været tilstede ved Fru Mette Dresselbergs Dødsleje, ser man derimod af Biskop H. P. Resens Ligtale over Palle Rosenkrantz's Hustru, Elisabeth Rosensparre, at da hun ved Juletid 1627 laa for Døden paa Vordingborg Slot, havde »M. Povl Jensen, Forstander paa Herlufsholm«, indfundet sig for at yde hende Religionens Trøst under hendes store Svaghed. Han kom dog ikke til at holde Ligtalen over hende, ligesaa lidt som Sognepræsten i Vordingborg, Digteren Anders Christensen Arrebo, der var hendes Sjælesørger og havde været hende til megen Trøst under hendes Sygdom. Men da den Tids Etikette fordrede, at ved de fornemste Adelspersoners Jordefærd skulde Stiftets Biskop tale, saa lod Resen baade Arrebo og Kolding give skriftlig Beretning om deres Samtaler med den afdøde Frue, hvorom Biskoppen saa gav udførlig Meddelelse i sin Ligtale²⁾.

Fra Koldings litterære Virksomhed vender vi os til hans ikke mindre betydningsfulde som Forstander for Herlufsholms Skole og Gods. Alt tyder paa, at medens det stod ringe til i begge Henseender ved hans Tiltrædelse, saa er det lykkedes ham i de 9—10 Aar, han virkede i Forstanderstillingen, at tilvejebringe en betydelig Forandring til det bedre.

Hvad Skolen angaar, da havde den i de Aar, da Kolding var dens Forstander, en Blomstringstid som ingen sinde tidligere og næppe heller senere³⁾. I et Brev af 12.

1) Et Uddrag af den nu meget sjeldne Ligprædiken findes i Brickas og Gjellerups Skrift: Den danske Adel i det 16de og 17de Aarhundrede, S. 183 ff. Det kunde bemærkes, at Forfatteren — vistnok af Beskedenhed — paa Titelbladet kun betegner sig som »P. J. K. Sognepræst i H.«

2) H. P. Resen, Ligprædiken over Fru Elisabeth Rosensparre, Kbh. 1628 Cij—D. Rørdam, Mester Anders Chr. Arrebos Levned og Skrifter I, 195. 211. F. R. Friis, Hist. Efterretn. om Adelslægten Rosensparre, S. 36.

3) Saaledes udtaler Melchior sig ialt Fald 1822 i sit Skrift, Hist. Efterretn. om Herlufsholm.

Febr. 1626 til Rektoren ved Københavns Skole, M. Anders Hegelund, der ønskede sin Broder optagen blandt Alumnerne paa Herlufsholm, ytrer Kolding nemlig: »Vor Skole er saa stærkt besøgt, at ikke en eneste kan optages, og der synes ikke Udsigt til, at nogen vil gaa ud i det første Aar eller længere, og Exspectanternes Tal er saa stort, at de, som staaar sidst paa Listen, næppe vil kunne opnaa fri Kost i de næste sex Aar. Hvis jeg paa nogen Maade kunde være Dig til Tjeneste i den Henseende, skulde jeg ingenlunde forsømme Lejligheden dertil, saa meget mere som jeg staaar i Taknemmeligheds Gæld til Dig.«¹⁾

Til Forklaring af dette Brev kan bemærkes, at Tallet paa de Alumner, som kunde faa fri Skolegang, Bolig og Kost (og det var det, Hegelund søgte for Broderen) var 42, Halvdelen adelige og Halvdelen borgerlige. Havde der ikke meldt sig 21 Adelsbørn, »maatte andre Godtfolks Børn fylde deres Tal«, men skulde atter træde tilbage og betale deres Kost (2 Mk. 5 Sk. ugentlig), naar der meldte sig flere Herremændsbørn, indtil Tallet paa disse atter formindskedes²⁾. Foruden det nævnte Tal af Fripladser, kunde der antages betalende Elever i større Antal. Stiftelsens Historieskriver, H. B. Melchior, siger (1822): »Under Koldings Bestyrelse voxede Disciplenes Antal til den største Højde, det nogensinde har opnaaet³⁾.« Rimeligvis har det i høj Grad været til Skolens Bedste, at den unge og dygtige M. Hans Hansen Resen, en Søn af Biskoppen og selv senere Sjællands Biskop, var bleven Skolens Rektor kort før Kolding tiltraadte Pladsen som Forstander, og at denne Rektor, da han tre Aar efter kaldtes til Universitetet, afløstes af M. Niels Povlsen Scandorph, der senere endte som theologisk Professor i København⁴⁾. Sin egen Søn, Jens Povlsen, havde Kolding allerede 1619 sat i Skole i

1) Se Brevene til Hegelund i Tillæget.

2) Nye Danske Mag. II, 160.

3) Melchior, Hist. Efterretn. om Herlufsholm, S. 109. I Alb. Leths Udgave S. 66.

4) G. L. Wad, Rektorerne paa Herlufsholm, S. 63 ff.

Herlufsholm, samtidig med at han havde sendt sin tidligere nævnte Stifsøn, Samuel Rasmussen Vinding, til Sorø Skole, hvorfra han dog senere ogsaa drog ham til Herlufsholm¹⁾.

Saa længe Kolding var Forstander her, var Skolen i Flor, men hans Efterfølger synes ikke at have magtet Godsforvaltningen, og saa kom Konkurrencen med det nyoprettede Sorø Akademi til, hvor der var rigere Dannelsesmidler for den adelige Ungdom, end Herlufsholm kunde yde.

Den Omstændighed, at M. Povl Jensen var Forstander og den yngre Resen Rektor for Herlufsholm, har formodentlig bidraget til, at Biskop Hans Povlsen Resen, og Hustru Anne Eisenberg ved Gavebrev af 14. Juli 1624 skænkede Herlufsholm en Kapital paa 1000 Rdl. Species, for hvis Renter to Disciple skulde underholdes i Skolen med fri Kost og øvrig Underholdning ligesom de andre Alumner. Legatstifterne forbeholdt sig selv og deres Efterkommere Udnævnelsesretten²⁾. Biskoppens Interesse for Herlufsholm, der ogsaa viste sig paa andre Maader, stod vel ogsaa i Forbindelse med hans Stilling som Skolens Tilsynsmand. Hvert Aar kom han, ledsaget af en af de theologiske Professorer og andre Venner af Skolen for at tage alt i Øjesyn og prøve Lærere og Disciple. Det var Højtidsdage, der krævede store Forberedelser³⁾, og efter det Forhold, der forlængst bestod mellem Biskop Resen og Mester Povl Jensen, tør man med Vished antage, at det har glædet denne at vise Biskoppen det Fremskridt, Stiftelsen havde gjort under hans Styrelse. Betydelige Bygningsarbejder var foretagne, særlig Opførelsen fra Grunden af et smukt Porthus i to Stokværk med Boliger for Ridefogeden og Ladefogeden, Indretning af bekvemme Værelser for

1) Danske Saml. 2. R. IV. 252—3.

2) Palle Rosenkrantz's og M. Povl Jensens Tilstaaelse for Modtagelsen af de 1000 Daler findes i Afskrift i Langebeks Diplomatarium i Rigsarkivet.

3) Se G. L. Wads Meddelelse i Indbydelsesskrift til Afgang- og Aarsprøver i Herlufsholm 1880, S. 12 ff.

Disciplene og en smuk Sovesal, adskilt fra Spisestuen, i hvilken tilforn ogsaa holdtes Skole¹⁾. Det nævnte Porthus synes at have været Koldings Stolthed, hvorfor han forsynede det med følgende Indskrift til Minde om Skolens Stifter:

Denne Schole er opreyst och stiftet for Herremænds och andre fromme Mænds Børn, Gud til Loff, den Christne Kirke til Gavn och Danmarks Rige til Ære, af Velbiurdig och Strenge Ridder Hr. Herloff Trolle, Sl. Hr. Jacob Trollis Søn til Lilløe, Danmarchis Riges Raad och øffverste Admiral, och hans K. Hustru, Fru Birgitte Giøe, Velbr. Mands och Strenge Ridders Hr. Mogens Giøes til Krenkerup, som var Kongl. Majests. Hoffmester af Danmarch, Daatter, den 26 Maji 1565²⁾.

Til disse Bygningsforetagender kom, hvad der vel ikke i Øjeblikket saa klart var tilsyne, men dog kunde godtgøres ved gyldige Bevisligheder, nemlig at Godset, takket være Koldings kloge Økonomi, var forøget betydelig ved Tilkøb for nogle Tusind Rdl., i hvilken Henseende Resen for øvrigt selv havde ydet en god Haandsrækning ved at laane Skolen 1000 Rdl. til Indkøb af Jordegods³⁾. Om det Godskøb, hvortil Biskop Resen ydede Bistand, findes i den gamle og mærkelige Gavebog for St. Peders Kloster i Næstved og Skovkloster følgende Antegnelse⁴⁾:

»Anno 1624 den 7. Augusti, der Velb: Palle Rosenkrantz till Glimminge vaar Skoleherre och M. Povll Jensøn Colding Sogneprest och Forstander paa Herloffsholm, bleff Suenstrupgaard och by⁵⁾ med sitt tilliggendis godz udi Basniss, Rettestrup, Sibberup, Borup i Rønnebecks Sogn och Ellevenge soltt och skøtt till Klosteret⁶⁾ for fuld verd och betaling. Deus manus nostras dirigit! psal. 90.«

1) Vinding, Acad. Haun. p. 458. L. Boesen, Herluf Trolles Levnet, S. 172. Melchior, anf. Skr. S. 105—6 og 2. Udg. v. Albert Leth, S. 65, hvor Oplysning meddeles om Porthusets senere Skæbne.

2) Pontoppidan, Marmora Danica, I, 190.

3) Melchior, anf. Skr. S. 107—8.

4) Script. Rerum Danicarum IV, 383.

5) I Vejle Sogn.

6) D. e. Herlufsholm. Betegnelsen »Klosteret« bruges endnu af Almuen (s. Rørdam, Selsk. for Danm. Kirkehist. i dets første 25 Aar, S. 106).

Samme Gavebog giver Oplysning om flere af de Godskøb, hvortil Kolding skaffede Midler, deriblandt følgende¹⁾:

»Anno 1625 bleffve Kiøberup tre Gaarde kiøbte for fuld Verd och Betalning till Herloffsholms Skole, der w. Palle Rosenkrantz till Glimminge och Krenkerup vaar Skoleherre och Mester Povll Jensøn Colding vaar Sogneprest och Forstander paa Stedett. Gud giffve Lycke och Fremgang.«

Af andre Foranstaltninger fra Koldings Tid vedrørende Godset anføres følgende i Gavebogen²⁾:

»Anno 1624 lod Herloffsholms Skole opbygge af raa Rod en Gaard udi Blangsløff, effter som sammstedz fantis byggested och Jorder i alle bymarker, huilke vaar dog brugte uden Mandz minde³⁾ till Borupgaard. Jep Skram er den første Mand, som feste Gaarden. Naar hand ved Døden affgaar, skal Skolen haffve Magt till att lade den sætte for tilbørlig Landgilde.«

Hvad der sandsynlig har voldet Kolding og hans Hustru størst Besvær, var Bespisningen af den store Husstand, Lærere, Disciple og Husfolk. Daglig at skaffe »Øl og Mad«, som man dengang sagde, til maaske 100 Personer foruden de ret hyppige Gæster, var ikke Spøg for en Mand, der ingenlunde var uddannet i Restauratørfaget. Man læse, hvad G. L. Wad har plukket ud af Herlufsholms »Ugekostbøger«, og navnlig hvad han meddeler om Forberedelserne til Biskoppens Besøg⁴⁾, og man vil faa en næsten svimlende Fornemmelse af, hvad det kostede for Møje at holde en saadan Anstalt gaaende, og saa vidt mulig stille alle tilfreds. Intet Under, at den gode Mester Povl tilsidst blev træt af Forstanderembedet. Han skulde dog ogsaa have Tid til sin Provste- og Præstegærning, selv om han havde Hjælp af en Kapellan. Sprogstudierne kunde han, om det er rigtigt, hvad Bircherod fortæller⁵⁾, da heller ikke sige Farvel til. Ogsaa Familielivet krævede sin Ret, især da han

1) Script. Rerum Danicarum IV, 362.

2) Script. Rer. Dan. IV, 351.

3) D. e. før nogen kunde mindes.

4) Skoleprogram fra Herlufsholm for 1880, S. 12.

5) Se foran, S. 33.

saa en vakker Børneskare voxe op omkring sig. Hans ældste Søn, Jens Povlsen Vinding¹⁾ var allerede saa vidt fremme paa den akademiske Bane, at han 1628 kunde tænke paa at tiltræde den Udenlandsrejse, der for de mere begavede Studenter næsten synes at have været en Livsfornødenhed i hin Tid. Man undrer sig kun over, hvorledes mange af dem fik Midler til slige Rejser, der ofte strakte sig over en Række Aar. En Forberedelse til Rejsen var, at Studenten forsynede sig med et Album eller en Bog, hvori Frænder og Venner kunde indskrive deres gode Ønsker for ham eller medgive ham et Mindeord, naar de skiltes. En saadan Bog har Jens Povlsen da ogsaa anskaffet sig, og den er heldigvis endnu bevaret²⁾, saa vi, om vi ønsker det, kan følge ham paa Rejsen. Vil vi have nøjere Besked, saa har han ogsaa efterladt sig en Rejsedagbog³⁾. Her, hvor vi kun agte at fremstille Faderens Levned, kan vi dog ikke gaa udførlig ind paa Sønnens Oplevelser, men kun bemærke følgende:

Stambogen begynder med et smukt latinsk Vers, undertegnet: »Joannes Pauli Windingius, 1628, VIII Februarij«. Da det er trykt andetsteds⁴⁾ skal her kun gives en pro-saisk Oversættelse: »Kære Læser, du maa ikke undre dig over, at det første Blad i denne Bog bærer min Faders Navn. Vid, at dette Album er for mine Venner; men Faderen, der er Sønnens ældste Ven, burde her have den første Plads«. Strax efter dette Blad følger et, beskrevet af »Paulus Janus Coldingius« og dat. Herloviæ 21. Juli 1628. Det indeholder to Ord af den h. Skrift, det ene latinsk, det andet dansk. Det sidste lyder:

Tob. 5: Saa reiser bort! Gud være med eder paa Veien,
og hans Engle ledsage eder!

1) Hos N. M. Petersen, Bidr. t. dsk. Lit. Hist. III, 57 og i Program for Aalborg Kathedralskole 1869, S. 4, kaldes han urigtig: Hans P. V.

2) Kallske Saml. 681. 8vo.

3) Orig. i Karen Brahes Bibl. i Odense, Nr. 166. 8vo.

4) G. L. Wad, Dimitterede fra Herlufsholm. Andet Bind, S. 317.

Af Venner i Hjemmet har før Afrejsen kun Biskop Resen og hans fornævnte Søn indskrevet deres Mindeord. Forresten er Bogen fyldt med beskrevne Blade fra mange Steder mellem Königsberg¹⁾, Krakau og London, Oxford, og i mange Sprog, fremfor alt Latin, men ogsaa Hebraisk, Græsk, Fransk, Spansk, Engelsk, Polsk, Syrisk og maaske flere øster- og vesterlandske Sprog. Bogens Ejer betegnes stadig som: *Studiosus theologiæ et linguarum orientalium*. Man erindre, at Rejsen faldt paa Tredivaarskrigens Tid; det er vel Grunden til, at de færreste Blade er fra Studerende i Tyskland (Wittenberg, Zerbst o. a.), mange derimod fra Holland og England. Danske Navne forekommer der ikke mange af²⁾).

I nogle Maaneder af Aaret 1630 var Bogens Ejer hjemme. Dette Ophold benyttede han til at underkaste sig en Prøve ved Universitetet, i Form af en offentlig theologisk Disputats »de libero hominis arbitrio« under Professor Jesper Brochmands Præsidium³⁾, hvorved han erhvervede Adkomst til det saakaldte kongelige Rejsestipendium. Det plejede kun at gives til saadanne Studerende, om hvem der var særdeles gode Forhaabninger. Derved var Vejen banet for Jens Povlsen Vinding til længere Studeringer udenlands, da Stipendiet gjaldt for fem Aar, og han undlod ikke at benytte sig deraf, efter at have udstedt den sædvanlige Forpligtelse til Universitetet om at anvende Stipendiet til flittige Studier⁴⁾. Han var da ogsaa en vidt berejst Mand, da han endelig stundede hjemad.

¹⁾ Naar et Blad fra Johs. Michaelis (maaske en Dansker) er dat. Basilorea 6. Sept. 1633, saa er det sikkert Königsberg, hvorfra andre omtrent samtidige Blade er daterede.

²⁾ F. Ex. Joannes Friderici Splet (u. Sted ¹³/₅ 1632), Jens Povlsens Fætter (s. Danske Saml. 2. R. VI, 246), og Petrus Ivvari Haunia-Danus (Oxford ³⁰/₈ 35) »patruelis« o: Søn af M. Povl Jensens ovenf. S. 18 nævnte Farbroder Iver Povlsen.

³⁾ Bloch, Den Fyenske Geistligheds Historie I, 290.

⁴⁾ Denne Revers findes i Konsist. Arkiv, Pakke 38.

Om Sønnens Hjemkomst fortæller Kolding i Slægtbogen: »Anno 1635 til Michaelis kom han hjem igen, da af England, efter han havde været ude 7½ [paa] ottende Aar. Og straxen til Martini af Guds gode Forsyn blev befordret af strenge Hr. Kansler Hr. Christian Friis til Kragerup til Lectoratum udi Odense, og læste først in Gymnasio den 26. Dag Novembr. 1635. Gud give hannem til Lykke!«

Endnu er bevaret Koldings varme Takskrivelse til Kansleren for den mod Sønnen viste store Velgerning, at han strax efter sin Hjemkomst saaledes var befordret til en anseelig Stilling i Fædrelandet¹). Om hans følgende Liv skal kun bemærkes, at der til hans Embede ved Odense Gymnasium var knyttet Præstekaldet i Aasum, hvortil han blev ordineret 30. Dec. 1635. Først 16. Maj 1637 erhvervede han Magistergraden, som han egentlig skulde have taget, før han fik det kgl. Stipendium; men der havde ikke da været Tid dertil, og han havde jo ogsaa paa anden Maade bevist sin Lærdom, ikke blot ved sin Disputats 1630, men ogsaa ved en ny Lærdomsprøve, inden han overtog Lektoratet. Han døde i dette Embede, »i sin fejreste Alder« 21. Juni 1655²). Men da var Faderen, der havde haft saa megen Glæde af denne Søn, forlængst gaaet til Hvile.

Med Hensyn til Koldings øvrige Børneflokk gik det, som det vel gaar i de fleste Familier, at »Sorrig og Glæde de vandre tilhobe«. Hans ældste Datter, der bar Farmoderens Navn Magdalene, blev 17 Aar gl. gift med en Købmand i Næstved, men døde allerede Aaret efter (1629). Det næste Barn, Sønnen Peder Povlsen Vinding, rejste udenlands 1633, Aaret efter at han var bleven Student, men giftede sig 1639, under sin vidtløftige Rejsefærd, i Löwen med en Datter af den i sin Tid for sin Lærdom vidt kendte Dr. juris Erycius Puteanus, kgl. spansk Historiograf, Pro-

¹) Orig. paa Latin i Rigsarkivet (Afl. fra Bøllings Brevsamling), dateret Nestadioli (Næstved) 28. Nov. 1635.

²) Personalhist. Tidsskr. III, 271—2. Bloch, anf. Skr. I, 289.

fessor Eloquentiæ og Guvernør for Kastellet i Löwen, en Mand, der satte en Ære i at staa i Brevvexling med Alverdens Paver, Konger, Fyrster, Ambassadører, Generaler og Lærde, saa han ved sin Død 1646 efterlod en Samling af 16000 latinske Breve, i den Henseende et Forbillede for hans Beundrer Berthel Knudsen Aqvilonius hos os¹⁾. Dette Giftermaal mellem en 26aarig dansk Student og en fornem katholsk Dame har vist været en hel Roman; men det blev Peder Vindings Ulykke, han opnaaede aldrig nogen Stilling og døde 1645, 32 Aar gl. i Herlufsholm Præstegaard hos sin Faders Eftermand, M. Johan Dideriksen Bardscher, senere Biskop i Viborg, der var gift med hans Søster Anne Povlsdatter.

Vi skal ikke her opregne M. Povl Jensens andre Børn, men kun nævne Sønnen Rasmus Povlsen Vinding (f. 1615, † 1684), der blev Familiens mest berømte Mand, Professor ved Universitetet og Hovedforfatteren af Danske Lov, en Mand, til hvem Faderens Retsind, Klogskab og Forretningsdygtighed synes at være gaaet i Arv²⁾.

Det berørtes ovenfor, at Jens Povlsen Vindings Udenlandsrejse faldt under Trediveaarskrigen, hvorfor han saa vidt mulig havde undgaaet de hærgede Egne. Men Danmark var jo ogsaa blevet stærkt berørt af denne skrækkelige Krig, som i over to Aar havde lagt Jylland øde paa en Maade, som vi nu næppe kan forestille os. Da Freden med Kejseren endelig var sluttet af Danmark under forholdsvist taalelige Vilkaar, følte M. Povl Jensen dyb Taknemmelighed over, at han og hans ikke var blevne personlig berørt af Krigens Elendighed, hvorfor han besluttede efter ringe Evne at stifte et Legat til taknemmeligt Minde. Fundatsen, der — skønt den kun angav en efter vore Begreber ringe Sum — formentlig har Interesse som et godt

¹⁾ Se Kh. Saml. 3. R. III, 241 ff. D. biogr. Lex. I, 297.

²⁾ Se Dansk biogr. Lex. XIX, 26 ff. Jfr. Bloch, Fyens Stifts Geistlighed, S. 290, hvor dog Peder Povlsen Vinding er sammenblandet med hans Brodersøn Peder Jensen V. Blandt de af Lengnick udgivne Stamtavler findes ogsaa Familien Winding.

Vidnesbyrd om Mandens Hjertelag og tillige om hans forsynlige Betænkksomhed, skal her meddeles¹⁾:

Povel Jensen Kolding, Sogne-Præst og Forstander paa Herlufsholm, kiendes og gjør vitterligt, efftersom den Almægtige og barmhiertige goede Gud hafver os saa Naadeligen bevaret, beschiermet og frelst fra vore Fienders Magt og Vold, næste forgangne Aaringer, vi vare udi Krig og Feide med den Romerske Keyser, och nu giffuet os og sit Hellige Ord og Evangelio den goede Freed igien, da haffuer jeg af saadan usigelige Naades og Velgierningers Betænkelse og til en evig Aamin-delse, givet af min ringe Formuffve, for mig og mit Huus, til fattige, vanføre, gamle og hielpeløse Stakkarle vdi Herluffsholms Sogn, Eet Hundrede goede heele enckende Rigsdaler, huer Daller til 2 Loed got Sølf, og ere nu samme Et Hundrede Rigsdaler med Velbyrdig Christoffer Ulfelds til Suenstrup, Danmarks Riges Raad og tilforordnede Forstander offuer den Adelig Frij Scholle Herluffsholmb, Hans fuldbyrdig Villie, Samtøcke og Stadfæstelse ind annammet i Herluffsholms Schoelles Regenskab, til ævig Tiid w-ryggeligen att bliffue standendes for aarlig Rente Fem heele enckende Daller, til huer St. Michaelis Aften at vdlægges, som paa huilken Tiid før scheede, og scheer fremdelis almindelige Tacksigelse for saadan Fred vdi disse Lande og Riger; Bedendes ydmygeligen fornefnte goede Mand, Christoffer Wlfeld og alle hans Effterkommere, Patroner og Forsvar for Herluffsholms Scholle, at de for Guds schyld ville ogsaa være Patroner og Forsvar for samme de Fattiges Penge, at dermed intet forarmes eller formindskes, og Renten vdi rette Tiide vdlegges, taggendes derfor Løn af den Almægtige Gud; Desligeste, at Sogne-Præsten til Herluffsholm, den eene effter den anden, med Kircke-Værgerne opkræuve og opbære aarligen samme Rente af Skoelens Fuld-mægtige paa Stedet, og den huer St. Michels Dag vddeele til Fattige, som de ville forsuare for Gud i Himmelen, og med Paamindelse til Tacksigelse og Bøn for Guds Ords Fremgang og Freed i disse Lande og Riger; Og dersom nogen denne forschrevne Gaffue enten forhindrer eller formindscker, eller fra de Fattige udi Herluffsholms Sogn fravender, da være sig den retfærdige Gud i Himmelen en Dommer og Heffner deroffuer, og straffe dem kiendeligen, andre til Exempel. Till Vitterlighed haffuer jeg dette med egen Haand unterschreffuet og beseglet, og ydmygeligen ombedet Schollens Patron, Welbyrdig Christoffer Wlfeld til Suenstrup, paa Skolens vegne dette med

¹⁾ Hofman, Saml. af Foundationer VIII, 87—8.

mig at vnderschriftue og besegle. Herluffsholm Først vdi May-Maanet 1630. Og findes paa denne Gaffue og Fundatz tuende Pergaments-Breffue, det eene vdi Schollens Gæmme blant andre Schoellens Breffue, og det andet vdi Foruaring hos Sogne-Præsten til Herluffsholms Kirke.

Povel Jensen, egen Haand.

Christoffer Ulfeld.

Denne Fundats viser, at Palle Rosenkrantz ikke mere var Skoleherre for Herlufsholm. Han var 1629 bleven forlenet med Aalholm og Nykøbing Len, og da det nu passede ham bedst at bo paa sin Hovedgaard Krænkerup (nu Hardenberg) ved Saxkøbing, saa trak han sig tilbage fra den øverste Styrelse af Herlufsholm, der paany blev overgivet til Rigsraad Christoffer Ulfeldt til Svendstrup i Skaane, som havde været Palle Rosenkrantz's Forgænger i denne Funktion. Indtil videre forblev Kolding dog i sin Stilling som Forstander. Ulfeldt, der især var knyttet til Skaane, har næppe søgt at indskrænke den Myndighed, der var tillagt Forstanderen. Vi træffe da ogsaa begges Navne i en Retssag fra 1630 vedrørende et af Fru Birgitte Gøye kort før hendes Død oprettet Legat paa 400 Daler til fattige. Af det Udtog af Gavebrevet, som er trykt i Khist. Saml. 4. R. IV, 416, synes at fremgaa, at Legatet nærmest var bestemt for fattige Skolebørn »i Næstved Skole« og andre trængende sammesteds; men da ikke blot Sognepræsterne i Næstved, men ogsaa Skolemesteren paa Herlufsholm, var tilstede hos Fru Birgitte, da hun udfærdigede Gavebrevet, er det sandsynligt, at en Del af Legatets Rente har været bestemt for trængende Skolebørn paa Herlufsholm udenfor Alumnernes Tal. Saaledes maa i alt Fald Skoleherren og Forstanderen for Herlufsholm have opfattet Sagen, da de 8. Febr. 1630 indstevnede Byfogden i Næstved og Borgmestere og Raad sammesteds til at staa til Rette for, at Byens Øvrighed havde frakendt Herlufsholm Del i Legatet, og havde faaet Landstingsdom derfor. Det var M. Povl Jensen, der førte Sagen paa Skolens Vegne, og det med saadant Udfald, at han vandt Pro-

cessen for Højesteret, som det vil fremgaa af følgende Herredagsstevning og det derpaa tegnede Udkast til Dommen, skrevet med selve den kgl. Kanslers Haand¹⁾.

Christopher Vlfeld paa Herloffsholmb's
schollis wegne
citat

Jacob Vlfeld, landsdommer i Siellannd, for en domb, hand haffuer dømbt emellom hederlig och høylerdt mannd mester Pouell Jenszenn, forstander paa Herloffsholm, paa denn enne, och Olluff Anderszenn, byfouged i Nestued, och borgemestere och raad dersammestetz paa den anden sidde, huorudinden hand haffuer stadfest denn domb, byfougden haffuer vdgifuit, imellom bemelte mester Pouell och borgemestere och raad, de 400 gode och gielde och fuldgenge daller anlangendis, som salig frue Birgette Giøe vdi hindis leffuendis lifue haffuer gifuit till schollenn, hospitallitt och husarme i Nestued, och haffuer frjkiendt borgemestere och raad for forskreffne mester Pouels tilltalle, huilchet forminnis med wret at were scheid, epter dj borgemestere och raad haffuer vdsted hoffuitstollenn och renten emod fundatzen at forringis, och endog forige borgemestere och raads gienbreff formelder paa dennom och derris epterkommere, borgemestere och raad der i byenn, haffuer byfougden alligeuell desz wanszeet till dømbt schollens forstandere at tilltalle forige affgangne borgemestere och raads arffuinger, huilchen domb landsdommer haffuer fuldt och wed magt kiennndt, huormed hand formeener, hannom wret at haffue giortt, och samme hans domb derfor død och magteløsz at were, och borgemestere och raad, som nu leffuer, pligtig at werre at leffuere for^{ne} 400 daller med hoffuid breffuit och gaffue breffuit fra dennom och till Herloffsholms schollis forstandere igienn epter fundatzen, [som de] iche haffuer holdett, med sin rente der aff, som till denne dag forsømmit ehr; derhosz att staae schollen och de fattige till rete for ehrlidende schade och omkostning, och Herloffsholmb's schollis forstandere at were²⁾ frij for att anuende samme hoffuitstoell med sin rente till anden christelige nytte och brug epter fundatzen och borgemestere och raads gienbreff och forpligtis lydelsze disz leiglihed att møde [etc.].

Actum Haffniæ vt supra (c: 8 Februar 1630).

¹⁾ Herredags Stevningsbog 1628—67, Fol. 205 ff. (R. Ark.).

²⁾ D. e. at staa (ham frit for).

Idem citat

Olluff Madszenn med sin domb saauell som borgemestere och raad i Nestued, som samme sag ehr angieldende, att møde, om de wille haffue der nogit till att suare; dog wille wij etc.
Actum vt supra etc.

Udfor Stævningens Begyndelse, under Ordet »citat«, har Kansler Chr. Friis skrevet: for de tilstedt, hoffuitstol och renten mod fundatzen att forringis,

item

tildømt mester Poffuell at søge forige borgemesteres och raadz aruinger, vanseet borgemestere och raadz revers lyder paa dennem och deris effterkommere.

Formene,

samme domme magteløsse, och borgemestere och raad, de nu erre, at leffwere samme 400 daller til Herluffsholms scholis forstander, och hannem frit fore dennem til anden christelig brug at anuende,

och

borgemestere och raad plictig derimod at staa scholen, hospitalit och de fattige till rette.

Skønt M. Povl Jensen saaledes sejrede i Striden, kan saadanne besværlige og tidspildende Sager næppe have haft noget tiltalende for en Mand, der som han havde andre Interesser. Maaske ogsaa Skiftet af Skoleherre har været mindre velkomment for ham. Nok er det, at han besluttede at frasige sig Forstanderposten. Herom tilskrev han først Kansleren og derpaa Skoleherren. Brevet til denne skal her meddeles tilligemed Christoffer Ulfeldts Skrivelse om Sagen til Kansler Chr. Friis¹⁾.

Erlig och vellbyrdig Mand, Christoffer Willfeld till Suenstrup, Danmarkis Rigis Raad och høffvitzmand paa Helsingborg Slott, min gunstige gode Ven och Patron tienistvilligen till skreffvett.

¹⁾ Originalerne blandt Breve til den danske Adelshistorie i Rigsarkivet, Fasc. 14, Nr. 41. Afskrifterne er os velvillig meddelte af fhv. Overbibliothekar Dr. S. Birket-Smith. [Brevene findes nu i Danske Kancellis Arkiv, Indlæg til Registre og Tegnelser, 1631. B. K.].

Nest min tjenistvillige helsen nu och altid for send med Gud vor Herre, Gode Christoffer Willfeld, gunstige gode Ven och Patron, tacker jeg E. W. storligen for megitt beuist ære och gode, huilkett att forskylde jeg altid aff min ringe formuiffve vill findis redebonn i hueß maade E. W. kand vere till ære och tieniste. Sender jeg E. W. her hoß den Indførsell och steffning med. Dett vaar megitt gott, vilde Christoffer Gøie giffve oß en Zeddell, att vj kunde uden videre process och ophold afhænde godzett. Och dißnarere dett kunde skee, dißbedre vaar dett, om Skolen skulde endsköntt lide nogen skade paa den Veilebygaard. Huad vor taale vaar om Skolens Villkaar, beder jeg och ydmygeligen (som jeg och haffver skreffven Cantzeleren till om) E. W. vilde lade sig dett nu vere anliggende och tencke paa en god dygtig Karll, som till Voldermiß kunde antage Skolens godz och Regnskaff, thj jeg er nu aldellis trætt der aff och ey veed mig lenger der udj att kunde gaffne Skolen. Nu jeg slaar min lid till, E. W. forsyner saa skolen med en god Karll till Voldermiß, vill her hoß haffve E. W. med sin kiere huubffru och børn den allmechtige Gud befalett. Herloffsholm den 27 Januar 1631.

E. W. W. T. A.

Povll Jensen.
Egen haand.

Erlig och Welbiurdigh Mannd, Her Cristen Friiß thill Kragerup, Ridder, Danmarkis Rigis Raaed, Kongl. Maytz. Cantzeller och Befalingsmand offuer St. Knudtz Closter i Ottensee, min Kierre broder och sønderlige goede wenn Gandsche wenligen thilschr.

Kere Her Cancellor och Kere broder, Gud Alsommectigste were nu och altid hos dig och beuare dig fra alt ont. Huad dig kan kome thill tieniste och welbehag der thill findis stedße goduillig.

Kere Her Cancellor, giffuer ieg dig wenligen at wide, at ieg her hos thilskicker dig it breff fra Mester Pouell paa Herluffsholm, som mig bleff effterskicket thill Helßingør. Saa effterdi han der vdi skriffuer sig at haffue skreffuit Cancellern thill derom, kunde ieg icke andit end thilskicke ham dette breff, thi Mester Pouell lod mig intit widere forstaa paa Herluffsholm, end som ieg talde med Cancellern om och lod ham skrifftligen antegnit leße, derforre wed ieg icke, i huad mening han skriffuer, at han er ked der aff, Och wille at ieg skulle forsee steden med en anden. Om han er bleffuen wred for den bonde, ieg befoil de 10 daller at efftergiffuis, wed ieg icke, thi det lod sig well saa ansee den tid, som nu vdbryder och komer for dagen. Mester

Pouell haffuer ingen skade hafft, men stor fordeell aff det forstanderi, dog er det rømmeligt, at han haffuer forestaait det well. Kere Her Cancellor, dette ieg forarsagedis dig at tilbiude, huor paa ieg will foruente dit gode betenkende thilbage igen, Och will dig nu hermed icke lenger oppeholde Men thill seell och Liff befaller Gud Allermectigste med mange gode netter och dage och all Løcksalig welfertt ieg och Maren ønsker dig, Barrabra Wittrup, Ingebore Friis och eders børn altid. Aff Helßinborg den 30. Januar. Anni 1631.

Christoffer Vlfeld.

Eg. hd.

Da det ikke godt gik an at fritage Forstanderen for hans Bestilling, før man havde fundet en anden paalidelig Mand at sætte i hans Sted, saa varede det en længere Tid, inden han endelig fik sin Afsked. Herom har han selv antegnet i Slægtebogen:

»Anno 1631, den 7. Sept., efter det var falden mig for besværligt længere at forestaa den verdslige Bestilling paa Klosteret, og nu var derfra forløvet af Rigens Raad efter min Begæring, flyttede jeg i Jesu Navn til liden Næstved udi Præstegaarden, mit Præsteembede fremdeles med Guds Naades Hjælp at betjene«.

Koldings Efterfølger som Forstander for Herlufsholm blev Christen Clemendsen, en lærd og vidt berejst Mand, der dog manglede sin Forgængers Duelighed i den ganske vist ogsaa vanskelige Forstanderstilling, hvorfor det gik tilbage med Stiftelsen i hans Tid¹⁾.

Efter at Kolding med Familie var kommen til Ro i Præstegaarden, hensvandt de ni Aar, han endnu havde tilbage, i Stillehed. Det præstelige Embede og flittige Studier gav ham dog tilstrækkelig Sysselsættelse. I disse Aar maa han ogsaa have forfattet eller rettere fortsat den af Faderen begyndte Slægtebog, som efter hans Død fortsattes af hans berømte Søn, Rasmus Vinding, der kendelig har benyttet Faderens Optegnelser i den Fremstilling af dennes Levned, han gav ved Slutningen af sit fortjenstlige Værk »Regia Academia Hauniensis« (1665).

¹⁾ Wad, Meddelelser om Dimitterede fra Herlufsholm. II, 139 ff.

Den Del af Slægtbogen, der særlig vedrører M. Povl Jensen og hans Børn, er indledet med en Bøn og nogle Skriftsprog, et Vidnesbyrd om hans fromme og gudhengivne Sind, noget der bør fremhæves, naar vi ønske at kende Kilden til den Kraft og Troskab i hans Gerning, som han i sit Liv udfoldede.

Da han fremdeles var Provst for Øster-Flakkebjerg Herred, blev han tillige med andre af Stiftets Gejstlighed indkaldt til et Møde i Ringsted 7. Juni 1638 for at høre Kongens »Proposition« til Præstestanden om at yde forøgede Bidrag til Rigets Fornødenheder under den formentlig truende Krigsfare. En Uge derefter samledes Provster og Præster hos Biskop Resen i København og valgte fire af Stiftets Provster til med Biskoppen at repræsentere Sjællands Gejstlighed paa den til St. Hansdag forestaaende Rigsdag i Odense. M. Povl Jensen var en af de udvalgte og maatte saa snarest mulig gøre sig færdig til Rejsen. Vi skal ikke her opholde os ved Skatte-Rigsdagens Udfald eller ved de svære Krav til Præsternes allerede forud stærkt anspændte Skatte-Evne, da det tidligere er omtalt i dette Tidsskrift¹⁾, men kun bemærke, at Biskop Resen ikke var med. Den før saa kraftige Mand havde maattet bøje sig for Alderens Vægt og døde den 14. Sept. 1638. M. Povl Jensen havde staaet denne Mand meget nær og havde modtaget mange Beviser paa hans Velvillie, ligefra sin tidlige Ungdom og siden gennem de mange henrundne Aar, da han altid hos Biskoppen havde mødt den venligste Forstaaelse og en Deltagelse, der ogsaa strakte sig til hans Børn. Thi der kan næppe være Tvivl om, at det var Resens Anbefaling til Kansler Chr. Friis, der skaffede Jens Povlsen Vinding Ansættelse som Lektor i Odense kort efter hans Hjemkomst fra Udlandet, efter at Embedet var holdt ledigt i henved et halvt Aar for at vente paa ham.

I Erindring om alt, hvad ikke blot han selv, men ogsaa Herlufsholm Skole skyldte den afdøde Biskop, var det, at M. Povl Jensen 1639 satte ham det Mindesmærke af

¹⁾ Ny kh. Saml. IV, 450—6. Kh. Sml. 5. R. IV, 411—13.

ølandsk Marmor i Herlufsholms Kirke, der endnu er at se, og som indeholder en saa stærk Lovtale over H. P. Resen, at vi næppe kan tænke os den varmere. Den skulde være meddelt her, hvis den ikke allerede var trykt paa forskellige Steder¹⁾).

Det sidste skriftlige, vi har fra Koldings Haand, er de Ord, han 9. April 1640 indførte i Hans Mikkelsen Ravn's Stambog, da denne tænkte paa at rejse til Ulandet, et Forsæt, der dog ikke blev udført, da han blev kaldet til Skolemester i Slagelse. Tilskriften er efter Tidens Skik paa Latin²⁾).

Efter næsten et Aars tiltagende Svaghed døde Magister Povl Jensen Kolding den 18. Okt. 1649, 59 Aar gl. Hans Hustru døde 8de Dagen efter ham, saa de blev jordede tilsammen den 30. Oktober i Herlufsholms Kirke³⁾. Kisten blev 30 Aar senere paa Sønnen Rasmus Vindings Foranstaltning flyttet til St. Rochi Kapel ved Frue Kirke i København⁴⁾).

Et godt Navn har den Mand efterladt sig, hvis Levned her er fremdraget. Lige fra Historieskriveren Joh. Is. Pontanus⁵⁾ indtil vor Tids Litteratur- og Personalhistorikere omtales han med Agtelse og Ærbødighed. Herlufsholms Historieskrivere tillægge ham den største Berømmelse som den for Skolen og Stiftelsen uforglemmelige Forstander⁶⁾).

1) Vinding, Acad. Haun. p. 188—9. Pontoppidan, *Marmora Danica* I, 187—8. Zwergius, *Siellandske Clerisie*, S. 158—9.

2) Se Tillæget ndf. Nr. 4.

3) Vinding, Acad. Haun. p. 458.

4) Se ndf. Tillæg Nr. 5.

5) J. I. Pontanus, *Rerum Danicarum Hist.* (1631) p. 787. Jfr. Pontoppidan, *Ann. Eccl. Dan.* IV, 322.

6) Melchiors og Leths anf. Skr. — Wad, *Rektorerne paa Herlufsholm*, S. 115.

Tillæg.

1.

Iam pridem [te] monui, clariss. D. [Ma]gister Andræa, amice exoptatissime [per] M. Victmannum, ut inscriptionem fratris tui in nostrum alumnatum impetrares à D. Scholarcha, quò facilius ac tutius suo tempore, quantum in me est, tuo voto velificari possem. Schola nostra frequens adeò, ut ne unicus recipi possit, nec de ea ullus ante annum unum aut alterum abiturus videtur: tantusque expectantium numerus, ut qui jam pridem sunt inter posteriores vix nutritiorum immunitatem consequantur sex integris annis. Quod si mihi præ[sens] copia tibi hoc nomine inserviendi esset, . . . peream, si quicquam intermitterem. E[go] quidem haut immeritò tuis studebo [sem]per, officiis tuis jam pridem humaniter adeò invitatus. Vale. Herloviæ 12 Febr. 1626. T.

Paulus Janus Coldingius.

Udskr.: Clariss. ac doctiss. viro, D. Magistro Andrææ Hegelundio, Scholæ Hauniensis Rectori fideliss. amico meo exoptatiss. S. P. D.

2.

Mitto tibi modò, clariss. D. Magister Hegelundi, amice ac frater chariss., decem exemplaria Etymol. ad votum ac voluntatem tuam. Tu verò erga me benignus nimis, et præstitâ ac pollicitâ amplius operibus nostris opera. Nihil mihi prius, quàm ut studio ac opera omnia demereri possim. Vale quàm felicissimè. Herloviæ 2 Julii 1626. T.

Paulus Janus Cold.

Udskr.: Clariss. ac doctiss. viro, D. Magistro Andrææ Hege-
lundio, Gymnasii Havniensis Rectori fideliss. amico meo
optatiss. S. P. D.

3.

Multis nominibus me tibi obstrictum habes, clariss. D. M. Andrææ: habebisque etiam mea proæresi, quem natura tui fecit, et finxit amantissimum studiosissimumque. Et quidem animi hujus declarandi occasionem mihi offerri unicè gestio. Interim tantum amicum haut celatum hoc velim. Nuper ad me scripsit bibliopola vester Moltkenius sibi à me transmitti cupiens aliquot Exempl. Etymolog. nostri, ac inter alia licitationis argumenta te in exemplum duxit, asserens te exemplar vendidisse 7 marcis vulgaribus, quod pretium sibi Moltkenio jamdudum negaram. Amicissimè igitur te oro, ne dederis, si q[uo]d adhuc supersit exemplar, sine 8 marcis, ut et olim inter nos conventum est. Ego omnia tibi facta¹⁾ cupio, cupiamque quæ voles. Vale ac vive svavissime felicissimeque cum tua. Nestadioli 19 Sept. 1631.

T. Stud.

Paulus Janus Coldingius.

Udskr.: Clariss. doctissimo D. Magistro Andr. Hegelundio,
Rectori Scholæ Hauniensis fideliss., amico meo honora-
tissimo. S. P. D.

4.

Uddrag af Hans Mikkelsen Ravns Album²⁾.

Matth. 25. Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Studiis bonarum literarum, ingenio ac virtute ornatissimo juveni-viro Johanni Corvino, hactenus in illustris Herlovianæ scholæ juventute informanda collaboratori fidelissimo: nunc vero in exoticas Academias uberioris cultus gratia abiturienti, paucula hæc in meritorum testimonium, cum voto felicitis porro successus apposui ego

Paulus Janus Coldingius,
Scholæ Ecclesiastes,
Nestadioli Danorum
9 April. ann. 1640.

(Gl. kgl. Saml. 3649. 4to).

¹⁾ Saaledes synes der at staa. Man skulde have ventet: fausta.

²⁾ Jvfr. Hist. Tidsskrift 4. R. IV, 513. Naar Haagen Rasmussen Yd-
sted dër kaldes »Præst i Lille Næstved«, vilde det have været rigtigere
at betegne ham som Kapellan (s. foran, S. 38 Note 4).

5.

I Herlufsholm Kirke:

V. C.

Mag. Paulus Jani filius Coldingius,
 Natus Ao CIO IO LXXX, D. XXVII Martii.
 Post peragratam Germaniam, Bohemiam, Italiam
 Scholæ Alburgensis Rector Annos 3.
 Inde Pastor Ecclesiæ Vinding Annos 14.
 Postea Pastor Ecclesiæ Herlovianæ A. 18
 Simulque Scholæ Herlovianæ Præses A. 9
 Et Ecclesiarum Flachebergens. Præpositus A. 25.
 Obiit Ao CIO IO CXL. D. XIIX Octobris.
 Uxor Johanna Petræa Malmogiensis,
 Nata CIO IO LXXX IV,
 Obiit Ao CIO IO CXL, die post viri obitum octavo.
 Corpora simul elata in hujus templi choro condita sunt:
 Inde ossa post trigesimum annum
 Havniam translata suo sepulcro
 In æde D. Mariæ in Sacello D. Rochi,
 quo ibi securiora essent,
 inferri jussit
 F. E. P. V.

Paa en Gravsten nedenfor Alteret:

Her ligger hæderlig og høylærde Mand sal. Mag. Povel Jensen Kolding, fordum Sogne-Præst og Forstander til den adelige Stæd Herlovsholm, Provst i Øster-Flachebjerg Herrit, med sin Hustru, hæderlig og dydig Matrone Johanne Peders Datter, som begge bleve begravne d. 30. Octobr. 1640.

I det ved Bortflytningen til København tomme Gravsted indrettede Koldings Dattersøn (nepos) Mag. Povl Munkgaard, Præst paa Herlufsholm, siden en Begravelse for sig og Familien.

Mindeord

ved

H. F. Rørdams Jordefærd

16. Maj 1913

Af J. Oskar Andersen

»Jeg tænkte paa de svundne Dage, de længst henrundne Aar« — disse Ord af den 77. Psalme satte den afdøde Forsker i 1859 som Motto paa det første af de mange Bind af »Kirkehistoriske Samlinger«, som vi skylder ham, og man kan vel sætte det som Overskriften over hele hans Liv. Manges Kærlighed til Fortiden har vel ikke været ringere end Dr. Rørdams, men hans Syslen med Tidernes Vekslen satte Frugt. Den drev ham ud til et historisk Arbejde af saa stort et Omfang, at det, selv i Betragtning af hans lange Livsdag, maa fylde alle med Beundring. Med Jærnflid og stor Dygtighed har han virket i vort Fædrelands Histories Tjeneste og har navnlig gennem det omfattende rige Kildemateriale, som han har indsamlet, fremlagt og bearbejdet, vundet Forskningen saa meget nyt Land, at hans Navn med Rette er kommet i første Række blandt vore nyere Historikere. Fra kompetent Side anerkendtes det da ogsaa; han hædredes ikke blot ved Optagelse i »Danske Selskab«, men ogsaa i det Selskab, der sjældent har aabnet sine Døre for Teologer — »Videnskabernes Selskab«, og ved hans 80-aarige Fødselsdag nyttede endelig det teol. Fakultet Lejligheden til at tildele ham den teol. Doktorgrad for hans saa fremtrædende Fortjenester af Forskningen af vor nationale Kirkehistorie.

Budskabet om hans Død vil da ogsaa modtages med inderligt Vemod i deres Kreds, der har Studiet af dansk Historie og Aandsliv kært, men naturligvis først og fremmest blandt os, der sysselsætter os med den danske Kirkes Historie. Vi skylder alle Holger Rørdam Tak for hans Livsværk. Det er vel de færreste af os, for hvem han ikke ligefrem har banet Vejen paa en eller anden Maade ved sit Forskerværk, og han var altid villig til at hjælpe ud fra sin uhyre Viden. Ingen kendte som han vore Arkivers og Bibliotekers Indhold og kunde ogsaa derigennem yde de værdifuldeste Oplysninger. Gang paa Gang vil man iøvrigt, naar man søger Materiale, træffe Aktstykkerne forsynede med en lille Notits med hans kendte Haand, der viser, at han allerede har undersøgt og vel i alt Fald delvist udnyttet Stoffet.

Det forundtes ham at bevare sin vældige Arbejdskraft lige til det sidste, og da han for kort siden endnu udsendte et Hefte af »Kirkehistoriske Samlinger« havde han den Tilfredsstillelse at føre 5. Række til Ende. Men med Forbavselse saa man, at den 83-aarige Mand, bortset fra nogle kortfattede Notitser, selv udelukkende havde tilvejebragt og bearbejdet Heftets Indhold.

At registrere hans vældige Produktion her, ser jeg ingen Grund til. Siden han i 1855 udsendte sin første Afhandling i Nordisk Universitets-Tidsskrift, har det vrimlet med Afhandlinger, hele Værker, Rækker af Samlinger og Nyudgaver af gammel, sjælden Literatur fra hans Haand. Samlede paa et Sted vilde det fylde Hylde paa Hylde i Reolen. Arbejdet ompænder Tiden ligefra vor Middelalder til den nyeste Tid — i alt Fald for Kirkehistoriens Vedkommende, men fra Ungdommen af var 16.—17. Aarh. hans særlige Felt, og han sad her inde med den mest grundfæstede Viden. Senere kom navnlig ogsaa Pietismens Tid til at optage hans særlige Interesse. Produktionen omfatter Statshistorie, Literaturhistorie, Universitetets og Skolens Historie, Personalhistorie, men fremfor alt Kirkens Historie.

Hans Arbejdsmetode som Udgiver var jo paa mange Maader præget af, at han tilhørte en ældre Skole. Sammenligner man den udviklede Teknik, hvormed f. Ex. »Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie« arbejder, med hans, er man ikke i Tvivl om Fremskridtet. Nu udtømmer man paa en ganske anderledes fyldig Maade det sammenhørende Stof, sondrer og bestemmer historisk dets Kilder og fremlægger det hele med udelukkende Hensyn til andres fremtidige Benyttelse. For Rørdams Vedkommende gik Indsamlingen og Brugen af Materialet mere Haand i Haand, og navnlig for »kirkehistoriske Samlinger« Vedkommende fulgte han som Regel denne Fremgangsmaade, som Selskabets Grundlæggere var ført ind paa af praktisk Hensyn til Læsekredsen, der jo ingenlunde bestod af Fagmænd. Men selv om Svaghederne ved Rørdams Produktion er let kendelige, er dens store Betydning og Vægtfylde hævet over enhver Tvivl.

Hans Afhandlinger og Bøger er tungt læste. De er fasttømrede og solide, men han var ingen fremragende Stilens Mand. I en Tid, der har skænket os en Historieskriver af saa høj kunstnerisk Rang som f. Ex. Troels Lund, der netop har arbejdet i den samme Periode, som særlig drog den af-døde, føles vel Forskellen særlig stærkt, men rigtignok ogsaa paa den Maade, at man forgæves hos Rørdam vil søge hasarderede og ubegrundede Aandrigheder og Paa-stande. Hvad Rørdam har ydet, er bygget paa et Bjærg af uforkastelig Viden, og lokker hans Bøger end ikke de mange Læsere, saa ved Fagmanden at værdsætte deres solide Egenskaber. Hvad betyder ikke for ham et Kæmpearbejde som den store Universitetshistorie (fra 1537—1621) med dens talrige Biografier og Masser af literærhistoriske Data! Men, ganske vist, skal den brede Masse naas, maa der arbejdes paa anden Vis. Da Rørdam havde udgivet det store og højst interessante Mindeskrift (I—III) om sin Onkel, Peter Rørdam, med den saa værdifulde Brevsamling, der paa mange Maader vil blive staaende som en vigtig Kilde til dansk Kirkehistorie i 19. Aarh., udgav

Morten Pontoppidan paa dets Grundlag sin fortræffelige Skildring af denne ejendommelige Præstemand, og det blev naturligvis denne Bog og ikke Forlægget, der naaede de store Kredse.

Som historisk Fortæller udmærker Rørdam sig ved sin højst velgørende og omhyggelige Objektivitet. Hans store Retfærdighedsfølelse og sunde Syn paa Menneskelivet prægede hans Opfattelse. For Kirkehistoriens Vedkommende viser han det f. Ex. ved det ædruelige Syn paa Senmiddelalderen. Trods sin fremtrædende Kærlighed til den lutheriske Kirke og til Reformationen i Særdeleshed har han klar Forstaaelse for det værdifulde, der fandtes i Katolicismen; det vilde aldrig falde ham ind at dække over de Brøst, der fulgte Reformationsbevægelsen. Oplysningstidens Fromhedsliv laa ham sikkert fjærnt, men han har Gang paa Gang fremsat Udtalelser, der viser, at Uretfærdigheden i den gængse afvisende Dom om det var ham klar. Men særlig fremtræder den retfærdig afvejende Objektivitet klart i hans personalhistoriske Afhandlinger og Værker, og i disse viser han paa den anden Side en Evne til at give levende og karakteristiske Billeder, der nok skal bide sig fast i Læseren. Atter her gælder det særlig 16. og 17. Aarh.s Personligheder, og ligesom man ved at se Dr. Rørdams tætte, kraftfulde Person uvilkaarlig kom til at tænke paa hine gamle Dage, saaledes føler man i hans Evne til at karakterisere den mandige Folkelighed hos Reformationstidens og den senere Lutherdoms Mænd den indre Overensstemmelse med dem.

Som Kirkehistoriker er han iøvrig tydelig præget af Tankegangene i den Kreds, der skabte »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie«. Som bekendt er det kirkehistoriske Studium hos os i høj Grad blevet fornyet ved Engelstofts grundige og skarpsindige Studier. Han hørte til dem, der stillede de forøgede Krav til Kildematerialet og dets kritiske Sigtning, og vore senere Kirkehistorikere, der har faaet nogen Betydning, staar vel alle i stor Gæld til hans Skrifter. Men vort Kirkehistoriestudium i 19. Aarh. staar

i ikke mindre Gæld til det under grundtvigsk Paavirkning nyvakte Menighedsliv. Gennem Discipelforholdet til Grundtvig havde de Mænd, der grundlagde »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie« (Mænd som Fr. Hammerich, Brødrene Fenger, videre L. Helveg, Brandt o. s. v.), lært Opfattelsen af Historien som det store Middel til folkelig Vækkelse, og da de dannede Selskabet, var det netop, fordi de ønskede gennem det kirkehistoriske Studium at tjene Menighedens praktiske religiøse Behov. Man indsaa vel, at Grundtvigs stærkt romantisk-subjektivistiske Behandling af Historien maatte afløses af en Forskning, der fremskaffede ægte Materiale og i ganske anden Grad byggede paa de fyldigere Kilder, men man ønskede ogsaa at fremdrage Vidnesbyrdene om Fortidens kirkelige Liv for dermed at komme Nutiden til Hjælp.

En Række interessante Udtalelser om dette fremtrædende praktisk religiøse Synspunkt paa Kirkehistorien har Holger Rørdam fremdraget, da han skildrede Selskabets Virksomhed i de første 25 Aar (det stiftedes Okt. 1848 ved Roskilde Præstekonvents Møde i Ringsted). Gang paa Gang har Selskabets ledende Mænd vedkendt sig dette Program. Lad mig blot minde her om Ferd. Fengers Ord 1853 paa et af Selskabets Møder: Tiden kræver Arbejde af Kirkens Venner og Tjenere, dobbelt nu da Religionsfriheden har gjort sig gældende og da vor Kirke har saa mange Brøst men under disse Omstændigheder skal vi styrke og opmuntre hverandre ved at føre Tanken tilbage til de kraftigere Dage i Kirkens Liv. Det er dette Formaal, vort Selskab har sat sig, idet vi vil vække og nære Deltagelse for vor Kirkes Historie, saa Folk kan komme til at se, hvor velsignet dens Virksomhed dog har været og faa Lyst til baade selv i Sandhed at tilhøre den og arbejde ikke blot for Nutidens Kirke, men ogsaa for Fremtidens. — Og Rørdam har ikke blot gentagne Gange fremsat Udtalelser, der billiger denne Opfattelse, men jeg tror, at man maa se hele hans Produktion som baaret af dette praktiske, religiøse Formaal. Der var derfor aldrig for

ham nogen Modsætning mellem hans Præstegærning og hans historiske Arbejde.

Betydningsfuld blev baade for ham selv og det unge Selskab hin Sommerdag 1849, da han gik ind i Iversens Boghandel og indmeldte sig som Medlem. Og da han havde modtaget det første Hefte af »Samlingerne«, gik han ivrigt læsende i det hjem ad Gamle Kongevej til sin Bolig paa Frederiksberg. I 1857 overtog han saa selv Udgivelsen, og har med en kort Afbrydelse fortsat »Samlingernes« Redaktion lige til sin Død. 24 statelige Bind bærer hans Navn. Og »Selskabet« — ja man kan vel uden Overdrivelse kort og godt sige, at efterhaanden koncentreredes det ganske i hans Person.

Men Rørdams historiske Sans reagerede ogsaa mod en ensidig Hævdelse af dette praktiske Synspunkt paa Kirkehistorien. Der var en Tid, da det unge Selskabs Medlemmer førte Klager over, at det udgav middelalderlige, katolske Skrifter som den danske Bearbejdelse af Susos Visdomsbog, og da man fik Fortsættelsen af Udgivelsen af Poul Helgesens Skrifter standset. Rørdam har tappert fastholdt, at, naar det gjaldt om at forstaa vort Folks religiøse Udvikling, maatte Selskabet ogsaa værdsætte Vidnesbyrdene fra de Tider, der aandelig talt laa os fjærne. Ved Valget af Stof til »Samlingerne« har han ikke taget bornerede Hensyn, og han har ikke dækket over noget. Han saa, at der ligesaa fuldt kan læres af de svage Tider og af Kirkelivets Brøst som af de rige Tider og de store Mænd. Men hans Arbejde er baaret baade af den sikre Tro til, »at de ædles Slægt dør aldrig ud«, og at »Mindet, som Guds Miskundhed, forplanter sig i tusind Led«. Og skildrede han Fortidens Brøst, blev han dog aldrig Repræsentant for nogen »klynkende Historieskrivning«.

Det var ogsaa hint praktisk-religiøse Synspunkt paa Kirkehistorien, der drev Selskabet til at holde de kirkehistoriske Møder, hvorved det har indlagt sig saa stor Fortjeneste. Rørdam hilste med Begejstring denne Tanke, og siden han traadte ind i Ledelsen, var han en stadig Taler

ved Møderne. Alle hans bedste Egenskaber som Kirkehistoriker kom frem ved disse Lejligheder, og her naaede han, hvad han dog sikkert altid har ønsket, at faa den brede Del af Menigheden i Tale, og skænke den af sin store Viden. Udfra den kunde han ogsaa, saa at sige paa enhver Lokalegn i vort Land, belyse Stedets kirkelige Historie, og han evnede ved disse Lejligheder, paa sin ejendommelige Maade, at fremdrage karakteristiske Træk, der virkelig gjorde Fortiden og dens Personer levende paany. Der kunde i høj Grad være Fest over ham, naar han talte paa Møderne, og vi yngre fik derfor gennem hans Tale ogsaa et lyslevende Billede af ejendommelige Træk ved den mærkelige folkelige og religiøse Vækkelse, der fulgte Grundtvigianismen i 50—60'erne. Af disse Møder er ogsaa talrige af hans personalhistoriske Afhandlinger fremvoksede ved Udvidelser af Foredragene.

Men naar H. F. Rørdams kirkehistoriske Virksomhed har haft dette praktisk-kirkelige Maal, saa skyldes det naturligvis ogsaa i allerhøjeste Grad helt personlige Forhold. Han tilhørte jo den gamle ansete Præsteslæggt, og hans stærke Slægtsfølelse og Slægtsarv har sikkert i højeste Grad virket med til, at han som Historiker netop vilde arbejde for Guds Rige, tjene Menigheden. Og man tør vel sige, at han i saa Henseende ikke har gjort Slægten Skam. Hvor fjærnt end praktisk talt meget af det Arbejde, han har ydet, ligger og maa ligge vor Menighed, saa har han dog Krav paa, at hans Arbejder ogsaa ses ud fra dette Synspunkt, der var bærende for det. Og gør man det, vil man ogsaa indrømme, at han staar værdig Side om Side med Faderen, Onklen og Broderen som en kirkelig Arbejder.

Han plejede ved de kirkehistoriske Møder at lade af-synge: »Udrundne er de gamle Dage«, lad os haabe, som han, at det maa sandes, at

altid sig igen forynger,
 hver ædel Slægt i Syd og Nord,
 og Mindet, som Guds Miskundhed,
 forplanter sig i tusind Led.

Fortegnelse over
H. F. Rørdams Skrifter og Afhandlinger.

Af Bjørn Kornerup.

Nærværende Bibliografi tilsigter at give en, saa vidt muligt, fuldstændig Fortegnelse over H. F. Rørdams særskilt udgivne og i Tidsskrifter offentliggjorte Arbejder. Derimod er Avisartikler kun rent undtagelsesvis medtagne. Oplysninger om nogle enkelte saadanne, i Regelen mærkede: Gr. Dm., fra Aarene før 1880, er velvilligst blevet meddelt af Hr. Bibliotekar Fr. Birket-Smith paa Grundlag af hans Faders, afdøde Overbibliotekar, Dr. S. Birket Smiths haandskrevne Samlinger til en Fortsættelse af Th. H. Erslew's Forfatterleksikon.

Da det i Praksis hurtigt viste sig ugørligt at anbringe Titlerne paa de enkelte Arbejder i kronologisk Orden efter Udgivelsesaarene, da disse kun i et forsvindende Mindretal lod sig bestemme med absolut Vished, er det blevet foretrukket at opstille Bibliografien systematisk, delt i nogle Hovedgrupper efter de Emner, Arbejderne behandler. Det bedes dog bemærket, at Hovedsynspunktet for denne Inddeling fremforalt har været et praktisk, idet det mere har været om at gøre udfra Rørdams egen, i flere Henseender ret ensartede, Produktion at finde de Rammer, hvori den naturligt kunde føje sig ind, end at søge at tvinge den ind i et paa Forhaand givet, maaske mere systematisk udviklet Skema.

Bibliografien er iøvrigt planlagt saaledes, at den for-

mentlig i nogen Grad skulde kunne tjene som en Ledetraad i Rørdams saa omfangsrige og spredte Forfatterskab. Derfor er ogsaa Afhandlingers og Bidrags Underafdelinger, der ikke blot er at betragte som forskellige Kapitler i en sammenhørende Fremstilling, men i Virkeligheden udgør selvstændige Enheder, blot sammenholdt af en fælles Titel, registrerede for sig. I saadanne Tilfælde er dog de mindre Dele af større Bidrag mærkede med en Stjerne (*), anbragt foran Løbenummeret. Ligeledes er det tilstræbt at lette Benyttelsen ved, hvor det skønnedes hensigtsmæssigt, at give Henvisninger til Steder, hvor beslægtede Emner er omtalt. Særlig i Gruppen »Personalhistorie, Specialia« er der overalt, hvor der i en Titel nævnes to eller flere Personer, skrevet Henvisninger paa den eller de Personer, hvis Navn ikke har været bestemmende for Bidragets Anbringelse i Bibliografien. Desuden er i denne Afdeling Dødsaaaret for de omtalte Personer vedføjet i skarp Parentes, eller hvor det ikke har været muligt at oplyse dette, da en omtrentlig Tidsbestemmelse. Ved Bidrag, der blot bestaar af et Aktstykke eller Brev vedrørende enkelte Personer, er Udstedelsesaaret for dette føjet til.

Alt, hvad der er indklamret i skarp Parentes, skyldes Udgiveren, medens rund Parentes om en Titel antyder, at Rørdam ikke udtrykkelig er nævnt som Forfatter eller Udgiver paa det paagældende Sted, men at det iøvrigt af andre Grunde kan godtgøres som utvivlsomt, at vedkommende Stykke skriver sig fra ham.

Da Rørdams Bidrag til »Dansk biografisk Leksikon« baade kvalitativt og kvantitativt indtager en saa betydelig Plads i dette Værk (de udgør tilsammen 624 S., jvfr. D. B. L. XIX, S. L) og i flere Henseender hører til det bedste, han har ydet, er det anset for rigtigst ogsaa i denne Bibliografi at opføre Navnene paa dem, Rørdam har biograferet det nævnte Sted, tilligemed en kort Angivelse af deres Stilling og Dødsaar (eller anden Tidsbestemmelse). Af Pladshensyn er de dog holdt samlede i een fortløbende Række, indskudt mellem almindelig og speciel Personal-

historie. — Af Rørdams Foredrag, der delvis er gengivne i Rubrikken »kirke- og kunsthistoriske Møder« i »Kirkehistoriske Samlinger« er kun de medtagne, der bærer særlig Titel eller bringer en nogenlunde udførlig Gengivelse af Talerens Ord.

Følgende, ikke umiddelbart forstaaelige, Forkortelser er benyttede: D. Mag. (Danske Magazin); Hist. T. (Historisk Tidsskrift); Hist. Saml. (Historiske Samlinger, udg. af H. F. Rørdam); K. S. (Kirkehistoriske Samlinger; 2. R. o: Ny kirkehistoriske Samlinger); Monum. (Monumenta Historiæ Danicæ, udg. af H. F. Rørdam); Pers. T. (Personalhistorisk Tidsskrift).

Bibliografien er delt i følgende Grupper:

I. Danmarks Historie S. 72. II. Danmarks Topografi S. 77. III. Danmarks Personalhistorie (Generalia S. 78, Biografisk Leksikon S. 79, Specialia S. 86). IV. Almindelig dansk Kirkehistorie S. 102. V. Kirkeret og Kirkeskik S. 108. VI. Liturgi, Bibeloversættelser, Psalmedigtning S. 110. VII. De enkelte Stifters Kirkehistorie S. 111. (Sjællands Stift S. 111; Fyens Stift S. 115; Lolland-Falsters Stift S. 117; Aalborg Stift S. 118; Aarhus Stift S. 118; Ribe Stift S. 119; Sønderjylland S. 120; Skaane, Vestindien, Island S. 121; Norge, Sverige, øvrige Udland S. 122). VIII. Universitetsforhold. Lærde Selskaber S. 123. IX. Skolevæsen S. 126. X. Kulturhistorie, Sæder, Skikke, Overtro S. 127. XI. Blandede Emner S. 128.

Danmarks Historie.

1. Bemærkninger om den historiske Kritik, oplyst ved nogle kritiske Bidrag til dansk Historie. Kbhvn. 1873. (29 S.). (Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter 5. R., historisk og filosofisk Afdel., 4. Bd. IX).
2. Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformationen. I. Tidsrummet fra Reforma-

- tionen indtil Anders Vedel. Kbhvn. 1867. (145 S.). (Disputats for den filosofiske Doktorgrad).
3. *Monumenta Historiæ Danicæ*. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie især fra det 16. Aarhundrede. 1. R., I—II. Kbhvn. 1873—5. 2. R., I—II. Kbhvn. 1884—7. (768; 764; 796; 799 S.).
 4. *Historiske Samlinger og Studier vedrørende danske Forhold og Personligheder især i det 17. Aarhundrede*. I—IV. Kbhvn. 1891—1902. (672; 571; 572; 568 S.).
 5. *Anmeldelse af: Scriptorum rerum Danicarum medii ævi . . . quos collegit et adornavit Jacobus Langebek. . . Tomus IX, Hauniæ 1878. (Hist. T. 5. R. I, 721—8).*
 6. *Anmeldelse af: Kr. Erslev, Testamenter fra Danmarks Middelalder. (K. S. 5. R. I, 326—30).*
 7. *Anmeldelse af: Quellensammlung der Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte, 1—3 Band, Kiel 1862—65. (Hist. T. 3. R. VI, 502—6).*
 8. *Anmeldelse af: P. W. Becker, Historiske Afhandlinger. Første og anden Del. Kjøbenhavn 1874—76. (Theologisk Tidsskrift 1876 S. 373—4).*
-
- *9. *Kritisk Bedømmelse af Saxæ Danmarks Historie, af Mester Anders Fos, med Tillæg. (Monum. 1. R. II, 539—94).*
 - *10. *Danorum gesta post cronica Saxonis facta, scripta a D. Petro Olai, Minorita Roeschildensi, med Tillæg. (Monum. 2. R. II, 1—80).*
 - *11. *En dansk Aarvog fra Svend Tveskjæg til Frederik II, samlet af Henrik Smith, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 571—662).*
 - *12. *En dansk Aarvog fra 1158 til 1560. (Monum. 1. R. I, 557—70).*
 - *13. *En dansk Aarvog fra 1286 til 1549. (Monum. 1. R. I, 281—96).*
 - *14. *Compendiosa et succincta Regum Daniæ Historia in hoc congesta, ut Studiosi cuiuspiam memoriam adiuuaret; med Tillæg. (Monum. 2. R. II, 423—56).*
 - *15. *Regum Daniæ Series una cum notatione succincta temporum et rerum maxime memorabilium, quæ singulis regnantibus per Daniam et in vicinia acciderunt. Collectore Magno Matthiæ, Th. Lectore et Canonico Lundensi. (Monum. 2. R. II, 81—246).*

- *16. En dansk Krønike fra Kong Valdemar Atterdag til Kong Christian den Tredies Død, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 499—556).
- *17. Roskilde-Aarbogen fra 1448 til 1549, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 297—384).
18. Historiske Optegnelser af den yngre Cornelius Hamsfort fra Tidsrummet 1454—1584. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VIII, 229—50).
- *19. Den skibyske Krønike, af Lektor Povl Helgesen, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 1—132).
- *20. Udtog og Fortsættelse indtil 1555 af den skibyske Krønike, ved Hans Henriksen, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 385—498).
- *21. Prøvelse af en nys fremkommen Oplysning om Skibykrønikens Forfatter. (Hist. Saml. I, 320—36).
22. Nogle Aarbogsoptegnelser fra 16. Aarhundrede. (K. S. 5. R. I, 547—53).
- *23. Ephemera Historica. Autor huius scripti est Johannes Pistorius Husensis. Med Tillæg. (Monum. 2. R. II, 571—670).
24. Uddrag af Præsten Christiern Nielsen Juels Aarbog. (K. S. 2. R. V, 342—77).
- *25. Forskjellige historiske Optegnelser, samlede af Cornelius Hamsfort, med Tillæg. (Monum. 2. R. II, 457—562).
- *26. Historiske Optegnelser fra 1545 til 1563, af Cornelius Hamsfort, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 663—728).
27. M. Morten Pedersens historiske Kalenderantegnelser. (K. S. 2. R. III, 483—505).
- *28. Kronologiske Optegnelser af M. Villads Nielsen Brøns. (Hist. Saml. II, 178—87).
29. Præsten Christiern Bruns Optegnelser især fra Aarene 1572 til 1591. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VII, 233—307).
30. (Udtog af tre gamle Skrivkalendere [fra Boslunde]). (K. S. 3. R. IV, 649—56).
- *31. Historiske Optegnelser fra Aarene 1617—29, af Doctor Oluf Worm, med Tillæg. (Monum. 1. R. II, 713—40).
32. Lærde Mænds Breve til danske Konger især i det 16. Aarhundrede. (K. S. 5. R. VI, 575—6).
33. Nogle Efterretninger om Resens Danske Atlas. (D. Mag. 4. R. VI, 353—9).

34. Anmeldelse af: Ludv. Chr. Müllers Danmarks Historie, paany udgivet af J. T. A. Tang. (Fædrelandet, 16. Maj 1868, S. 1. Sp. 1—4).
35. Anmeldelse af: Fortællinger af Fædrelandets Historie ved F. Barfod. 1853. (Fædrelandet, 17. Septbr. 1853, S. 1. Sp. 1—S. 2. Sp. 2).
36. Anmeldelse af: De tre nordiske Rigers Historie under Hans, Christiern II, Frederik I, Gustav Vasa, Grevefeiden 1497—1536, 1ste Bind, af C. F. Allen. (Danmark, 18. Febr. 1865, S. 2. Sp. 1—2).
- *37. Et Par Rettelser til »Planctus de statu Daniæ«. (Hist. Saml. II, 188—90).
38. Anmeldelse af: Viser fra Reformationstiden. Udgivne af Chr. Bruun. Kbhvn. 1864. (Nordisk Universitets-Tidsskrift, 1864 1. Hefte, S. 175—6). Christiern II, jvfr. Nr. 716.
39. Povl Helgesens »danske Rim« om Christian II. (K. S. 5. R. I, 558—60).
40. Arcimbolds Afladsbrev for Christian II. (K. S. 5. R. VI, 393—8). Frederik I, se Nr. 744. Christian III, jvfr. Nr. 452. 454—5. 460. 717. 745—6.
41. Uddrag af den kgl. Rentemesters Regnskaber 1551—61. (K. S. 2. R. V, 409—18).
42. Optegnelser om Christian III's og Christiern II's Jordefærd. (K. S. 2. R. V, 255—6).
- *43. En kort Beretning om Ditmarskens Erobring 1559. Af Klavs Rytter, Kansler Johan Friis's Tjener. (Monum. 2. R. II, 563—70).
- *44. Om Aarsagerne til den nordiske Syvaarskrig og om Krigsbegivenhederne til Lands i Aaret 1565, af Mester Hans Svaning. (Monum. 1. R. II, 117—62).
- *45. Rerum bello Svetico gestarum (1563—70) series et narratio succincta, autore Mag. Andrea Severini Velleio. Med Tillæg. (Monum. 1. R. II, 163—98).
- *46. Den nordiske Syvaarskrigs Historie, som det synes sammenskrevet 1570 af Mester Jon Tursen efter samtidige Optegnelser af Axel Gyldenstjerne, med Tillæg. (Monum. 1. R. II, 199—538).
- *47. Efterretninger fra Sverig under den nordiske Syvaarskrig, 1563—70, tillige med enkelte andre Bidrag til Krigens Historie. (Monum. 2. R. I, 701—80).
- *48. Dagbog over Daniel Rantzovs Vinterfelttog i Sverig fra

- den 20de Oktober 1567 til den 14de Februar 1568, med Tillæg. (Monum. 2. R. I, 1—350).
49. Nogle Vers af Hertug Frederik (II) af Holsten-Gottorp. (D. Mag. 5. R. II, 271—2).
Dronning Sofie, se Nr. 686.
Christian IV, jvfr. Nr. 261. 350. 466.
- *50. C. Erasmi Michaelii Læti de Nato, Baptisatoque primo Friderici II potentissimi Danorum Regis Filio Christiano, Duce Holtzatiæ: deque istius inaugurationis magnificentia, plausu et solennitate, Historiarum Libri IIII. 1577. (Monum. 1. R. II, 595—712).
- *51. Fra Christian IV's Mindrearinghed. (Hist. Saml. III, 384—5).
52. Om en befrygtet Landgang af fjendtlige Tropper i Thy og Vendsyssel 1609. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. VIII, 249—56).
- *53. To Dagbøger fra Kalmarkrigens Tid, 1611—12. (Hist. Saml. I, 289—319).
- *54. Journal über alles das jenige, so sich in dem so genannten Calmarschen Kriege zugetragen. (Monum. 2. R. II, 671—762).
- *55. Hertug Ulrik, Kong Christian IV's Søn. (Hist. Saml. II, 1—141).
- *56. Et gjenfundet Billede af Hertug Ulrik. (Hist. Saml. II, 505—9).
57. Beretning om Prinds Christians Hylding paa Provindsialmødet i Odense 1655. (D. Mag. 3. R. V, 326—31).
58. Bidrag til Kundskab om Fredsunderhandlingerne mellem Danmark og Sverrig 1659—60. (D. Mag. 3. R. V, 246—51).
Christian VI, jvfr. Nr. 135. 136.
59. Nogle Breve og Optegnelser af Christian VI. (K. S. 5. R. IV, 413—6).
- *60. Kong Christian VI's egenhændige Breve til J. L. Holstein. (Hist. Saml. II, 193—312. 385—474. III, 25—95. 193—251. 386—439).
-
61. Danmarks Berømmelse besungen af en tydsk Digter (1737). (K. S. 5. R. V, 596—600).
- *62. Adelens Repræsentation efter Landskaber. (Hist. Saml. I, 174—6).
63. Nogle Aktstykker til den fynske Adels Historie i Kong

- Frederik II's Tid. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VIII, 145—66).
64. Fyns Vedtægt og Adelens Landemode. (D. Mag. 4. R. V, 146—54).
65. Bidrag til det jydsk Landstings Historie. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. VIII, 157—60).
66. Bidrag til Oplysning om den jydsk Bondestands Vilkaar i Frederik II's Tid. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. VII, 89—111).

Danmarks Topografi.

67. Dr. Morten Børups Vers om de danske Stiftsstæder. (K. S. 5. R. III, 1—13).
- *68. Nogle Efterretninger fra Angel. (Hist. Saml. IV, 326—48).
69. Minder fra Assens og Omegn i det 16de Aarhundrede. (D. Mag. 4. R. VI, 101—20. 193—224).
70. Assens Provsti i Tiden efter Reformationen. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. III, 263—304).
71. Efterretninger om Byen Assens i Christiern II's, Frederik I's og Grevefeidens Tid. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. I, 181—244).
- *72. Optegnelser fra Bøl i Angel, Bidrag til Tids- og Personalhistorien. (Hist. Saml. III, 518—72).
- *73. Fortsatte Optegnelser fra Bøl (1698—1783). (Hist. Saml. IV, 326—38).
74. Indberetning til Biskop P. Hersleb om Arkivet paa Egholm. (K. S. 3. R. III, 478—80).
- *75. [Fionensia]. (Monum. 2. R. II, 529—62).
76. Strøgods i Fyn. (D. Mag. 4. R. VI, 360—3).
77. Anmeldelse af: Gullands Forhold til Danmark og Sverig i det 14de, 15de og 16de Aarhundrede. En historisk Monographi af J. Paludan-Müller. (Fædrelandet, 8. Juli 1865, S. 1. Sp. 2—4).
78. Om Skansen ved Hals i Svenskekrigen 1657—9. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. VIII, 364—70).
79. Nogle Efterretninger om Kongsgaarden Hvidør i det 16de Aarhundrede. (D. Mag. 4. R. IV, 247—56).
80. Erik Pontoppidan den Ældres Æredigt til Staden Kjøbenhavn. (Dannebrog. Et Ugeblad for den Danske Forening. 21. April 1854. S. 1. Sp. 1—S. 2. Sp. 2).

- *81. En Trolovelse paa Klingstrup. (Pers. T. 2. R. II, 299—301).
- *82. Omrids af Satrupholms Historie. (Hist. Saml. IV, 339—48).
- *83. [Monumenta Scanensia]. (Monum. 2. R. II, 385—422).
- *84. Civitatum quarundam Schaniæ brevis descriptio, Auctore Magno Matthiæ, Th. Lectore et Canonico Lundensi. (Monum. 2. R. II, 247—84).
- 85. Til Sprogøs Historie. (D. Mag. 4. R. V, 154—6).
- 86. Til Øsels Historie under Forbindelsen med Danmark. (D. Mag. 4. R. IV, 177—90).

Danmarks Personalhistorie.

Generalia.

- 87. Om danske Slægtsnavne. (Blandinger, udgivne af Universitets-Jubilæets danske Samfund I, 219—26).
- 88. Personalhistoriske Antegnelser. (K. S. 5. R. II, 202—5).
- 89. Mindre personalhistoriske Bidrag. (Pers. T. 2. R. II, 286—301).
- 90. Personalhistoriske Bidrag fra det 17de Aarhundrede. (K. S. 3. R. I, 311—51. 742—802).
- 91. Personalhistoriske Uddrag af M. R. Meldals »Krønike for Lysabbel Sogn«. (Pers. T. II, 10—39).
- 92. Nogle Gravskrifter fra ældre Tid. (Pers. T. I, 154—8).
- *93. Gravskrifter over adelige Personer. (Hist. Saml. II, 190—2).
- 94. Brudstykker af et dansk-norsk Forfatterlexicon for Tiden før 1660. (Pers. T. V, 228—43. VI, 151—76).
- 95. Om nogle Skrifter af danske Forfattere før 1550. (K. S. 4. R. VI, 399—401).
- 96. Anmeldelse af: Erslew's Forfatter-Lexicon. 1—3 Del. 1843—53. (Fædrelandet, 27. Juli 1853, S. 1. Sp. 1—3).
- 97. Bidrag til tre Biskoppers Levned. (K. S. 4. R. I, 346—79. 419—39).
- 98. Til dansk Præstehistorie i det 16de Aarhundrede. (K. S. 2. R. VI, 619—22).
- 99. Theologiske Kandidater fra det 17de Aarhundrede. (K. S. 4. R. V, 805—14).
- 100. Nogle Præstebioграфier. (K. S. 4. R. I, 91—124).
- 101. Fem Præstebioграфier. (K. S. 3. R. II, 621—73).

- *102. Nogle Oplysninger om Christian III's Hofprædikanter 1535—40. (K. S. 2. R. VI, 139—43).
103. Præsterne i Nørrejylland i Aaret 1584. (K. S. 3. R. II, 200—13).
104. Fortegnelse over Skibspræster 1610—70. (K. S. 3. R. V, 345—50).
105. Præster ordinerede af Biskop J. Brochmand 1639—44. (K. S. 2. R. I, 500—11).
- *106. Nogle Efterretninger om de første Lærere ved Waisenhuset. (K. S. 4. R. III, 49—61).
- *107. To Læger fra Christian IV's Tid. (Hist. Saml. III, 96—143).
- *108. Lidt om de ved Waisenhuset tidligst ansatte Læger. (K. S. 4. R. III, 525—33).
- *109. To københavnske Borgmestere. (Pers. T. 2. R. II, 296—9).
110. Résidents français près la cour de Danemark au XVIe siècle. (Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1897 Nr. 6 S. 619—68).
-
111. 486 Artikler i »Dansk biografisk Lexikon«, udg. af C. F. Bricka, I—XIX, Kbhvn. 1887—1905, nemlig: Aagesen, P. († 1591), Professor. — Aalborg, N. M. († 1645), Præst. — Aarhus, J. M. († 1586), Professor. — Aarsleb, C. N. († 1723), Præst. — Aastrup, P. M. († 1619), Biskop. — Abildgaard, T. († 1564), Præst. — Adler, J. G. C. († 1834), Orientalist. — Adolphus, J. P. († 1665), Præst. — Ahlefeldt, G. († 1541), Biskop. — Akeleye, M. P. († 1539), Borgmester. — Albertsen, H. († 1569), Biskop. — Albertsen, J. († 1537), Hofpræst. — Albertsen, P. († 1517), Dr. jur. — Alfsen, P. († 1663), Læge. — Ancker, P. († 1697), Præst. — Andersen, F. († 1582), Rektor. — Andersen, H. (— 1502—), Afladshandler. — Aqvilonius, B. K. († 1650), Latinist. — Arvidsen, B. († 1583), Rektor. — Aslaksen, C. († 1624), Professor. — Asmundsen, T. († 1586), Biskop. — Asschenfeldt, C. C. J. († 1856), Overkonsistorialraad. — Aurilesius, N. P. († 1634), Professor. — Axen, P. († 1707), Humanist. — Bacmeister, L. († 1608), Hofpræst. — Baden, L. E. († 1689), Præst. — Bang, C. S. († 1678), Præst. — Bang, K. S. († 1694), Præst. — Bang, O. († 1522), pavelig Kapellan. — Bang, T. († 1661), Professor. — Barfod, I. († 1896), Præst. — Barfod, P. F. († 1896), historisk Forfatter. — Bartholin, A. († 1663), Rektor. —

Bartholin, T. († 1690), kgl. Antikvar. — Been, H. († 1708), Magister. — Below, M. († 1651), Adelsfrue. — Berildsen, N. († 1547), Foged. — Berildsen, P. († 1537), Provst. — Bering, V. († 1675), Digter, Historieskriver. — Bertelsen, I. († 1583), Klosterforstander. — Beyer, J. († 1587), hertugelig Sekretær. — Bille, T. († 1552), Ærkebiskop. — Bircherod, J. J. († 1686), Professor. — Bjerre, J. J. († 1684), Præst. — Black, H. († 1555), latinsk Digter. — Black, N. († 1562), Rektor. — Boie, J. († 1569), Provst. — de Bois-Clair, C. A. (— 1693—), Hofprædikant. — Boisen, P. O. († 1862), Asylbestyrer. — Bokelmann, P. († 1576), Præst. — Bolten, J. A. († 1807), Præst. — Borch, O. († 1690), Professor. — Bording, J. († 1560), Professor. — Borgsmed, P. († 1572), Præst. — Borringholm, J. M. († 1587), Biskop. — Boysen, J. († 1818), Præst. — Boysen, N. T. († 1885), Præst. — Brahe, Sophie († 1643). — Brahe, T. († 1601), Astronom. — Braker, H. († 1728), Præst. — Bramsen, K. († c. 1607), Præst. — Brandersen, L. († 1496), Provinsialvikar. — Brasch, C. H. († 1894), Præst. — Brekling, F. († 1711), Teolog. — Bremer, J. († 1670), Hofpræst. — Brochmand, H. R. († 1638), Professor. — Brochmand, R. H. († 1664), Professor. — Brostrup, J. († 1497), Ærkebiskop. — v. Bruchofen, H. († 1576), Hofpræst. — Bruun, S. O. (— 1693—), Præst. — Bryde, N. J. († 1675), Præst. — Brøns, V. N. († 1637), Lektor. — Bugge, S. († c. 1663), Præst. — Bundtz, C. N. († 1679), Lektor. — Burchardi, C. A. († 1839), Præst. — Bølle, E. M. († 1501), Biskop. — Børup, M. († 1526), Skolemand. — Callisen, C. F. († 1861), Generalsuperintendent. — Callisen, L. F. C. († 1839), Præst. — Capeteyn, P. († 1557), Læge. — Carlsen, F. A. H. († 1876), historisk Forfatterinde. — Charisius, J. († 1619), Statsmand. — Christensen, A. († c. 1540), Karmeliterprovinsial. — Christensen, A. († 1606), medicinsk Professor. — Christensen, P. († 1610), Præst. — Christoffersen, M. († 1657), Præst. — Chronich, N. S. († c. 1660), Teolog. — Chrysostomus, O. († 1553), Biskop. — Chytræus, H. P. (— 1590—), Forfatter. — Clausen, J. († 1669), Præst. — Clüver, J. († 1633), Teolog. — Crage, N. (— 1543—), Hofpræst. — Crone, M. A. C. († 1903), Præst. — Cypræus, J. A. (f. 1592), Præst. — Cypræus, P. († 1609), Jurist. — Cæsar, P. (— 1610—), Hofpræst. — Dame, F. († 1635), Præst. — Damgaard, A. K. († 1906), Præst. — Dassow, T. († 1721), Superinten-

dent. — Daugaard, J. B. († 1867), Biskop. — Debes, L. J. († 1675), Præst. — Dieterich, H. († 1655), Læge. — Dinggreve, H. († 1607), Hofpræst. — Dolmer, J. († 1670), Historiker. — Dorsch, P. J. († 1685), Præst. — Dybvad, C. († 1622), Matematiker. — Dybvad, J. († 1612), Professor. — Ebbe (— 1219—), Biskop. — Eilbert († 1072), Biskop. — Eisenberg, E. († 1590), Statsmand. — v. Eitzen, P. († 1598), Generalsuperintendent. — Elafsen, P. († 1246), Biskop. — v. Elverfelt, J. (— 1600—), Forfatter. — Embs, B. († 1587), Hofpræst. — Eminga, C. († 1574), Lektor. — Engelstoft, C. T. († 1889), Biskop. — Eriksen, J. († 1604), Biskop. — Ernst, H. († 1665), Retslærd. — Escholt, M. P. († 1666), Præst. — Eskil († 1132), Biskop. — Fabricius, J. († 1640), Superintendent. — Fabricius, J. († 1652), Læge. — Fabricius, J. († 1645), Superintendent. — Fabricius, J. O. († 1886), Præst. — Farstrup, M. P. († 1684), Præst. — Ferring, C. C. († 1641), Præst. — Fincke, J. († 1663), Professor. — Fincke, T. († 1656), Professor. — de Fine, A. († 1672), Biskop. — Fielchecrone, O. N. († 1682), Hoforator. — Fleischer, E. († 1697), Præst. — Foss, A. († 1607), Biskop. — Foss, D. († 1598), Professor. — Foss, N. († 1645), Læge. — Frandsen, H. († 1584), Læge. — Friderichsen, J. († 1641), Rektor. — Friis, A. († 1526), Prælat. — Friis, C. († 1616), Kansler. — Friis, C. († 1639), Kansler. — Friis, J. († 1486), Biskop. — Friis, J. († 1570), Kansler. — Friis, J. L. († 1688), Præst. — From, J. († 1651), Professor. — Fuiren, H. († 1659), Læge. — Fuiren, J. († 1628), Læge. — Fuiren, T. († 1673), Samler. — Fyhn, J. J. († 1866), Præst. — Fædder, N. J. († 1565), Præst. — Gaas, H. († 1578), Biskop. — Gemen, Gotfred af (— 1500—), Bogtrykker. — Genner, P. († 1584), Præst. — Gisico (— 1300—), Biskop. — Gjelstrup, P. N. († 1630), Professor. — Giessing, C. († 1791), Personalhistoriker. — Glad, M. C. († c. 1589), Superintendent. — Glad, R. († 1582), Professor. — Glob, A. († 1546), Prælat. — Glostrup, N. S. († 1639), Biskop. — Glud, N. S. († 1623), Præst. — Gram, H. († 1748), Historiker. — Green, J. († 1771), Præst. — Grubbe, S. († 1636), til Hofdal. — Grundet, J. P. († 1565), Præst. — Grøn­bæk, I. († 1617), Biskop. — Guldsmid, H. T. († 1602), Professor. — Guttormsen, J. († c. 1576), Biskop. — Gyldenstjerne, A. († 1603), Rigsraad. — Gyldenstjerne, J. († 1551). — Halveg, E. N. († 1648), Læge. — Halveg, N. O. († 1590), Kannik. — Hamilton, H. A. (— 1616—),

Digter. — Hammer, C. († 1585), Professor. — Hamsfort, C. († 1580), Læge. — Hamsfort, C. († 1627), Læge. — Hansen, H. († 1532), Prælat. — Hansen, J. († 1860), Superintendent. — Hansen, P. († 1591), Superintendent. — Harder, H. († 1683), Latindigter. — Hasebard, J. († 1607), Læge. — Hegelund, M. M. († 1565), Præst. — Heidmann, C. († 1627), Professor. — Heimreich, A. († 1685), Præst. — Helgesen (Hellisen), L. (— 1551—), Sværmer. — Hemmingsen, H. († c. 1602), Professor. — Hemmingsen, N. († 1600), Teolog. — Henriksen, H. († 1562), Kannik. — Henriksen, J. (— 1479—), Prælat. — Hertzholm, I. N. († 1693), Historiograf. — Heye, J. († 1550), Prælat. — Hintze, J. (— 1498—), Kannik. — Hjort, C. († 1616), Præst. — Hjort, R. († 1604), Provst. — Hjørring, A. M. († 1678), Præst. — Hojer, A. († 1739), Historiker. — Holgersen, N. († 1711), Præst. — Hopner, J. († 1675), Litterat. — Horsens, H. P. († 1617), Lektor. — Hoyer, C. († 1594), hertugelig Raad. — Hoyers, A. O. († 1655), Digterinde. — Hudemann, J. († 1678), Generalsuperintendent. — Huitfeldt, A. († 1609), Rigskansler. — v. Hussen, T. († 1551), Biskop. — Hvid, M. I. († c. 1575), Præst. — Hvid, N. († 1589), Biskop. — Høyer, H. († c. 1616), Læge. — Iversen, P. († 1562), Prælat. — Jacobsen, B. († 1585), Prælat. — Jacobsen, E. († 1640), Præst. — Jensen, H. N. A. († 1850), Præst. — Jensen, N. († 1672), Skolemand. — Jensen, T. († 1538), Præst. — Jensen, V. († c. 1591), Generalprovst. — Jespersen, B. († 1613), Præst. — Jessen, F. († 1677), Præst. — Johansen, N. († 1558), Superintendent. — Jordan, M. († 1595), Geograf. — Juel, C. N. († 1596), Præst. — Kaas, N. († 1594), Kansler. — Karsenose, O. L. († 1565), Abbed. — Katholm, R. († 1581), Professor. — Kepken, D. (— 1460—), Kansler. — Keyser, A. († 1553), Superintendent. — Kirchmann, B. C. (— 1700—), Byskriver. — Kjær, S. († 1582), Borgmester. — Kjøge, A. P. († 1588), Professor. — Klotz, S. († 1668), Generalsuperintendent. — Knopert, A. († 1576), Retslærd. — Knudsen, J. († 1660), Professor. — Knudsen, T. († 1581), Præst. — Knutsen, M. († 1559), Købmand. — Kock, O. J. († c. 1619), Præst. — Kolding, A. H. (— 1620—), Generalprovst. — Kolding, J. J. († c. 1609), Præst. — Kolding, N. N. († 1578), Præst. — Kolding, P. J. († 1640), Skoleforstander. — Krabbe, E. († 1578), Adelsfrue. — Kraft, H. († c. 1632), Musiker. — Krag, A. († 1600), Fysiker. — Krag, N. (†

1602), Filolog. — Kønechen, J. B. († 1715), religiøs Sværmer. — Lang, H. († 1604), Læsemester. — Lang, M. († 1557), Biskop. — Langebek, J. († 1775), Gehejmearkivar. — Lass, J. (— 1750—), historisk Samler. — Laugesen, H. († 1594), Biskop. — Laurentsen, P. († 1552), Reformator. — Lauridsen, A. († 1589), theologisk Professor. — Lauridsen, H. († 1557), Kannik. — Lauridsen, H. († 1596), Præst. — Lauridsen, N. († 1579), Professor. — Lauridsen, O. (— 1630—), Præst. — Lauridsen, Æ. († 1627), Rektor. — Leiel, D. († 1645), Læge. — Lemvig, A. († 1603), Professor. — Lindeberg, P. († 1596), Forfatter. — Lindenbrog, H. († 1642), Filolog. — Ljung, A. J. († 1555), Lektor. — Lohmann, H. (— 1635—), Mystiker. — Lonerus, A. († 1676), Præst. — Longomontanus, C. S. († 1647), Astronom. — Lude, L. († 1654), Professor. — Lunge, T. V. († c. 1509), Sekretær hos Kong Hans. — Lyskander, C. C. († c. 1624), Digter. — Lyskander, H. C. († 1581), Forfatter. — Machabæus, C. († 1598), Klosterforstander. — Machabæus, J. († 1557), Teolog. — Madsen, H. († c. 1562), Præst. — Madsen, M. († 1611), Biskop. — Madsen, P. († 1590), Biskop. — Matthiæ, C. († 1655), Teolog. — Mauritius, C. († 1675), Teolog. — Medelby, P. A. († 1632), Præst. — Medelfar, M. J. († 1637), Biskop. — Mehrn, P. N. († 1675), Bibliotekar. — Meibom, M. († c. 1710), Bibliotekar. — Meier, A. († 1603), Præst. — Meier, B. († 1634), Præst. — Meier, D. († 1653), Præst. — Meier, H. († 1630), Præst. — Meier, H. († c. 1660), Skolemand. — Meiger, J. († 1561), Præst. — Meiger, S. († c. 1611), Præst. — v. Merfeldt, G. († 1599), Handelsmand. — Meursius, J. († 1639), Filolog. — Mikkelsen, C. († 1556), religiøs Sværmer. — Mikkelsen, H. († 1601), Skolemand. — Mikkelsen, H. († 1651), Biskop. — Mikkelsen, H. († 1646), Præst. — Moldenit, J. († 1653), Præst. — Moller, J. († 1725), Skolemand. — Moller, O. H. († 1796), Skolemand. — Morsing, C. M. († 1554), Professor. — Morsing, C. T. († 1560), Professor. — Mortensen, J. († 1595), Rektor. — Mortimer, W. (— 1517—), Skolemand. — Moth, J. († 1642), Skolemand. — Mouritsen, I. († 1585), Latindigter. — Müller, J. († 1672), Retslærd. — Naamensen, L. († 1574), Munk. — Nielsen, C. L. († 1885), Præst. — Nielsen, F. († 1603), Skolemand. — Nielsen, H. (— 1530—), Provinsialprior. — Nielsen, H. († 1629), Professor. — Nielsen, J. († 1571), Præst. — Nielsen, J. († 1586), Præst. — Nold, C. († 1683), Teolog.

— Noodt, J. F. († 1756), Historiker. — Noviomagus, P. († 1571), Præst. — Nyerup, R. († 1829), Litterærhistoriker. — Nørnissom, J. S. (f. 1609), Boghandler. — Offesen, O. († 1575), Prælat. — Oldenburg, J. († 1605), Skolemand. — Oldendorph, H. J. († 1566), Præst. — Olivarius, C. († 1745), Kirkehistoriker. — Olufsen, P. (— 1550—), Kronist. — Ostefeld, C. († 1671), Professor. — Ouw, W. († 1676), Præst. — Palladius, N. († 1560), Biskop. — Palladius, P. († 1560), Biskop. — Paludan, H. († 1615), Læge. — Parvus, M. († 1553), Præst. — Parvus, P. († 1559), Humanist. — Paslich, C. († 1597), Hofraad. — Paulsen, P. († 1855), Præst. — Pedersen, A. († c. 1540), Prælat. — Pedersen, A. (— 1550—), Psalmedigter. — Pedersen, C. († 1554), Kannik. — Pedersen, M. († 1543), Kannik. — Pedersen, M. († 1595), Abbed. — Pedersen, N. († c. 1579), Præst. — Pedersen, P. († 1616), Skolemand. — Petersen, F. († 1859), Præst. — Petersen, J. († c. 1587), Præst. — Petrus David de Scotia († 1520), Teolog. — Petræus, N. († 1641), Superintendent. — Pfeiff, D. († 1662), Præst. — Pistorius, J. († 1605), Præst. — Plum, C. († 1649), Retslærd. — Pogwisch, B. (— 1560—), til Bukhagen. — Pomerening, P. († 1595), Borgmester. — Pontanus, J. I. († 1639), Historiograf. — Poulsen, C. († 1575), Klosterforstander. — Poulsen, P. († 1572), Professor. — Pratensis, H. P. († 1576), Professor. — Raaby, J. A. (— 1600—), Rektor. — Raue, C. († 1677), Orientalist. — Ravensberg, C. J. († 1543), Humanist. — Ravn, H. H. († 1625), Præst. — Ravn, H. M. († 1663), Præst. — Reff, H. († 1545), Biskop. — Reff, P. (— 1520—), Kannik. — Rehefeld, B. († 1673), Superintendent. — Reinboth, F. A. († 1749), Waisenhusdirektør. — Reinboth, J. († 1673), Superintendent. — Reravius, R. H. († 1582), Præst. — Resen, H. H. († 1653), Biskop. — Resen, H. P. († 1638), Biskop. — Rhenius, J. († 1639), Skolemand. — Rhuman, H. († 1676), Præst. — Rhuman, W. († 1637), Professor. — Riber, L. N. († 1557), Biskop. — Rotløben, J. († 1649), Præst. — Sadolin, H. J. († c. 1601), Humanist. — Sadolin, J. J. († 1559), Biskop. — Samsing, A. († 1751), Præst. — Samsing, J. P. († 1548), Prælat. — Sartor, S. († 1644), Bogtrykker. — Sascerides, G. († 1612), Læge. — Sascerides, J. († 1594), Teolog. — Sass, N. († 1665), Præst. — Sax, J. († 1616), Præst. — Sax, P. († 1662), Annalist. — Scavenius, L. M. († 1655), Biskop. —

Schacht, M. († 1700), Skolemand. — Scheidt, C. L. († 1761), Retslærd. — Schielderup, N. M. († 1640), Teolog. — Schmidt, O. (— 1581—), Forfatter. — Schmidt, V. († 1681), Præst. — Schrøder, A. († 1638), Litterat. — Schuldorp, M. († 1529), Præst. — Seber, P. H. († 1558), Prælat. — Simonsen, J. († 1602), Lektor. — Sinning, J. A. († 1547), Professor. — Sinnknecht, P. († 1635), Præst. — Sjunesen, H. († 1563), Præst. — Skavbo, C. L. († 1590), Professor. — Skierbeck, H. J. († 1633), Læge. — Skjønning, J. († 1549), Biskop. — Skomager, H. R. († 1614), Professor. — Skrok, C. C. († c. 1572), Præst. — Skytte, M. (— 1566—), Forfatter. — Skytte, O. N. († c. 1591), Skolemand. — Slange, N. P. († 1737), Kancelliembedsmand. — Slingerup, H. O. († 1596), Professor. — Slecht, T. (— 1480—), Jurist. — Sledanus, C. († 1646), Præst. — Slewert, G. († 1570), Superintendent. — Smith, H. († 1563), Humanist. — Smither, D. († c. 1538), Retslærd. — Sovenbroder, E. († 1504), Prælat. — Spandemager, H. O. († 1571), Præst. — Sperling, P. († 1633), Skolemand. — Spithoff, J. († 1563), Professor. — Spormand, P. († 1661), Historiker. — Staphensen, H. († 1625), Professor. — Staphrophski, O. F. († 1644), Superintendent. — Steenbuch, C. († 1665), Professor. — Stemann, J. V. († 1689), Generalsuperintendent. — Stephanus, S. H. († 1650), Historiker. — Sthen, H. C. († 1610), Psalmedigter. — Strelow, H. N. († 1656), Superintendent. — Stub, I. († 1611), Professor. — Suhm, P. F. († 1798), Historiker. — Svane, H. († 1668), Erkebiskop. — Svaning, H. († 1584), kgl. Historieskriver. — Svaning, H. J. († 1676), Præst. — Svansø, N. A. († 1555), Præst. — Svendsen, R. († 1645), Præst. — Tast, H. († 1551), Reformator. — Tausen, H. († 1561), Reformator. — Terkildsen, N. († 1553), Kannik. — Teting, N. K. (— 1624—), Sværmer. — Theophilus, N. († 1604), Jurist. — Thomesen, E. († 1538), Johanniterprior. — Thomesen, H. († 1573), Psalmedigter. — Thomesen, P. († c. 1560), Biskop. — Thuesen, T. († 1668), Præst. — Thura, A. († 1740), Litteraturhistoriker. — Thursen, J. († 1577), Kannik. — Thøstesens, O. († c. 1592), Skolemand. — Thøgersen, P. († 1595), Biskop. — Tidemand, P. (— 1550—), Præst. — Torm, E. O. († 1667), Matematiker. — Tornadal, S. C. († 1616), Præst. — Tornekrands, H. C. († 1538), Abbed. — Tratziger, A. († 1584), Historiker. — Tøndebinder, C. M. († c. 1576), Reformator. — Ulf,

H. J. († 1541), Kannik. — Uppendorf, J. († 1698), Skolemand. — Urne, L. († 1529), Biskop. — Waldkirch, H. († 1629), Bogtrykker. — de Vale, C. J. (— 1611—), Herold. — Valkendorf, C. († 1601), Rigshofmester. — Valkendorf, K. († 1527), Prælat. — Wallensbech, H. M. († 1662), Præst. — Walther, P. († 1640), Præst. — Vandal, J. († 1541), Reformator. — Vandstad, N. A. († 1677), Præst. — Varberg, C. J. († 1671), Præst. — Wedderkopp, G. († 1696), Præst. — Vedel, A. S. († 1616), Historiker. — Weidensehe, E. († 1547), Superintendent. — Veile, H. K. († 1629), Biskop. — Weiser, C. J. († 1686), Lektor. — Venusinus, J. J. († 1608), Teolog. — Weremberg, B. († 1643), Professor. — Westerhult, R. († 1554), Reformator. — Vibe, M. († 1624), Handelsmand. — Viborg, H. J. († 1682), Præst. — Viborg, J. P. († 1581), Prælat. — Wigbold, B. († 1556), kgl. Raad. — Villadsen, P. († 1539), kgl. Sekretær. — Villadsen, P. († 1673), Biskop. — Villumsen, H. († 1671), Generalproviantmester. — Villumsen, T. († 1602), Lektor. — Vind, O. († 1646), Hofprædikant. — Vinding, R. († 1684), Professor. — Vingaard, H. († 1559), Bogtrykker. — Vingaard, M. († c. 1600), Bogtrykker. — Vinstrup, P. J. († 1614), Biskop. — Vinstrup, P. P. († 1679), Biskop. — Winter, C. (— 1525—), kgl. Sekretær. — Winter, J. († c. 1556), Præst. — Wismar, N. († 1651), Hofpræst. — Witzleben, J. († 1676), Teolog. — Vogelius, F. M. († 1702), Præst. — Wolf, J. L. († c. 1660), Boghandler. — Vormordsen, F. († 1551), Reformator. — Vorstius, J. († 1599), Generalprovst. — Vorstius, J. († 1676), Teolog. — Wulf, J. († 1541), Prælat. — Zoega, H. († 1673), Professor. — Ærylæus, N. J. († 1642), Prælat. — Ølmand, L. E. († 1537), kgl. Sekretær. — Oelreich, B. († 1686), Teolog. — Ørn, C. L. († 1636), Prælat.

Specialia.

- *112. Universitetsprogram i Anledning af Boghandler M. Hans Aalborgs Død 1619. (Hist. Saml. I, 178—81).
- 113. Om M. Niels Mikkelsen Aalborg [† 1645]. (K. S. 2. R. I, 126—9).
- 114. Mester Niels Michelsen Aalborg. (K. S. 2. R. VI, 588—603).
Albek, Niels († 1783), se Nr. 415.

- *115. Hofprædikanten M. Johan Albertsen [† 1537]. (K. S. 2. R. II, 290—8).
- *116. Mag. Hans Allesen fra Bunkeflod [† 1678]. (Hist. Saml. I, 77—102).
- *117. Præsten Joh. Chr. Ambders paa Helgoland [† 1775]. (K. S. 4. R. I, 668—75).
- *118. Matthias Anchersen, Biskop i Ribe Stift († 1741). (K. S. 4. R. I, 423—39).
- *119. Hr. Jakob Andersen i Jørlunde og hans »Trylleri« [1573]. (K. S. 2. R. III, 604—8).
120. Bertel Knudsen Aqvilonius [† 1650]. (K. S. 3. R. III, 241—310).
121. Mester Anders Christensen Arrebos [† 1637] Levnet og Skrifter. I—II. Kbhvn. 1857. (297; VIII + 307 S.).
- *122. Efterretninger om M. Tyge Asmundsen, Biskop i Lund [† 1586]. (K. S. 2. R. IV, 326—58).
123. Uddrag af Biskop N. E. Balles Visitatsbog for Aarene 1799 og 1800. (K. S. 3. R. IV, 1—29).
124. Professor Dr. Thomas Bangs [† 1661] Levned. (K. S. 3. R. V, 193—299).
125. Frederik Barfod [† 1896]. (Højskolebladet, 7. April 1911, S. 433—8).
126. En Udtalelse af Christian Barnekov [† 1612]. (D. Mag. 5. R. II, 272—4).
127. En Rets sag mellem Dr. Caspar Bartholin og Bogtrykker Salomon Sartor, 1628. (K. S. 3. R. II, 769—79).
128. [Gravskrift] over Magister Hans Been [† 1708]. (K. S. 2. R. IV, 775—6).
129. Den kgl. Historieskriver Vitus Bering [† 1675], en biografisk og litterærhistorisk Skildring. (Hist. T. 5. R. I, 1—115).
130. Efterslæt af Efterretninger om Historiografen Vitus Bering. (Hist. T. 5. R. VI, 851—8).
Bering, Vitus († 1753), se Nr. 679.
- *131. M. Iver Bertelsens [† 1583] Levnet. (K. S. 2. R. III, 535—67).
- *132. Om Afleveringen af M. Iver Bertelsens historiske Samlinger. (K. S. 3. R. III, 217—8).
133. Klavs Lyskander: Billeslægtens Rimkrønike, udgiven. Kbhvn. 1888. (XII + 89 S.).
Bille, Anders († 1555), se Nr. 351.
- *134. Videnskabernes trange Vej eller en Kapellans Levnetsløb. [Anders Madsen Blenthrop, — 1590—]. (K. S. 2. R. III, 582—91).

135. Om Hofpræst Johan Bartholomæus Bluhmes [† 1753] Forhold til Kong Christian VI. (K. S. 3. R. II, 571—6).
136. Christian VI's Gengivelse af en Prædiken af J. B. Bluhme. (K. S. 5. R. V, 822—3).
Boie, Jørgen († 1569); se Nr. 754.
137. Om Slægten Bordum eller Bording. (K. S. 3. R. VI, 584—601).
Bordum, Christen († 1640), se Nr. 220.
- *138. Mester Jørgen Mortensen Boringholm [† 1587]. (K. S. 3. R. III, 414—27).
139. Striden [1693 ff.] mellem Biskop Henrik Bornemann og Professor Hans Vandal, fremstillet af den sidstnævnte. (K. S. 2. R. VI, 1—35).
- *140. Lidt om Slægterne Boyesen og Langhorn i Norge. (K. S. 5. R. VI, 678—83).
141. Bidrag til Tyge Brahes [† 1601] Historie. (D. Mag. 4. R. II, 16—34).
142. Register til de historiske Notitser, indførte i Tyge Brahes meteorologiske Dagbog. (Tyge Brahes meteorologiske Dagbog, udg. af F. R. Friis, Kbhvn. 1876, S. XXXXIX—LIV).
- *143. Henning Jørgensen Brand og Anne Urne, [— 1600—]. (Hist. Saml. I, 557—63).
144. Om Klosterreformatoren Laurentius Branderi [† 1496]. (K. S. 4. R. VI, 398—9).
Bredal, Niels († c. 1580), se Nr. 835.
- *145. [Provst] Anders Bredenberg [† 1753]. (K. S. 4. R. I, 105—10).
146. Magister Iver Brinks [† 1728] Levned. (K. S. 5. R. VI, 209—40).
- *147. [Separatisten] Jens Christensen Broch [— 1735—]. (K. S. 5. R. III, 306—48. 756—77).
148. Bidrag til Biskop Jesper Brochmands [† 1652] Historie. (K. S. 4. R. III, 179—94). — Jvfr. Nr. 105.
149. Til Karakteristik af Biskop Broder Brorson [† 1778]. (K. S. 5. R. IV, 621—4).
150. Præsten Nicolaj Brorsons [† 1757] Levned. Et Livsbillede fra Pietismens Tid. (K. S. 3. R. VI, 665—712).
151. Nogle Efterretninger om Ærkebiskop Jens Brostrup [† 1497] i Lund, samlede af B. C. Sandvig. (K. S. 3. R. VI, 339—54).
Brun, Christiern († 1592), se Nr. 29.
152. [Anmærkninger til] Sognepræst i Gimlinge Ebbe Jen-

- sen Bruns [† 1671] Autobiographi. (K. S. 3. R. II, 699—702).
153. Præsten Lars Brøllunds [† 1819] Optegnelse om sit Levnet. (K. S. 2. R. I, 480—8).
Brøns, Villads Nielsen († 1637), se Nr. 28.
154. [Borgmester] Andreas Bussæus's [† 1735] Levned. (K. S. 5. R. V, 584—9).
155. Om Dr. Morten Børups [† 1526] Levnet. (K. S. 2. R. III, 460—2). — Jvfr. Nr. 67.
- *156. Doctor med. Eskild Christensen [† 1621]. (Hist. Saml. III, 107—25).
- *157. Et Vaadeskud. [Om Student Jens Christensen, † 1657]. (K. S. 3. R. III, 221—6).
- *158. Dr. med. Michel Christensens [† 1637] Levned. (Pers. T. 2. R. II, 293—4).
159. Peder Christensens Almanakoptegnelser 1584—95. (K. S. 3. R. II, 472—522).
Christiernsen, Jørgen († 1593), se Nr. 699.
160. Separatisten M. Niels Svendsen Chronich og hans Tilhængere [1655]. (K. S. 3. R. III, 508—609. IV, 561—628).
- *161. Dr. theol. Oluf Chrysostomus [† 1553]. (K. S. 3. R. III, 388—403). — Jvfr. Nr. 445.
Clausen, Jakob († 1668), se Nr. 708.
162. Mag. Niels Coccius [† 1736], Kapellan i Randers. (K. S. 4. R. IV, 620—2).
- *163. Myntmestrene Gerit og Gossen Cumhaer i Lund [1413]. (Hist. Saml. I, 171—4).
- *164. Hr. Jakob Hansen Cuningham [† 1680] i Horslunde. (K. S. 4. R. II, 299—307).
- *165. Uddrag af Lars Dalhoffs Stambog [1733]. (K. S. 5. R. IV, 358—65).
- *166. [Præsten] Poul Danchel [† 1711]. (K. S. 4. R. I. 97—105).
167. Om Jakob Dannefer [† 1676]. (D. Mag. 3. R. VI, 173—8).
- *168. Charles de Danzay [† 1589], fransk Resident ved det danske Hof. (Hist. Saml. III, 252—333).
Deichman, Carl († 1780), se Nr. 248.
169. Efterretninger om Jørgen [† 1612] og Christoffer Dybvad [† 1622]. (D. Mag. 4. R. II, 105—44. 211—64).
170. Fortsatte Efterretninger om Dr. Christoffer Dybvad. (D. Mag. 4. R. V, 40—53).
171. Hans Ehm [— 1700—] og Jacob Sidenborg [— 1700—]. (Pers. T. 2. R. VI, 294—7).

172. Præsten Saxe Jensen Eigbys [† 1651] Optegnelser. (K. S. 2. R. I, 149—53).
173. Bidrag til Slægten Engelbreths Historie. (K. S. 5. R. V, 795—806).
174. Provst, Dr. th. Wolf Frederik Engelbreth [† 1862]. Bidrag til hans Levned. (K. S. 5. R. V, 254—314). — Jvfr. Nr. 295.
175. Provst, Dr. th. Wolf Frederik Engelbreth. Fortsatte Bidrag til hans Levned. (K. S. 5. R. VI, 684—782).
176. Til Erindring om Biskop, Dr. Christian Thorning Engelstofts [† 1889] Virksomhed som dansk Historiker. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. X, 359—82).
- *177. Et Bidrag til Enevold Ewalds [† 1754] Ungdomshistorie. (K. S. 4. R. I, 661—3). — Jvfr. Nr. 491.
- *178. Præsten Enev. Ewalds Erklæring angaaende Skriftemaal og Altergang. (K. S. 4. R. III, 519—25).
- *179. Erklæring, især vedrørende Præsten Ewald, forelagte den kgl. Kommission 1734. (K. S. 5. R. IV, 311—22).
180. [Tale over Christen Ewaldsen, † 1893]. (Til Minde om Christen Ewaldsen, Sognepræst for Frederiksberg, Kbhvn. 1893, S. 3—9).
Fabritius, Jakob († 1564), se Nr. 806.
181. Dr. Oluf Nielsen Fielchecrone [† 1682]. (K. S. 4. R. I, 794—804).
Foss, Anders († 1607), se Nr. 9.
- *182. Dr. Christian Foss [† 1680], Kurator for Lunds Universitet. (Hist. Saml. I, 119—45).
- *183. Dr. med. Jens Foss [† 1687]. (Hist. Saml. I, 146—59).
- *184. Dr. Niels Foss [† 1645], Provincialmedicus i Skaane. (Hist. Saml. I, 102—18).
- *185. Nogle Efterretninger vedrørende M. Niels Frantsen [† 1642], Hertug Ulriks Tugtemester. (Hist. Saml. II, 510—7).
- *186. Kgl. Konfessionarius Johan Frawen [† 1736]. (K. S. 5. R. V, 558—75).
- *187. Et Stykke af Confessionarius Frauens Prædiken [1733]. (K. S. 3. R. IV, 78—80).
Friderichsen, Johan († 1641), se Nr. 192.
188. Et Brev [1634] fra Kansler Christen Friis til Holger Rosenkrands. (K. S. 4. R. II, 763—5). — Jvfr. Nr. 307.
189. Christian Friis's Kanslered 1596. (D. Mag. 4. R. IV, 349—50).
190. Tvende Breve fra Johan Friis 1527. (D. Mag. 4. R. IV, 345—6).

- *191. [Præsten] Peder Fuglede [† 1760]. (K. S. 4. R. I, 111—7).
192. Om tvende danske Psalmedigtere [Niels Jensen Fædder († 1565) og Johan Friderichsen († 1641)]. (K. S. 2. R. IV, 156—65).
193. Mester Hans Gaas's [† 1578] Levned, paany undersøgt. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VIII, 167—92).
- *194. Mester Henrik Gerken's [† 1569] i Børglum. (K. S. 2. R. V, 783—9).
195. Stiftsprovst Henrik Gerner [† 1786]. En Episode af Herrnhutismens Historie i Danmark. (K. S. 5. R. VI, 325—74. 483—565. 601—41).
Glad, Rasmus († 1582), se Nr. 50. 440.
- *196. Dr. Søren Glud, Biskop i Viborg Stift († 1693). (K. S. 4. R. I, 419—23).
197. Søren Povlsen Judichær Gotlænder [† 1668]. (K. S. 3. R. III, 1—93).
198. Breve til Hans Gram [† 1748]. (K. S. 4. R. II, 431—60).
- *199. Biskop Erik Mogensen Graves [† 1691] Levned, fortalt af ham selv. (K. S. 3. R. III, 311—27).
200. (Præsten Johannes Green [† 1771] i Agger ved Christiania). (K. S. 4. R. II, 263—72).
- *201. En Ansøgning fra Kaptajn Peder Grib [1726]. (Pers. T. 2. R. II, 295—6).
202. Lidt til Karakteristik af Griffenfeld [† 1699]. (K. S. 2. R. IV, 769—73).
203. Sivert Grubbes [† 1636] Dagbog. (D. Mag. 4. R. II, 361—406. IV, 4—83).
204. Med Sivert Grubbes Billede. (D. Mag. 4. R. IV, 99—102).
205. Bidrag til N. F. S. Grundtvigs [† 1872] Levnedshistorie. (K. S. 5. R. I, 722—34).
206. Nogle Ansøgninger fra N. F. S. Grundtvig. (K. S. 5. R. II, 407—12).
207. To Breve fra David Grønlund [† 1784] til Klevenfeldt. (K. S. 2. R. I, 154—8).
Gyldenløve, Ulrik Christian († 1658), se Nr. 261.
Gyldenstjerne, Axel († 1603), se Nr. 46.
208. Efterretninger om Humanisten Jørgen Gyldenstjerne [† 1551]. (D. Mag. 5. R. I, 223—63).
Gødesen, Jens († 1626), se Nr. 718.
- *209. Nogle Breve til Fru Birgitte Gøye 1563—73. (K. S. 2. R. III, 567—81). — Jvfr. Nr. 842.
210. Sammenstødet [1733] mellem Biskopperne Ejler Hagerup og Peder Hersleb. (K. S. 5. R. IV, 690—715).

- *211. [Præsten] Johan Matthis Hammerich [† 1726]. (K. S. 4. R. I, 91—7).
- *212. [Breve fra Cornelius Hamsfort den Ældre († 1580)]. (Monum. 1. R. I, 722—8). — Jvfr. Nr. 25—6. Hamsfort, Cornelius († 1627), se Nr. 18.
213. Provst Aleth Hansens [† 1889] Erindringer om hans første Præstevirksomhed i Husby i Angel. (K. S. 4. R. III, 211—75).
214. En dansk Student [Knud Hansen] ved Universitetet i Franeker [1626]. (K. S. 4. R. VI, 402—4).
215. (Præsten Peder Sørensen Haslings [† 1588] Testament). (K. S. 4. R. II, 340—2).
- *216. Om Mester Morten Hegelund [† c. 1565] i Aalborg. (K. S. 2. R. V, 793—801).
- *217. Nicolaus Heldvaderus [† 1634]. Et Litteratur- og Kulturbillede. (Hist. Saml. IV, 1—64. 349—424).
- *218. [Aktstykker fra 1522 ff. vedrørende Povl Helgesen]. (Monum. 1. R. I, 108—32). — Jvfr. Nr. 19. 20—1. 39. 725. 834. Hellisen, Lavrits (— 1550—), se Nr. 291.
219. (Et Brev fra Biskop Iver Hemmet [† 1629] i Ribe). (K. S. 4. R. II, 192).
- *220. Biskop Iver Hemmets Angivelser [1622] mod Dr. med. Christen Bordum og Præsten Søren Andersen Vedel i Ribe, 1622. (K. S. 2. R. VI, 504—13).
221. Niels Hemmingsen [† 1600]. (Folkekalender for Danmark 1874 S. 19—27). — Jvfr. Nr. 306. 465.
222. (Fra Niels Hemmingsens Alderdom). (K. S. 5. R. I, 764—5).
- *223. [Aktstykker vedrørende Kanniken Hans Henriksen, † 1562]. (Monum. 1. R. I, 436—98).
224. Vartovspræsten Ole Hersleb [† 1760]. En Alvorsmand fra Pietismens Tid. (K. S. 5. R. V, 164—201).
- *225. Biskop Peter Hersleb [† 1757]. (K. S. 5. R. VI, 643—62). — Jvfr. Nr. 210.
- *226. Biskop Peder Herslebs Dom om Separatismen. (K. S. 5. R. IV, 471—94).
- *227. Skrivelse [1741] fra Professor Lange i Halle til Biskop Peder Hersleb. (K. S. 4. R. I, 184—6).
228. Gravskrift over Præsten, Mag. Jens Hielsing [† 1722]. (K. S. 2. R. V, 431—2).
229. Biskop Laurits Jacobsen (Hindsholms) [† 1663] Dagbog fra 1651 til 1663. (K. S. 4. R. II, 641—86. 5. R. III, 703—40).

- *230. Bidrag til Historieskriveren Andreas Hojers [† 1739] Levned. (Hist. Saml. I, 337—515. II, 313—84. 521—31. III, 144—86. 493—517. IV, 133—247. 484—533).
231. Breve fra Andreas Hojer (1733 og 1738—39). (K. S. 5. R. III, 181—204).
- *232. Mester Jakob Jensen Holm [† 1609]. (K. S. 3. R. III, 721—32).
- *233. [Præsten] Peter Nicolai Holst [† 1774]. (K. S. 5. R. IV, 322—41).
- *234. Anonym Skrivelse til Hr. Peder Nicolai Holst, Kapellan ved Trinitatis Kirke . . . , 1733. (K. S. 3. R. IV, 81—4). Holstein, Johan Ludvig († 1763), se Nr. 60. Horsens, Hans Pedersen († 1617), se Nr. 720.
235. Historieskriveren Arild Hvitfeldt [† 1609], Danmarks Riges Kansler og Raad, Skoleherre for Herlufsholm. Kbhvn. 1896. (339 + 223 S.).
236. Arild Hvitfeldt og Præsten [Jørgen Jensen] i Faarevejle. (K. S. 4. R. VI, 60—71).
237. Regnskab over Arild Hvitfeldts personlige Udgifter 1577—78. (D. Mag. 5. R. IV, 330—45).
- *238. En Formaning [— 1590—] given en Adelsmand [Claus Hvitfeldt]. (Hist. Saml. I, 566—9).
239. Tvende Breve [1614—17] fra Otte Hvitfeldt til Doctor Hans Resen. (D. Mag. 4. R. IV, 351—3).
240. Biskop Peder Jakobsen Hygom [† 1764]. Et Bidrag til Pietismens Historie. (K. S. 4. R. I, 499—551. 604—20). Iversen, Peder († 1562), se Nr. 763.
- *241. Doctor med. Matthis Jakobsen [† 1636]. (Hist. Saml. III, 96—107).
242. Om Tyge Brahes Præst [Jens Jensen (— 1604—)] paa Hven. (K. S. 4. R. VI, 614—7). Jensen, Jørgen (— 1600—), se Nr. 236.
243. Mindeord over Peter Christian Jensen, der blev saaret ved Dybbøl den 9de April 1864 og døde den 28de April s. A. paa Frederiksberg Slots Lazareth. Begravet den 3die Mai paa Frederiksberg Kirkegaard. Nykjøbing s. a. Judichær, se Gotlænder. Juel, Christiern Nielsen († 1596), se Nr. 24.
244. Præsten Nic. Jæger [† 1740] og hans Kamp imod Bøndernes »Sommer-Riden« paa Møen. (K. S. 4. R. V, 213—98).
245. [Tale over Dr. C. A. H. Kalkar, † 1886]. (Til Minde om Christian Andreas Herman Kalkar. Taler ved hans Jordefærd, Kbhvn. 1886, S. 23—8).

246. [Et Brev] fra Biskop Thomas Kingo [† 1703]. (K. S. 2. R. I, 662—3). — Jvfr. Nr. 566.
247. Om Forfatteren Jacob Madsen Kjøbenhavn [† 1600]. (K. S. 4. R. IV, 290—300).
248. Terkel Klevenfeldts [† 1777] Breve til Carl Deichman. (D. Mag. 5. R. V, 108—55. 200—56). — Jvfr. Nr. 207.
249. Dr. Zacharias Kling som Sjællands Biskop 1659. (K. S. 2. R. I, 132—6).
- *250. Præsten Hans Knudsen i Østerhæsinge [— 1591—]. (K. S. 4. R. II, 701—4).
- *251. M. Thomas Knudsen [† 1581] i Hygum. (K. S. 2. R. II, 253—65).
252. Efterretninger om Kryptokalvinisten M. Oluf Jensen Kock [† 1619]. (K. S. 3. R. I, 561—624).
253. Nogle Optegnelser af Danevirkevisens Forfatter, Hr. Lauritz Olufsen Kock [† 1691]. (K. S. 2. R. III, 455—8).
254. Efterretninger om M. Jon Jensen Kolding [† c. 1609]. (K. S. 2. R. V, 378—400).
255. Præsten og Forfatteren Magister Povl Jensen Kolding [† 1640], Forstander for Herlufsholm. (Til Minde om Holger Fr. Rørdam, Kbhvn. 1930, S. 9—62).
Krabbe, Elsebe († 1578), se Nr. 352.
256. Om Niels Christensen Krag [† 1687], Sognepræst paa Ourø. (K. S. 3. R. V, 315—22).
- *257. D. Nicolaus Krage, Kong Christian III's Hofprædikant. (K. S. 2. R. IV, 45—66).
258. [Tale over Jens Krog, † 1877]. (Ved Pastor Jens Krog's Jordefærd i Kjerteminde den 14de December 1877 S. 15—16).
259. Anmeldelse af: »Jens Krog«. Et Livsbillede af W. Hjort. Odense 1880. (Berl. Tid., 1. Decbr. 1880, S. 2, Sp. 2).
260. Om Herman Krums formentlige Sværmeri (1632). (K. S. 3. R. III, 202—8).
261. Christian IV's Donationer til Vivike Kruse [† 1648] og hendes Søn Ulrik Christian Gyldenløve [† 1658]. (D. Mag. 4. R. IV, 354—8).
- *262. Severin Michael Kuur [— 1734 —]. (K. S. 5. R. IV, 342—58).
263. Efterretninger om Sværmeren Jesper Baltzarsen Könechen [† 1715]. (K. S. 2. R. III, 225—61).
- *264. Dr. Mourits Pedersen Kønning, Biskop i Aalborg Stift († 1672). (K. S. 4. R. I, 346—79).
265. Kirken og Lærken. [Om E. P. Lambertsen — 1911—]. (Højskolebladet, 30. Juni 1911, S. 865—8).

266. Breve fra Jacob Langebek [† 1775]. Kbhvn. 1895. (540 S.).
267. (Jacob Langebeks Rejse i Sjælland og Fyn 1746). (K. S. 4. R. IV, 37—57).
Langhorn, Slægten, se Nr. 140.
Langhorn, Henrik († 1744), se Nr. 606.
268. [Oberstløjtnant] Magnus Langhorn [† 1759]. (K. S. 5. R. VI, 177—87).
269. Anmeldelse af: Ludvig Daae, Om Humanisten og Satirikeren Johan Lauremberg [† 1658]. Universitetsprogram i Anledning af Christiania Universitets Holbergsfest 1884. (Hist. T. 5. R. V, 640—8).
270. [Foredrag om Reformatoren Peder Lavrenssen, † 1552]. (K. S. 4. R. IV, 574—80). — Jvfr. Nr. 446. 451.
271. Mag. Ægidius Lavritsens [† 1627] Optegnelser. (K. S. 3. R. IV, 30—50).
272. Et Par Breve fra Biskop S. Lintrup [† 1731]. (K. S. 5. R. II, 412—6).
273. Om den pietistiske Student Søren Lintrup [1734]. (K. S. 4. R. I, 566—70).
274. Om Separatisten Søren Lintrup. (K. S. 4. R. VI, 72—91).
- *275. Søren Lintrups Afskedsepistel [c. 1737] til Hr. Lyder Roed. (K. S. 4. R. I, 174—6).
276. Hartvig Lohman [— 1635—] i Odense, et kirkehistorisk Bidrag fra Orthodoxiens Tidsalder. (K. S. 3. R. V, 1—53).
277. Mystikeren og Lægen Hartvig Lohman. (K. S. 5. R. V, 810—2).
278. En Notits om Hartvig Lohmann. (K. S. 4. R. V, 823).
279. Flensborgeren Mester Hans Lund [† 1641], Hofpræst i Rusland og siden Præst i Magleby ved Skjelskør. (K. S. 4. R. IV, 417—29).
- *280. Fru Sidsel Ovesdatter Lunges Testament [1503]. (K. S. 3. R. I, 553—4).
281. Klavs Christoffersen Lyskanders [† c. 1624] Levned, samt hans Bog om Danske Skribenter. Kbhvn. 1868. (VI + 330 S.).
- *282. Et humoristisk Brev fra Christian Machabæus [† 1598]. (Hist. Saml. II, 532—4).
Madsen, Mogens († 1611), jvfr. Nr. 15. 84. 359. 758.
- *283. Apologia modesta et vera, falsis criminationibus cujusdam Jacobi Schröteri, præpositi Gudstadiensis, opposita à Magno Matthiæ, Ecclesiarum Schaniæ Superattendente. (1606); med Tillæg. (Monum. 2. R. II, 355—422).

- *284. Conrad Frederik Martens [† 1753]. (K. S. 5. R. IV, 366—72).
285. En Sollicitants [Thor Markorsens († 1609)] Levnedsløb. (K. S. 2. R. V, 616—36).
286. Dr. theol. Mads Jensen Medelfar [† 1637], Biskop i Lund. (K. S. 4. R. V, 1—55).
287. Tilbagekaldelse af M. Detlev Mejers [† 1653] Vranglære om Christi Nedfart til Helvede. (K. S. 4. R. IV, 806—9).
288. Nordmanden Augustinus Meldals [† 1828] Levned, optegnet af ham selv. (Pers. T. I, 161—92).
- *289. Nogle Breve til Dr. Johannes Meursius [† 1639]. (Hist. Saml. I, 276—88).
290. Mester Hans Michelsen [† 1601], Christian IV's Lærer. (K. S. 2. R. VI, 154—82).
291. Om Sværmerne Christoffer Mikkelsen [† 1556] og Lavrits Hellisen [— 1550—] i Odense. (K. S. 2. R. I, 319—35).
Mikkelsen, Hans († 1532), se Nr. 555.
- *292. Om Studenten Lavrids Mogensens »Mummeri« ved Løveherreds Præstekalent [1605]. (D. Mag. 3. R. VI, 168—73).
293. Instrux for en Hovmester [Jens Mule] hos en ung Adelsmand, 1598. (K. S. 2. R. V, 253—5).
Mumme, Christoffer († 1737), se Nr. 542.
Munk, Iver († 1539), se Nr. 746.
294. Anmeldelse af: Meddelelser om mit Levnet. Af Dr. J. P. Mynster [† 1854]. (Nordisk Universitets-Tidskrift, 1854—5, 1. Hefte S. 158—9).
295. Breve fra J. P. Mynster til W. F. Engelbreth. (K. S. 4. R. IV, 446—511. 693—767).
- *296. [Præsten] Anders Møller [† 1760]. (K. S. 4. R. I, 117—21).
297. Godsejer Elias Møllers [† 1846] Levnedshistorie optegnet af ham selv. (Pers. T. 6. R. III, 201—25).
298. Professor, Dr. theol. Jens Møllers [† 1833] Optegnelser om sit Levned. (K. S. 4. R. IV, 246—89).
- *299. Den sidste Dominikanerprovincial i Danmark, Dr. Hans Nielsen [— 1544—]. (K. S. 2. R. IV, 20—6).
- *300. M. Jakob Nielsen [† 1571] eller om Sognebaandets Opretholdelse. (K. S. 2. R. III, 591—603).
- *301. Hr. Jens Nielsen i Hundseby og hans »ukristelige Handel [1565].« (K. S. 2. R. III, 608—15).
302. [Lic. med. Christoffer Nislous [† 1729] Levned]. (K. S. 3. R. VI, 761—5).

303. Christian Nolds [— 1700—] Selvbiografi. (Pers. T. 2. R. I, 31—53. 81—105).
304. Hans Norby [† 1565] til Uggerslevgaard og Fru Anne Oldeland [† 1602]. (D. Mag. 4. R. V, 244—79).
Norderup, Matthis (— 1733—), se Nr. 402.
- *305. [Præsten] Christoffer Nyholm [† 1768]. (K. S. 4. R. I, 121—4).
Oldeland, Anne († 1602), se Nr. 304.
- *306. Hans Oldendorphs Rejse til Kjøbenhavn 1562 og Sammenstød med Hemmingsen. (K. S. 2. R. IV, 243—52).
Olufsen, Peder (— 1550—), se Nr. 10.
307. Et Brev fra Biskop Niels Paaske til Kansler Chr. Friis til Kragerup om Lægerne i Bergen [1630]. (Pers. T. I, 35—6).
308. Noget af D. Peder Palladius [† 1560]. (K. S. 2. R. I, 681—99). — Jvfr. Nr. 458.
309. Om Sværmeren Holger Paulli [† 1714]. (K. S. 4. R. I, 168—72).
310. Et lille Bidrag til Salmedigteren Arvid Pedersens [— 1550—] Historie. (K. S. 5. R. III, 805—7).
311. [Foredrag om] Mester Christiern Pedersen [† 1554]. (K. S. 4. R. IV, 603—10).
- *312. Bidrag til M. Christiern Pedersens Levned. (K. S. 2. R. V, 802—20).
313. Bidrag til Mester Christiern Pedersens Historie, samt Prøver af hans Haandstil. (D. Mag. 4. R. IV, 102—5).
314. »Et fattigt, forandret Rige.« [Om Jens Pedersen, Præst i Dalum, † 1704]. (K. S. 3. R. V, 189—92).
Pedersen, Matthis († 1543), se Nr. 423.
Pedersen, Morten († 1595), se Nr. 27.
Pedersen, Thøger († 1651), se Nr. 374.
315. Om Mag. Johannes Martini Petrafontanus Udbynerus [— 1605—]. (K. S. 2. R. IV, 753—63).
316. En Tragedie fra Pietismens Tid. [Brødrene Piper]. (K. S. 5. R. IV, 178—96).
- *317. Johan Peter Piper [† 1783]. (K. S. 5. R. III, 99—143).
- *318. Om Separatisten J. P. Pipers Fjernelse fra Waisenhuset. (K. S. 4. R. III, 92—6).
- *319. [Breve til Johannes Pistorius, † 1605]. (Monum. 2. R. II, 598—670). — Jvfr. Nr. 23.
- *320. Den kongelige Historiograf, Dr. Johan Isaksen Pontanus [† 1639]. (Hist. Saml. III, 1—24. 440—92).
321. Dr. Erik Eriksen Pontoppidan [† 1678], Biskop i

- Trondhjems Stift. (K. S. 4. R. II, 231—62). — Jvfr. Nr. 80.
- Pontoppidan, Erik Ludvigsen († 1764), se Nr. 416.
- *322. Dr. med. Mads Povlsens Skrivelse til Professorerne ved Københavns Universitet [1568]. (D. Mag. 3. R. VI, 161—8).
Quist, Christopher (— 1658—), se Nr. 538.
- *323. Kirkekollegiet til Biskop Ramus i Odense [1738]. (K. S. 4. R. I, 180—3).
- *324. Michael Beuthers Levnedbeskrivelse af Daniel Rantzov († 1569), ledsaget af en Række hidtil utrykte Bidrag til denne Feltherres Historie. (Monum. 2. R. I, 351—700). — Jvfr. Nr. 48.
325. M. Hans Mikkelsen Ravn [† 1663]. Et Bidrag til den danske Literaturhistorie i 17de Aarhundrede. (Hist. T. 3. R. IV, 495—584).
Ravn, Rasmus Pedersen († 1677), se Nr. 578.
- *326. Kapellan til St. Nicolai Kirke Hr. Christian Reenbergs [† 1760] Notarialbeskikkelser til 23 Decaner og Studenter. (K. S. 3. R. IV, 87).
327. Morten Reenbergs [† 1736] Levned. (K. S. 3. R. III, 481—507. 775—828).
328. (Af Mag. Morten Reenbergs Brevvexling). (K. S. 4. R. II, 308—22).
329. Udvalg af Provst Morten Reenbergs Brevbog. (K. S. 5. R. I, 236—80).
330. Rasmus Hansen Reravius [† 1582]. (K. S. 4. R. II, 1—53).
- *331. Dr. Hans Povlsen Resens [† 1638] Forsvar for sin Lære. (K. S. 2. R. I, 419—41). — Jvfr. Nr. 239. 439. 559.
Resen, Peder († 1688), se Nr. 33.
- *332. Zinzendorf og J. F. Reuss 1732. (K. S. 5. R. IV, 762—74).
- *333. Mester Christen Hansen (Riber) [† 1642]. (K. S. 3. R. III, 732—57).
- *334. Mester Lavrits Nielsen Riber [† 1557]. (K. S. 3. R. III, 403—14).
- *335. Dr. theol. Anders Andersen (Ringkjøbing) [† 1668]. (K. S. 3. R. III, 757—74).
Roed, Lyder († 1759), se Nr. 275.
Rosenkrantz, Erik Ottesen († 1503), se Nr. 423.
336. Breve til og fra Holger Rosenkrands [† 1642]. (K. S. 3. R. I, 114—64. V, 714—63. VI, 24—77. 292—338. 516—58. 609—53). — Jvfr. Nr. 188.

- *337. M. Petrus Parvus Rosæfontanus [† 1559]. (K. S. 2. R. II, 238—53).
Rytter, Claus († 1589), se Nr. 43.
338. En gammel Præsteslægts Historie. [Slægten Rørdam]. (K. S. 3. R. II, 1—92. 369—457).
339. [Tale over Bartholine Emilie Rørdam, † 1867]. (Ved Bartholine Emilie Rørdams Jordefærd i Hammer Kirke den 22de Januar 1867, s. a., S. 3—8).
340. [Tale over Dr. theol. Hans Chr. Rørdam d. 28de Decbr. 1869]. (Til Minde om Hans Christian Rørdam, Kbhvn. 1870, S. 11—14).
341. [Holger Fr. Rørdam. Autobiografier]. (Indbydelsesskrift til Københavns Universitets Aarsfest, 1867, S. 210—14 og 1910, S. 63—5.)
342. Til Minde om Peter Rørdam [† 1883], Sognepræst i Lyngby. Kbhvn. 1883. (55 S.).
343. Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvevling. I—III. Kbhvn. 1891—5. (VIII + 312; 310; 575 S.).
344. [Tale over Biskop, Dr. Skat Rørdam, † 1909]. (Ved Biskop, Dr. theol. & phil. Thomas Skat Rørdam's Jordefærd den 1. Oktober 1909, Kbhvn. 1909, S. 4—9).
345. En Ansøgning fra M. Hans Jørgensen Sadolin [† c. 1600]. (K. S. 5. R. III, 576—7).
- *346. M. Hans Jørgensen Sadolins Fald. (K. S. 4. R. II, 288—99).
- *347. Hans Theophilisen Sadolins [† 1674] Dagbog fra det 17de Aarhundrede. (Hist. Saml. I, 516—54).
348. Mester Jørgen Jensen Sadolin [† 1559], Fyns Stifts Reformator og første evangeliske Biskop. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. IV, 1—179).
Sartor, Salomon († 1644), se Nr. 127.
- *349. Peder Hansen Saxkjøbings [— 1600—] Brevbog. (K. S. 3. R. I, 311—51).
Saxtrup, Niels Pedersen († 1686), se Nr. 691.
- *350. Breve fra Jørgen Schult til Christian IV vedrørende Hertug Ulriks Ophold i Angers [1627]. (Hist. Saml. II, 517—20).
Sidenborg, Jacob (— 1700—), se Nr. 171.
351. Naar er Herman Skeels Brev [1533] til Hr. Anders Bille skrevet? (K. S. 5. R. V, 39).
- *352. Optegnelser om Hr. Peder Skrams [† 1581] Levned af Fru Elsebe Krabbe, med Tillæg. (Monum. 1. R. II, 1—116).

353. [Foredrag om] Christiern Clausen Skrok [† c. 1568]. (K. S. 5. R. V, 644—56).
354. Efterretninger om Hr. Gert Slewert [† 1570]. (K. S. 3. R. VI, 654—64).
355. Peder Smed [† 1610] i Bukkerup. Et Bidrag til Oplysning om Retstilstanden i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. (D. Mag. 4. R. IV, 105—45).
Smith, Henrik († 1563), se Nr. 11. 555.
356. Om Præsten Hr. Niels Staer [— 1575—] i Hjermind. (K. S. 3. R. V, 515—26).
- *357. [Skoleholderen] Simon Michelsen Steenholt [— 1734—]. (K. S. 5. R. IV, 429—39).
- *358. Professor M. Johannes Stephanus's [† 1625] Brevbog. (K. S. 3. R. I, 742—802).
359. Breve fra Professor Johannes Stephanus til Biskop Mogens Madsen i Lund. (K. S. 2. R. V, 195—238).
- *360. Den kongelige Historiograf Steffen Hansen Stephanus [† 1650]. (Hist. Saml. I, 1—74. 193—275).
361. Breve til Biskop Henning Stockfleth [† 1664] i Christiania. (K. S. 3. R. V, 778—96).
362. Om Kjeld Stub [† 1663]. (K. S. 2. R. I, 136—7).
Sunesen, Anders († 1228), se Nr. 420.
Svaning, Hans († 1584), se Nr. 44.
- *363. Nogle Efterretninger af og om den yngre M. Hans Svaning [† 1676]. (Hist. Saml. II, 142—59).
- *364. M. Brynjulf Svendsens Udvalgelse til Biskop i Skalholt 1638. (K. S. 2. R. I, 450—4).
Syv, Peder († 1702), se Nr. 591.
365. [Foredrag om] Hans Tavsens [† 1561]. (K. S. 4. R. III, 658—79. Jvfr. 686—9). — Jvfr. Nr. 453.
366. Hans Tavsens. (Diakonissestiftelsens Almanak. 1895).
367. Bidrag til M. Hans Tavsens Levnet. (K. S. 2. R. III, 1—46. 292—367).
368. Endnu et Par Aktstykker til Hans Tavsens Historie. (K. S. 2. R. III, 840—2).
- *369. Hans Tavsens som Lærer ved Universitetet i Rostok. (K. S. 2. R. IV, 66—70).
- *370. Hr. Peder Thomesen [† c. 1560]. (K. S. 3. R. III, 381—8).
371. Den første kongelige Bibliothekar [Jørgen Thorman, — 1537—]. (K. S. 2. R. II, 366—8).
- *372. Fra den franske Gesandt de la Thuilleries's Ophold i Norden 1644—45. (Hist. Saml. II, 475—504).
373. Litterærhistorikeren M. Albert Thura [† 1740], Sogne-

- præst i Lejrskov og Jorderup. (K. S. 5. R. II, 56—105).
374. Mag. Peder Thøgersen [† 1634] i Randers og hans Søn, M. Thøger Pedersen [† 1651]. (K. S. 3. R. VI, 713—20).
375. Gustav Trolles sidste Brev [1535]. (K. S. 4. R. IV, 411—4).
- *376. Brev fra en Herremand [Niels Trolle] til hans Foged 1635. (Hist. Saml. I, 564—6).
377. Forfatteren Oluf Lauritsen Truntheim eller Arctander [— 1630—]. (K. S. 4. R. V, 387—93).
Tursen, Jon († 1577), se Nr. 46.
378. Klavs Mortensen (Tøndebinders) [† c. 1576] Bibel. (K. S. 2. R. VI, 604—6).
379. Præsten Niels Tøxen [† 1755] i Verst, Orthodoxiens Ridder i Pietismens Tid. (K. S. 5. R. I, 407—80. 581—646).
Urne, Anne (— 1600—), se Nr. 143.
Urne, Lage († 1529), se Nr. 508.
380. Mag. Johan Vandal (Wenth eller Slavus) [† 1541]. Læsemester ved Præsteskolen i Haderslev — Superintendent i Ribe. (Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1864, S. 121—32). — Jvfr. Nr. 521.
381. Viborg-Bispen Dr. Hans Vandals [† 1641] Levned. (K. S. 3. R. V, 93—110).
382. (Den theologiske Professor Dr. Hans Vandals [† 1710] Selvbiografi). (K. S. 4. R. II, 548—54). — Jvfr. Nr. 139.
Vedel, Anders Sørensen († 1616), se Nr. 45. 220.
383. Præsten Peder Wedel [† 1761] i Stavning. Et Bidrag til den pietistiske Bevægelses Historie i Vestjylland. (K. S. 5. R. IV, 567—98).
- *384. Præsten i St. Magleby paa Amager, Hr. Gunder Wegersløffs [† 1742] sidste Villie. (K. S. 4. R. I, 663—8).
- *385. Professor Caspar Weiser [† 1686] i Lund. (Hist. Saml. I, 160—70).
386. Præsten Anders Lavritsen Vejles [† 1656] Optegnelser. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. I, 318—25).
387. Mester Hans Knudsen Vejle [† 1629], Fyns Stifts fjerde evangeliske Biskop. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VII, 334—78).
- *388. [Skifte efter Biskop Jakob Madsen (Vejle, † 1606)]. (Hist. Saml. III, 126—43).
389. Jon Jakobsen Venusinus [† 1608]. (K. S. 3. R. I, 241—310).
390. Thomas von Westen [† 1727], Finnernes Apostel.

- (Throndhjem i Fortid og Nutid, udg. af H. G. Heggtveit, Horten 1897, S. 273—89).
391. [Foredrag om] Thomas von Westen. (K. S. 4. R. VI, 153—77).
392. (Mag. Hans Jensen Viborgs [† 1682] Selvbiografi). (K. S. 4. R. III, 195—201).
393. (Biskop, Dr. Caspar Wildhagen [† 1720] i Viborg). (K. S. 4. R. II, 540—8).
394. Biskop, Mag. Peder Villadsen [† 1673] og hans Bidrag til Viborg Skoles Historie. (K. S. 3. R. IV, 481—560).
395. [Foredrag om] Magister Peder Jacobsen Winslow [† 1705]. (K. S. 4. R. VI, 561—3).
396. Om den lærde Præst Frands Michelsen Vogelius [† 1702] i Aasted. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. II, 183—92).
- *397. En anonym Skrivelse til Biskop Chr. Worm . . . [1733—4]. (K. S. 3. R. IV, 75—7). — Jvfr. Nr. 551.
398. Et Par Aktstykker til Mag. Jakob Worms [† 1693] Historie. (K. S. 3. R. V, 654—8).
Worm, Ole († 1654), se Nr. 31.
399. Lektor Frants Vormordsen [† 1551], Skaanes evangeliske Reformator. (K. S. 5. R. II, 417—84). — Jvfr. Nr. 450.
- *400. Johan Wulf [† 1541], Provst i Haderslev. (K. S. 5. R. VI, 141—51).
401. Madame Maria Wulfs født Martens [f. 1683]. Et Tidsbillede. (K. S. 5. R. V, 417—53).
- *402. M. sal. Mathis Wulffs Skrivelse til Borger og Vintapper Sr Matthis Norderup, 1733. (K. S. 3. R. IV, 84—6).
403. Om Professor Hans Zoega [† 1673] og hans Doctorpromotion i Rostok. (D. Mag. 4. R. V, 12—40).

Almindelig dansk Kirkehistorie.

404. Om Behandlingen af den almindelige Kirkehistorie i vor Litteratur fra Reformationen indtil Udgangen af forrige Aarhundrede. (K. S. 3. R. VI, 193—252).
405. Udsigt over Arbejderne i Danmarks Kirkehistorie siden Reformationen. (K. S. 4. R. I, 1—55. II, 561—609. IV, 225—46).
406. Selskabet for Danmarks Kirkehistorie i dets første 25 Aar. Kbhvn. 1875. (264 S.).

407. Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. (Dansk Kirke-tidende XIII (1858), S. 421—2).
408. Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. (Ugeskrift for den evangeliske Kirke i Danmark 1858 I, 124—5. 419—20).
409. Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. (Dansk Kirke-tidende XXX (1875), S. 99—101).
410. Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. (Dansk Kirke-tidende XXXII (1877), S. 195—7).
411. Det kirkehistoriske Møde i Næstved og paa Herlufsholm. (Ugeblad for den danske Folkekirke IV (1866), S. 200—2).
412. Det kirkehistoriske Møde i Næstved og paa Herlufsholm. (Dansk Kirketidende XXI (1866), S. 641—4).
413. Kirke- og kunsthistoriske Møder afholdte i Aaret 1893 (K. S. 4. R. III, 345—406); 1894 (ib. 641—92); 1895 (ib. 4. R. IV, 133—210); 1896 (ib. 563—619); 1897 (ib. 4. R. V, 135—98); 1898 (ib. 502—83); 1899 (ib. 4. R. VI, 137—200); 1900 (ib. 545—603); 1901 (ib. 5. R. I, 83—145); 1902 (ib. 560—80); 1903 (ib. 5. R. II, 209—39); 1904 (ib. 609—60); 1905 (ib. 5. R. III, 230—73); 1906 (ib. 589—624. 665—70); 1907 (ib. 5. R. IV, 228); 1908 (ib. 625—46); 1909 (ib. 5. R. V, 233—5); 1910 (ib. 625—56).
-
414. Smaa bidrag til Danmarks ældre Kirkehistorie, foranledigede ved Helvegs Den danske Kirkes Hist. til Reformationen. (K. S. 2. R. II, 604—8).
415. Udvalg af Niels Albeks kirkehistoriske Samlinger. (K. S. 4. R. I, 638—701).
416. Uddrag af E. Pontoppidans kirkehistoriske Samlinger. (K. S. 5. R. V, 315—43).
417. Et Haandskrifts Historie. [Kirkeretslige Optegnelser fra 17. Aarh. Kall 4°. 472]. (K. S. 3. R. VI, 790—2).
-
418. [I Forbindelse med L. Koch]: Fortællinger af Danmarks Kirkehistorie fra 1517 til 1848. Kbhvn. 1889. (XII + 320 S.).
419. Anmeldelse af: [W. I. Karup], Den katolske Kirke i Danmark. Kirkehistoriske Skildringer fra 828 til 1536. ... Kbhvn. 1859. (Dansk Kirketidende XIV (1859), S. 772—83).
420. Om de ældste Planer til Udgivelse af Anders Sunesens Hexaëmeron. (K. S. 5. R. IV, 775—7).

421. Danskes Rejser til det hellige Land. (K. S. 5. R. I, 481—92. 698—707).
422. En Johannesrøst fra Middelalderen. (K. S. 4. R. VI, 397).
423. To Minder fra Middelalderens Slutning. [Om Mag. Matthis Pedersen og Erik Ottesen (Rosenkrands)]. (K. S. 3. R. IV, 478—80).
424. Om de danske Kloostere i Middelalderen. (K. S. 2. R. IV, 460—76).
425. Anmeldelse af: De danske Helligaandsklostre. Fremstilling og Aktstykker, ved J. Lindbæk og G. Stemann. (K. S. 5. R. III, 587—8).
426. Kardinal Raimond Peraults Sendelse til Norden. Et Bidrag til Afladshandelens Historie. (Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1864, S. 105—20).
- *427. Blandede Aktstykker og Breve fra Aarene 1520—39. (K. S. 2. R. VI, 143—53).
- *428. Om Beskatningen af Kirkerne og Plyndringen af deres Klenodier i Kong Frederik I's Tid. (K. S. 2. R. IV, 26—45).
429. Fra Grevefejdens Tid. (K. S. 5. R. II, 198—200).
430. [Foredrag om] Reformationens historiske Berettigelse med særligt Hensyn til Danmark. (K. S. 4. R. IV, 133—46).
- *431. Har Reformationen sin Kilde i Tro eller i Vantro? (K. S. 5. R. VI, 134—6).
432. Skrifter fra Reformationstiden. I—V. Kbhvn. 1885—90.
433. Kirkehistoriske Bidrag fra Reformationens Tidsalder. (K. S. 2. R. IV, 1—98. VI, 117—53).
434. Fra Reformationstiden. Kirkehistoriske Smaabidrag. (K. S. 2. R. V, 772—822).
435. Fra Reformationens Tidsalder. (K. S. 3. R. III, 234—40).
436. Bidrag til den danske Reformationshistorie. (K. S. 2. R. II, 236—98. 695—765).
437. Kirkebrud og Nyordning i Reformationstiden. Brudstykker. (K. S. 5. R. VI, 123—69).
438. Anmeldelse af: Hjalmar Heden, Studier till Danmarks Reformations Historia. (K. S. 5. R. II, 208).
- *439. Uddrag af Hans Povlsen Resens Jubilæumsskrift Lutherus triumphans. (K. S. 4. R. I, 40—55).
- *440. Om Reformationens Gjennemførelse i Danmark. (Af et utrykt Skrift af Dr. Erasmus Lætus). (K. S. 2. R. II, 283—9).
- *441. Om Reformationen af Herreklostrene. (K. S. 2. R. II, 736—65).

- *442. Til Nørrejylland's Reformationshistorie. (K. S. 2. R. II, 723—36).
- *443. »Den første Lutheraner«. (K. S. 5. R. VI, 151—3).
444. Et hidtil ubekjendt Skrift fra Reformationstiden. (K. S. 2. R. I, 673—81).
- *445. Lamentatio ecclesiae. Kirkens Klagemaal foredraget i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn tredie Pinsedag 1529 af Oluf Chrysostomus. Paa ny udgivet. Kbhvn. 1886. (XI + 82 S.).
446. Malmøbogen af Peder Laurensen, udgiven. Kbhvn. 1868. (LXXXII + 18 S. + 57 fol.).
- *447. Malmø-Beretningen om Religionsartikler og Forhandlinger paa Herredagen i Kjøbenhavn 1530. Paa ny udgiven. Kbhvn. 1889. (76 S.).
448. Et katholsk Skrift fra Reformationstiden. [Anmeldelse af: Confutatio Lutheranismi Danici . . . edita a Ludovico Schmitt S. J.]. (K. S. 5. R. I, 556—8).
- *449. Danmarks christelige Prædikanters Gjensvar paa Prælaternes Klagemaal, førte over dem paa Herredagen i Kjøbenhavn 1530. Paa ny udgivet. Kbhvn. 1885. (VIII + 40 S.).
- *450. Frants Vormordsen: En kort Forklaring og Forskjel paa den evangeliske og papistiske Prædiken og Lærdom, 1531. Paa ny udgivet. Kbhvn. 1888. (28 S.).
- *451. Peder Laurentsen: En stakket Undervisning imod Pavens, Bispers og deres Disciples Statuter, Love, Bud og Skikkelser. Paa ny udgivne. Kbhvn. 1890. (76 S.).
452. Fra Kong Christian III's Tid. (K. S. 3. R. V, 180—9).
453. Smaaskrifter af Hans Tavsens udgivne. Kbhvn. 1870. (XXXVIII + 336 S.).
- *454. Kong Christian III's Klageskrift mod Danmarks Biskopper, oplæst paa Gammeltorv i Kjøbenhavn den 30te Oktober 1536, med Tillæg. (Monum. 1. R. I, 135—256).
- *455. Nogle Breve vedrørende Fængslingen af de danske Bisper i Aarene 1536 til 1537. (Monum. 1. R. I, 729—40).
- *456. Medlemmerne af den første evangeliske Kirkekommission. (K. S. 5. R. VI, 153—61).
457. Et nyt Bidrag til Oplysning om Dr. Johan Bugenhagens Virksomhed i Danmark. (K. S. 2. R. III, 465—82).
- *458. Er Dr. Peder Palladius Forfatter af den 1539 udkomne danske Oversættelse af Kirkeordinansen? (K. S. 5. R. VI, 167—9).

459. Luthers »Spaadom« om Kirken i Norden. (K. S. 5. R. VI, 188—92).
460. Luthers sidste Brev til Kong Christian III. (K. S. 5. R. II, 587—90).
- *461. Indbydelser til det paatænkte almindelige Koncilium i Mantua 1537. (K. S. 2. R. VI, 117—24).
- *462. Om en Omarbejdelse fra 1561 af Kirkeordinansen. (K. S. 2. R. IV, 225—31).
- *463. Fremmedartiklerne 1569. (K. S. 2. R. IV, 231—43).
464. Kirkelige Forhold og Personligheder i Kong Frederik den Andens Tid. (K. S. 2. R. III, 534—623. IV, 225—358).
- *465. Bidrag til de filippistiske Bevægelers og til D. Niels Hemmingsens Historie. (K. S. 2. R. IV, 252—326).
466. En Henvendelse fra de engelske Puritaner til Kong Christian IV. (K. S. 2. R. VI, 625—32).
467. Forslag fra Danmarks og Norges Biskopper om Tillæg til Kirkeordinansen (1631). (K. S. 3. R. II, 93—189).
468. Om Gejstlighedens Deltagelse i Rigsdagen i Odense 1638. (K. S. 2. R. IV, 450—6).
469. (Et Par Aktstykker fra Rigsdagen i Kjøbenhavn 1645). (K. S. 3. R. V, 805—9).
470. Om Præsternes Vilkaar under og efter Krigen 1657—60. (K. S. 2. R. V, 119—39. 301—41).
471. Instrux for det Collegium Consistoriale, som paatænktes oprettet efter Enevældens Indførelse. (K. S. 2. R. V, 239—43).
- *472. Kongelige Reskripter og andre Aktstykker [1674—1753]. (K. S. 4. R. I, 686—701).
473. Om Kjendskabet til engelsk theologisk Litteratur i ældre Tid. (K. S. 5. R. II, 363—71).
474. Et Træk af det religiøse Liv i det 17. Aarhundrede. (K. S. 5. R. III, 811).
475. »Sandhedsvidner efter Luther«. (K. S. 3. R. VI, 559—71. Jvfr. 5. R. I, 533—4).
476. Fra den pietistiske Tid. (K. S. 3. R. IV, 64—87).
477. Fra Pietismens Tid. (K. S. 4. R. I, 173—94).
478. Fra den religiøse Brydningstid i Aarene o. 1725—50. Af Kn. Heibergs Samlinger. (K. S. 5. R. IV, 288—372. 751—74).
479. Fra Pietismens og Kirkeinspektionskollegiets Tid. (K. S. 2. R. III, 842—5).
480. (Skrifter udgivne 1729—30 paa Waisenhusets Forlag). (K. S. 5. R. V, 602—6).

481. Kirkehistoriske Bidrag fra Tiden 1733—37. (K. S. 5. R. V, 343—67).
482. Grev C. E. Stolberg-Wernigerode og det danske Hof. Af Knud Heibergs Samlinger. (K. S. 5. R. III, 778—804).
- *483. Grev C. E. Stolbergs Besøg ved det danske Hof i Efteraaret 1733. (K. S. 5. R. V, 535—41).
484. Den 1733 nedsatte kongl. Kommission til Undersøgelse af Klagerne over Pietisterne. Af Kn. Heibergs Samlinger. (K. S. 5. R. V, 657—770).
485. Beslaglæggelse af et Skrift mod de gudelige Forsamlinger 1733. (K. S. 5. R. IV, 799—806).
486. Kirkelige Brydninger i Aaret. 1733. Af Kn. Heibergs Samlinger. (K. S. 5. R. V, 509—75).
- *487. Brydning indenfor den pietistiske Kreds. (K. S. 5. R. IV, 302—11).
- *488. Pietisternes Brud med Zinzendorf. (K. S. 5. R. V, 509—26).
- *489. Kort Underretning over Pietisternes Vildfarelser ... [1733—4]. (K. S. 3. R. IV, 65—74).
- *490. Kort Underretning om det pietistiske Spørgelse, 1734. (K. S. 3. R. IV, 86—7).
- *491. Præsten Ewalds Fritagelse for at betjene Skriftestolen, Forhandlinger om Ansættelse af en Kapellan ved Waisenhuskirken, samt Afsættelse af separatistisk sindede Lærere. (K. S. 4. R. III, 65—92).
- *492. Forholdsregler mod Personer, der ikke vilde lade deres Børn døbe. [1735 ff.]. (K. S. 5. R. IV, 439—71).
493. General-Kirkeinspektions-Kollegiets ældste Forhandlinger. (K. S. 4. R. III, 487—518).
494. (Fra Kirkeinspektionskollegiets første Tid). (K. S. 4. R. III, 804—6).
495. Religiøse Forhold i Faaborg og Flensborg 1738. (K. S. 5. R. VI, 795—800).
496. Bidrag til Konventikelforordningens Forhistorie. (K. S. 5. R. II, 318—31).
497. Bidrag til Konfirmationens Historie. (K. S. 5. R. V, 368—96).
498. Bidrag til Separatismens Historie i Christian VI's Tid. (K. S. 5. R. III, 98—143. 306—48. 741—77. IV, 427—512).
499. Religiøse Forhold ved Midten af 18. Aarhundrede. (K. S. 5. R. IV, 402—7).
500. Biskoppernes Indberetninger om værdige og velfortjente Præster 1752. (K. S. 3. R. V, 688—713).

501. En Fællesudtalelse af alle Danmarks og Norges Biskopper [1812]. (K. S. 5. R. VI, 793—4).
-
502. Om de tyske Menigheder i Danmark i 17de Aarhundrede, navnlig i Christian IV's og Frederik III's Tid. (K. S. 2. R. III, 134—224).
503. Om fremmede Religionssamfunds, især Calvinisternes, Stilling her i Landet i Christian V's Tid. (K. S. 3. R. III, 144—69).
504. Til den romersk-katholske Propagandas Historie. (K. S. 3. R. V, 526—8).
505. Indledning, Anmærkninger og Tillæg til L. Daae, Beretning om Katholikernes Vilkaar i Danmark ved Aaret 1660. (K. S. 2. R. V, 823—44).
- *506. 1728. Bidrag til Oplysning om de Forsøg, som gjordes paa at omvende Jøderne i Kjøbenhavn. (K. S. 4. R. III, 43—9).
507. De tidligste Spor af Missionsbestræbelser hos os efter Reformationen. (K. S. 4. R. I, 157—62).
-

Kirkeret og Kirkeskik.

508. Biskop Lage Urnes Synodalstatuter fra Aaret 1517. (K. S. 2. R. III, 262—91).
509. Danske Kirkelove samt Udvalg af andre Bestemmelser vedrørende Kirken, Skolen og de fattiges Forsørgelse fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov, 1536—1683. I—III. Kbhvn. 1883—9. (588; 576; 576 S.). Synodalia, se Nr. 508. 569—71. 758.
510. Domme fra Christian III's Tid angaaende kirkelige Forhold. (K. S. 2. R. V, 485—521. VI, 240—93. 682—715).
511. En Dom, afsagt paa Viborg Landemode 1700. (K. S. 4. R. III, 201—3).
-
512. Valget af Kirkens Tjenere i Danmark. Kbhvn. 1893. (65 S.). (Smaaskrifter til Oplysning for Kristne VIII, 1).
513. Om Superintendentens Stilling efter Reformationen. (K. S. 2. R. I, 350—1).
514. Bispevalget i den danske Kirke fra Reformationen indtil Enevælden. (K. S. 2. R. VI, 66—116).

- *515. Kaldsbreve for de første evangeliske Superintendenter. (K. S. 5. R. VI, 162—7).
516. Den efter Enevældens Indførelse anordnede Superintendent-Ed. (K. S. 4. R. I, 167—8).
- *517. Anvisning for en evangelisk Superintendents Embedsførelse. (K. S. 2. R. VI, 130—9).
518. En Bispevisitats i det 16de Aarhundrede. (K. S. 3. R. V, 79—92).
519. Aktstykker til Provste- og Præstevalgets Historie i ældre Tid. (K. S. II, 205—51).
520. Tvende mærkelige Provstevalg. (K. S. 3. R. IV, 783—812).
- *521. M. Johan Vandals Anvisning til Provsteembedets rette Udførelse. (K. S. 2. R. VI, 124—9).
522. Præstevalget i den danske Kirke, oplyst ved Aktstykker. (K. S. 2. R. V, 433—84. 657—702).
523. Bidrag til Præstekaldelsens Historie. (K. S. 2. R. I, 92—120).
524. Om Besættelsen af Præstekald i Christian VI's Tid. (K. S. 5. R. IV, 612—9).
- *525. Bidrag til Patronatsrettens Historie. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. IX, 226—42).
526. Om Godsejernes Udøvelse af Patronatsretten 1670—81. (K. S. 2. R. IV, 441—50).
527. Om en Katholik kunde øve Kaldsret til en luthersk Kirke. (K. S. 3. R. VI, 161—7).
528. En Menighed berøves sin Ret til at vælge Præst. (K. S. 4. R. I, 570—3).
529. Om Menighedens Ret til at høre den kaldede Præst inden hans Ordination. (K. S. 3. R. III, 832—4).
530. Om den danske Kirkes symbolske Bøger og om Præsteeden. (K. S. 2. R. V, 591—612).
531. Den ældste bekendte Form af Præsteeden i den danske Kirke. (K. S. 3. R. IV, 469—77).
- *532. Forhandlinger om Tiende og Præsterente, især i Skaane. (K. S. 2. R. II, 695—722).
533. Bestemmelse om Naadensaaret efter en laalandsk Præst 1653. (K. S. 2. R. I, 137—41).
534. Om Kjøbstedpræstegaardenes Skjæbne. (K. S. 4. R. IV, 812).
535. En Landstingsdom af 1572 om Rebning af Præstegaardsjord. (K. S. 4. R. II, 749—51).
536. Noget om Præstedragten i ældre Tid. (K. S. 3. R. VI, 186—9).

537. Om Straffen for Uagtsomhed ved Uddelingen af Naderen. (K. S. 4. R. I, 768—72).
538. (En Benaadning under Krigsforhold). [Om Præsten Christopher Sørensen Quist, — 1658—]. (K. S. 4. R. III, 824—6).
539. Aktstykker angaaende tvende Degnevalg i det 16de Aarhundrede. (K. S. 3. R. II, 213—22).
540. Bidrag til Katekesens Historie. (K. S. 5. R. V, 787—95).
541. Katekismusundervisning for 300 Aar siden. (K. S. 3. R. III, 463—71).
542. Om M. Christoffer Mummets Katekismusforklaring. (K. S. 2. R. VI, 841—53).
543. Bidrag til Kateketembedets Historie især i Christian VI's Tid. (K. S. 5. R. V, 40—131).
-
544. Gamle Skikke ved Brylluper i Præstehuse. (K. S. 3. R. V, 812—8).
545. Jordefærdsskikke i Fortiden. (K. S. 3. R. V, 627—40).
546. Om Begravelse i Kister af Vidier eller Straa. (K. S. 4. R. I, 804—6).
547. Bandlysning som Retsmiddel. (K. S. 5. R. I, 760—3).
- *548. En Kirketugtsag fra 1622. (K. S. 3. R. III, 218—9).
- *549. Betænkninger om Forbedring af Kirketugten [i Chr. VI's Tid]. (K. S. 4. R. I, 176—80).
550. Forholdsregler mod Søvn i Kirkerne. (K. S. 2. R. IV, 456—9).
551. Biskop C. Worms Betænkning om Opførelse af en Passionskoncert. (K. S. 2. R. III, 458—9).
-

Liturgi, Bibeloversættelser, Psalmedigtning.

552. To Ritualbøger fra Middelalderen. (K. S. 4. R. V, 787—94).
553. Om »Breviarium Arhusiense«. (K. S. 5. R. V, 600—2).
- *554. Brudstykker af et tabt liturgisk Skrift fra Reformations-tiden. (K. S. 2. R. V, 821—2).
-
555. Om Henrik Smids »Rettelse« af Hans Mikkelsens Nye Testamente. (K. S. II, 420—1).

556. Til Oplysning om Bibeludgaven 1550. (K. S. 2. R. I, 121—6).
557. Efterretninger om Frederik den Andens Bibel. (K. S. 2. R. I, 203—21).
558. Om Bibelarbejderne i Christian IV's Tid. (K. S. 2. R. VI, 294—324. 417—63).
559. Om H. P. Resens Bibeloversættelse. (K. S. 5. R. I, 160).
560. Danske Bearbejdelser af Davids Psalmer i 17de Aarhundrede. (K. S. 2. R. I, 538—83).
-
561. Et Bidrag til den danske Psalmehistorie. (K. S. 2. R. IV, 428—35).
562. Et lille Bidrag til dansk Psalmehistorie. (K. S. 2. R. V, 879—80).
563. Lidt til det 16de Aarhundredes Salmehistorie. (K. S. 3. R. IV, 458—65).
564. Om Salmen: Du Herre Christ. (K. S. 4. R. II, 744—5).
565. [Oplysning om Ps. »O Herre Gud, huor gaar det til«]. (K. S. 3. R. VI, 399—400).
566. Et hidtil ubemærket Lejlighedsdigt af Kingo. (K. S. 4. R. III, 796—8).
-

De enkelte Stifters Kirkehistorie.

Sjællands Stift.

567. Bidrag til Sjællands Stifts Kirke- og Præstehistorie. (K. S. 2. R. V, 140—94. 3. R. II, 280—368).
568. Efterretninger om sjællandske Kirker og Præster. (K. S. 5. R. IV, 522—66).
569. Forhandlinger paa Roskilde Landemode 1554—69. (K. S. 2. R. II, 443—511).
570. Forhandlinger paa Roskilde Landemode 1570—90. (K. S. 2. R. IV, 359—406).
571. Forhandlinger paa Roskilde Landemode 1591—1613. (K. S. 2. R. V, 23—62).
- *572. Provsterne i Sjællands Stift i Aaret 1545. (K. S. 2. R. V, 141—2).
- *573. De sjællandske Præsters Deltagelse i Kongevalget og Hyldingen 1608 og 1610. (K. S. 2. R. V, 142—52).
574. Beskatning af sjællandske Præsters Rentepenge 1639. (K. S. 5. R. IV, 411—3).

575. (Præsteskabets Udgift i Sjælland til den svenske Konge Carl Gustav i Kjøbenhavns Belejrings Tid, funden iblandt en gammel Præsts Papirer). (K. S. 4. R. III, 637—8).
-
- *576. Uddrag af Arsherreds gamle Provstebog. (K. S. 2. R. V, 152—66).
577. Statuter for Præsternes Kalentgilde i Arsherred. (K. S. 2. R. I, 142—9).
578. Nogle Optegnelser fra Bornholm. Uddrag af Rasmus Pedersen Ravns Skrifter. (K. S. 4. R. I, 454—68).
- *579. Borre [Sognekald]. (K. S. 4. R. VI, 273—8).
Boslunde, se Nr. 30.
- *580. Elmelunde [Sognekald]. (K. S. 4. R. VI, 254—72).
- *581. Fanefjord [Sognekald]. (K. S. 4. R. VI, 286—93).
582. Universitetskirken i Faxe og dens Præster. (K. S. 4. R. I, 195—243. 702—40).
- *583. Fodby i Ø. Flakkebjerg Herred. (K. S. 5. R. IV, 554—7).
- *584. Separatisterne paa Frederiksberg. (K. S. 5. R. III, 740—56).
- *585. Præster ved Frederiksborg Slotskirke (1567—1670). (K. S. 3. R. II, 294—334).
- *586. Undersøgelse af Klager over Præsterne i Frederiksborg 1747. (K. S. 4. R. I, 186—94).
587. Hans Grams Optegnelse om Præster i Gjentofte. (K. S. 4. R. IV, 415—6).
588. Hammer og Lundby Sognekalds Historie. (K. S. 3. R. III, 112—43. 428—62). Tillæg hertil. (ib. 3. R. III, 834—7).
- *589. Reformationens Modstandere i Helsingør. (K. S. 2. R. V, 772—83).
590. Lærere og Præster i Helsingør fra Reformationen til 1617. (K. S. 3. R. IV, 303—77).
- *591. Peder Syvs Optegnelser om Præster i Helsted. (K. S. 2. R. V, 166—75).
592. Om Hvidovre (Ovre ydre eller Nedre-Ovre) Præstekald. (K. S. 3. R. I, 803—18).
- *593. Høve og Flakkebjerg Præstekald i 16de Aarhundrede. (K. S. 3. R. II, 345—62).
594. Bidrag til Jyllinge og Gundsømagle Præstekalds ældste Historie. (K. S. 4. R. I, 784—93).
- *595. Fra Kallundborg, Ringsted og Roskilde. (K. S. 3. R. II, 365—8).
- Kildebrønde, se Nr. 633.

- *596. Kjeldby [Sognekald]. (K. S. 4. R. VI, 241—53).
597. [Foredrag om Kjøge Bys kirkelige Fortid]. (K. S. 4. R. V, 510—7).
598. Fra Kornerup og Svogerslev. (K. S. 3. R. V, 393—436. 529—72).
599. Tillæg til Efterretningerne fra Kornerup og Svogerslev. (K. S. 3. R. VI, 805—7).
København.
600. Københavns Kirker og Klosters i Middelalderen. Kbhvn. 1859—63. (382 + 238 S.).
601. Tillægsbemærkninger til Skriftet: Københavns Kirker og Klosters i Middelalderen. (K. S. 2. R. V, 418—24).
602. Bestemmelse om Gudstjenesten i København 1644. (K. S. 2. R. I, 659—62).
- *603. Københavnske Forhold 1731—32. (K. S. 5. R. IV, 751—62).
- *604. Forsamlingslivet i København 1732—33 set fra forskellige Sider. (K. S. 5. R. IV, 288—302).
- *605. Den pietistiske Bevægelse i København 1733. (K. S. 5. R. V, 541—58).
- *606. [Henrik] Langhorns Sendebrev til opvakte Venner i København 1733. (K. S. 4. R. I, 640—53).
- *607. A. G. Spangenberg's Besøg i København 1733. (K. S. 5. R. V, 526—35).
- *608. Fortegnelse over Separatister i København. (K. S. 5. R. IV, 495—512).
609. (Om en Kalk, som har tilhørt Københavns Kapitel). (K. S. 4. R. II, 368).
610. Efterretninger om Vor Frue Kirke i København og dens Præster 1600—30. (K. S. 3. R. I, 389—502).
611. Blade af Waisenhusets Historie. (K. S. 4. R. VI, 728—47).
612. Blade af Waisenhusets ældste Historie. (K. S. 4. R. III, 26—96. 519—62).
- *613. Forskjellige Stykker fra Waisenhusets ældste Tid. (K. S. 4. R. III, 61—5).
- *614. 1727—35. Uddrag af Waisenhus-Direktionens Forhandlingsprotokol. (K. S. 4. R. III, 29—43).
- *615. Uddrag af Waisenhus-Direktionens Forhandlinger 1735. (K. S. 4. R. III, 533—62).
616. Historiske Efterretninger om Christian IV's Kirke udenfor Nørreport ved København. (K. S. 2. R. I, 353—87).

617. Bidrag til Ledøje og Smørum Sognekalds Historie. (K. S. 4. R. III, 325—44).
- *618. Ulykkelige Præster i Lyderslev og Frøslev. (K. S. 2. R. V, 175—9).
619. Kongens Lyngby i gamle Dage. (K. S. 5. R. IV, 647—62).
- *620. Magleby [Sognekald paa Møen]. (K. S. 4. R. VI, 278—86).
- *621. Magleby og Holtug i Stevns Herred. (K. S. 5. R. IV, 564—6).
Møen, jvfr. Nr. 244. 854.
622. Blade af Møens Kirkehistorie i første Halvdel af 18. Aarhundrede. (K. S. 4. R. VI, 92—130. 241—93).
- *623. Ny Hollænderby og Frederiksberg. (K. S. 5. R. IV, 522—53).
624. Optegnelse om et Præstekalent i Næstved 1600. (K. S. 4. R. I, 793—4).
625. Antoniterklosteret i Præstø. (K. S. 4. R. II, 193—230).
626. Om Grundlæggelsen af Klosteret i Præstø. (K. S. 4. R. VI, 131—6).
- *627. Præstø Borgeres Oprør mod deres Præst 1581. (K. S. 2. R. III, 615—23).
- *628. Raklev Præstekald i det første Aarhundrede efter Reformationen. (K. S. 3. R. II, 280—94).
Ringsted, jvfr. Nr. 595.
629. Om S. Jørgens Hospital i Ringsted. (K. S. 3. R. III, 474—6).
- *630. Om Roholte Sogns Adskillelse fra Kongsted. (K. S. 3. R. II, 362—4).
Roskilde, jvfr. Nr. 595.
- *631. Roskildensia. (Monum. 2. R. II, 34—80).
632. Om de af Mester Jens Grand stiftede sex Præbender ved Roskilde Domkirke. (K. S. 2. R. IV, 165—74).
- *633. Om de Roskilde Domkapitel tillagte Præstekald, navnlig Syv, Snoldelev og Kildebrønde. (K. S. 2. R. V, 179—94).
634. [Foredrag om] Roskilde i Reformationstiden. (K. S. 4. R. III, 363—72).
635. Kirkeforhold i Roskilde 1752. (K. S. 5. R. III, 218—29).
636. Duebrødre Stiftelse i Roskilde i ældre Tid. (K. S. 4. R. II, 493—530).
- *637. Rødovre Præstekald (indtil 1671). (K. S. 3. R. II, 334—44).
- *638. Skjørpinge og Faardrup i V. Flakkebjerg Herred. (K. S. 5. R. IV, 557—64).

639. En Menighed [Skjørpinge-Faardrup] i Præstenød. (K. S. 5. R. V, 610—7).
Snoldelev, jvfr. Nr. 633.
640. Prædikestolen i Snoldelev Kirke. (K. S. 4. R. II, 535—8).
641. Et Provstevalg i Sokkelunds Herred 1805. (K. S. 3. R. V, 764—77).
642. [Foredrag]. Af Sorøs Historie i det første Aarhundrede efter Reformationen. (K. S. 4. R. V, 534—43).
- *643. Om et Haandskrift vedrørende Sorø Kloster. (Hist. Saml. III, 187—92).
- *644. Stege [Sognekald]. (K. S. 4. R. VI, 93—130).
Syv, se Nr. 633.
- *645. Om Valget af en Sognedegn i Sønderup og Norderup i Sjælands Stift 1553. (K. S. 3. R. II, 213—7).
646. Gamle Efterretninger fra Tybjerg Herred. (K. S. 5. R. IV, 408—11).
647. [Indledning til:] Fr. Barfod, Præsterne i Ørslev og Bjerre. (K. S. 4. R. I, 150—3).

Fyens Stift.

648. Bidrag til Fyns Stifts Kirkehistorie. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. IX, 172—242).
649. Bidrag til Fyns Stifts Kirkehistorie. (K. S. 4. R. VI, 508—44. 748—801).
650. Meddelelser fra Fyns Bispearkiv. (K. S. 3. R. V, 461—503. 583—626).
651. Uddrag af Breve i Fyns Bispearkiv. (K. S. 5. R. III, 46—77. 274—305. 505—23).
652. Bidrag til fynske Kirkers og Præstekalds Historie. (K. S. 4. R. II, 461—92. 698—720. III, 140—78).
653. Et Par kirkehistoriske Aktstykker fra det 16de Aarhundrede. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VIII, 285—8).
- *654. Beretning om de fynske Kirkers Tilstand efter Svenskekrigen. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. IX, 205—26).
655. Edsbog for Præster og Rektorer i Fyns Stift 1616—51. (K. S. 3. R. V, 111—45).
656. Prøver af en fynsk Præstehistorie fra forrige Aarhundrede. (K. S. 2. R. VI, 325—60. 733—78).
- *657. Agernæs, Hunstrup, Kjørup, Krogsbølle. (K. S. 4. R. V, 721—61).
658. [Foredrag om] de kirkelige Forhold og Personligheder i

- Assens i Tiden nærmest forud for Reformationen. (K. S. 4. R. V, 136—48).
659. [Aktstykker til Avernakøs Kirkehistorie]. (K. S. 4. R. I, 633—7).
660. Efterretninger om Bregninge Sognekald paa Taasing. (K. S. 3. R. IV, 434—58).
- *661. Brænderup Kirkebog. (K. S. 4. R. III, 140—54).
- *662. Til Ellestedes og omliggende Sognes Historie. (K. S. 4. R. II, 469—81).
Faaborg, jvfr. Nr. 495.
663. Fra Faaborg ved Aaret 1600. (K. S. 5. R. II, 200—2).
- *664. Aktstykker vedrørende Gamborg Præstekald. (K. S. 3. R. V, 583—608).
- *665. Præstevalget i Gislev 1570. (K. S. 4. R. II, 461—9).
- *666. Jordløse og Haastrup Sogne. (K. S. 4. R. II, 698—700).
- *667. Aktstykker vedrørende Kirke og Skole i Middelfart og Kavslunde. (K. S. 3. R. V, 475—503).
Nyborg, jvfr. Nr. 670.
668. Kirkelige Forhold i Nyborg i Aarene 1736—7. (K. S. 5. R. I, 55—82).
669. [Foredrag om Odense i Reformationstiden]. (K. S. 4. R. IV, 613—8).
670. Tydsk Gudstjeneste i Odense og Nyborg. (K. S. 3. R. V, 159—63).
671. Vicarier ved Kirkerne i Odense. Optegnelser fra 1560. (K. S. 5. R. V, 202—6).
672. Et lille Bidrag til St. Knuds Kirkes Historie. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. VIII, 90—6).
- *673. Til Ringe og Herringe Sognekalds Historie. (K. S. 4. R. II, 481—92).
674. Efterretninger fra Skam Herred i Fyn. (K. S. 4. R. V, 720—86).
675. »Vor Frue Lysning« og Fattigforsørgelsen i Snøde og Stoense 1576. (K. S. 2. R. IV, 435—41).
- *676. Annekteringer af Stenstrup, Lunde, Ollerup og Kirkeby Sogne. (K. S. 4. R. III, 154—70).
677. (Om Stenstrup og Ollerup Præstekald i Fyn). (K. S. 4. R. III, 638—9).
- *678. Præsteembedet paa Strynø. (K. S. 4. R. III, 170—8).
679. Provst Vitus Berings Bidrag til Sunds Herreds Præstehistorie samt Oplysninger om den beringske Slægt. (K. S. 3. R. VI, 355—70).
- *680. Om S. Jørgens Gaard ved Svenborg. (K. S. 3. R. I, 549—53).

- *681. Vedrørende Udby, Brænderup og fl. Sogne i Vends Herred. (K. S. 3. R. V, 609—26).
 - *682. Om Vends Herreds Præstekalent. (K. S. 3. R. V, 461—75).
 - *683. Uddrag af Vinding Herreds Provstebog fra 1572. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. IX, 172—204).
 - *684. Om Æbeløs Forhold til Klinte Sogn. (K. S. 4. R. V, 761—86).
 - *685. Østrup-Hjadstrup Præstekalds Adkomstbreve. (K. S. 4. R. II, 704—20).
-

Lolland-Falsters Stift.

- 686. Dronning Sofias Breve angaaende Gejstligheden i Laaland og Falster (1588—1603). (D. Mag. 4. R. V, 156—75).
 - 687. Om Vingodset paa Falster og Laaland. (K. S. 2. R. V, 425—9).
 - *688. Kongelig allernaadigst anbefalet Kommissionsakt angaaende Tiendernes og Gejstlighedens Indkomsters Forandring udi Laaland og Falster, Aar 1687. (K. S. 3. R. VI, 445—59).
-
- 689. Bidrag til Falsters kirkelige Topografi i Slutningen af Middelalderen. (D. Mag. 5. R. VI, 273—302).
 - 690. Om Valfarterne til Kippinge før og efter Reformationen. (K. S. 4. R. III, 433—86).
 - 691. N. P. Saxtrups Angreb paa Valfarterne til Kippinge. (K. S. 4. R. IV, 629—32).
 - 692. Tydsk Gudstjeneste i Nykjøbing p. Falster. (K. S. 4. R. V, 804).
-
- 693. Efterretninger fra Laaland. (K. S. 3. R. VI, 401—515. 4. R. II, 273—307. III, 563—608).
 - *694. Privilegier for den laalandske Gejstlighed. (K. S. 3. R. VI, 409—18).
 - *695. Forhandlinger og Vedtægter fra de laalandske Provsters Konvent 1579—80. (K. S. 3. R. VI, 499—515).
 - *696. Notitser om ... Kalenter paa Laaland. (K. S. 3. R. VI, 439—44).
 - *697. Kirkernes Tilstand i Fuglse og Musse Herreder 1586. (K. S. 3. R. VI, 479—84).

- *698. Adkomstbreve for Præstekaldene i Fuglse Herred. (K. S. 4. R. II, 273—88).
- *699. Udtog af Provst Jørgen Christiensen's Visitatsbog for Fuglse Herred fra 1559 til 1593. (K. S. 3. R. VI, 485—96).
- *700. Fuglseherreds Præsters Fuldmagt til Hs. kgl. Højheds Hylding [1655]. (D. Mag. 3. R. V, 326—7).
701. Til Halsted Klosters Historie. (K. S. 5. R. VI, 390—2).
- *702. Halsted Sognevilkaar. (K. S. 3. R. VI, 496—9).
- *703. Om Oprindelsen til Kappel Sogn paa Laaland. (K. S. 3. R. VI, 460—78).
704. Bidrag til Nakskovs Reformationshistorie. (K. S. 5. R. III, 581—5).
705. Ringsebølle Sognemænds Forlangende om Gudstjeneste paa visse Dage. (K. S. 4. R. IV, 802—6).
- *706. Statuter for Guds Legems Lag eller Sønderherreds Kalent. (K. S. 3. R. VI, 418—23).
- *707. Vor Frue Kalent og Vingodset i Sønderherred. (K. S. 3. R. VI, 423—39).
708. Ærindlev og Olstrup Sognes Præstekrønike, 1415—1669. Af Jakob Clausen. (K. S. II, 156—204).

Aalborg Stift.

709. Bidrag til Vendelbo Stifts Kirkehistorie siden Reformationen. (K. S. 3. R. III, 380—427. 721—74).
710. Herrnhutiske Præster i Aalborg Stift i Slutningen af Christian VI's Tid. (K. S. 4. R. II, 101—39).
711. [Foredrag] om de Tilskud til dansk Aandsliv, der i Reformationstiden ydedes af Morsingboere. (K. S. 4. R. V, 558—71).

-
- *712. Forfølgelse mod de opvakte i Aalborg. (K. S. 4. R. I, 653—61).
713. [Foredrag om Aalborgs Kirkehistorie i det 16de Aarhundrede]. (K. S. 5. R. I, 120—6).

Aarhus Stift.

714. Kirkelige Forhold og Personligheder i Aarhus Stift i ældre Tid. (K. S. 3. R. III, 311—66).
715. Tillæg til »Aarhusiensis Liber«. (K. S. 3. R. V, 322—38).

716. Christiern II's Beskatning af Gejstligheden i Aarhus Stift 1522. (K. S. 3. R. II, 562—8).
- *717. Christian III's Forbedringer af Præstelønninger i Aarhus Stift. (K. S. 3. R. III, 358—66).
718. Prøver aflagte af Studenter, der i Biskop Jens Gødesens Tid (1593—1626) søgte Ansættelse som Præster og Lærere i Aarhus Stift. (K. S. 3. R. II, 738—59).
-
- *719. Det første Landemøde i Aarhus 1618. (K. S. 3. R. III, 354—8).
- *720. Optegnelser om kirkelige Personer i Aarhus i 16de Aarh. af M. Hans Pedersen Horsens. (K. S. 3. R. III, 342—54).
721. Et Par Notitser om Præstekaldet i Grenaa. (K. S. 3. R. VI, 189—92).
722. Præster i Grenaa i Reformationstiden. (K. S. 3. R. VI, 608).
723. Herrnhuterne i Randersegnen i Christian VI's Tid. (K. S. 5. R. I, 493—523).
724. [Foredrag om] Randers Bys Reformationshistorie. (K. S. 4. R. IV, 188—91. 205—10).
- *725. Povl Helgesens Brev til Borgmestere og Raad i Randers 1531. (K. S. 5. R. VI, 136—41).
- *726. Noget om Reformationen i Randers. (K. S. 2. R. V, 790—3).
727. Livet i Skjoldelev Præstegaard i det 17de Aarhundrede. (K. S. 3. R. IV, 105—56).
- *728. Om Stovby og Hornum Præstekald. (K. S. 3. R. III, 327—41).
- *729. Om Klosteret Oratorium [Vor Kloster]. (K. S. 3. R. I, 546—8).
730. Efterretninger om de to sidste Abbeder i Øm Kloster. (K. S. 3. R. III, 94—111).
-

Ribe Stift.

731. Kirkelige Efterretninger fra Ribe Stift. (K. S. 2. R. VI, 504—53. 633—81).
- *732. Om Sammenlægning og Adskillelse af Sogne [i Ribe Stift]. (K. S. 2. R. VI, 667—81).
- *733. Om Landemødet i Ribe Stift. (K. S. 2. R. VI, 633—58).
- *734. Kongelige Beskjærmelsesbreve for Præster [i Ribe Stift]. (K. S. 2. R. VI, 513—8).

- *735. Om Præsternes Afgifter [i Ribe Stift] til Universitetet. (K. S. 2. R. VI, 540—53).
-
736. [Foredrag om Fredericias ældste Historie, særlig i kirkelig Henseende]. (K. S. 4. R. VI, 188—97).
- *737. Holmands Herreds Provstebog. (K. S. 2. R. VI, 658—67).
738. [Foredrag]. Fra Aandslivet i Ribe i Reformationens Aarhundrede. (K. S. 5. R. IV, 636—40).
739. Træk af Opvækkelsen i Ribe-Egnen (1734—37). (K. S. 5. R. IV, 780—99).
740. [Foredrag] om Vardes Fortid, særlig i kirkelig Henseende. (K. S. 4. R. VI, 596—602).
-

Sønderjylland.

741. [I Forbindelse med Imm. Barfod]: Kirke-Kalender for Slesvig Stift. I—II. Kbhvn. 1862—64. (202; 164 S.).
742. Anmeldelse af: Schleswig-Holsteinische Kirchengeschichte. Nach hinterlassenen Handschriften von H. N. A. Jensen ... überarbeitet und herausgegeben von A. L. J. Michelsen. Erster Band ... Kiel 1873. (Theologisk Tidsskrift 1873 S. 755—9).
743. Et Par kritiske Bidrag til Sønderjyllands Reformationshistorie. (Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1862, S. 181—202).
- *744. Om K. Frederik I's foregivne Trosfrihedslov 1524 og om Landdagene i Rendsborg og Kiel 1525 og 1526. (Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1862, S. 181—9).
- *745. Om Hertug Christians foregivne Statholderskab i Slesvig og Holsten, og om den store Kirkevisitation sammesteds i Aarene 1526 og 27. (Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1862, S. 189—202).
- *746. En theologisk Brevvexle mellem Hertug Christian i Haderslev og Biskop Iver Munk i Ribe. (K. S. 2. R. IV, 1—20).
747. Bidrag til Sønderjyllands Kirkehistorie i det 16de Aarhundrede. (K. S. 2. R. IV, 477—555. 626—732. 3. R. I, 45—113. 687—741).
- *748. Slesvig Stifts fælles øverste Kirkestyreelse efter Reformationen. (K. S. 2. R. IV, 479—555. 636—732).

- *749. Hertug Hans den ældres kirkelige Styrelse (1544—80). (K. S. 3. R. I, 46—113. 687—741).
750. En mærkelig Forordning for Hertugdømmerne om Kristendomsundervisning 1544. (K. S. 3. R. V, 153—9).
751. Statistiske Oplysninger om den østerrigsk-preussiske Civiløvrigheds Fremfærd mod den slesvigske Geistlighed. (Evangelisk Ugeskrift 2. R. XII (1864), S. 358—65).
-
- *752. Om de separatistiske Bevægelser i Bordelum og Omegn (1739). (K. S. 4. R. I, 676—86).
Flensborg, se Nr. 495.
753. Om Reformationen i Haderslev Amt. (Kirke-Kalender for Slesvig Stift, 1862, S. 131—80).
- *754. M. Jørgen Bøies Beretning om Kirkeordningen i Haderslev Amt. (K. S. 2. R. II, 265—82).
- *755. Om nogle til Lysabbel paa Als knyttede Personligheder. (Pers. T. 2. R. II, 286—93).
- *756. Tørninglenske Kirkeforhold. (K. S. 2. R. VI, 518—39).
-

Skaane, Vestindien, Island.

757. [Foredrag om Aandslivet i Skaane i Tiden nærmest efter Reformationen]. (K. S. 5. R. III, 668—70).
- *758. Statuta Synodalia qvotqvot a reformata per Daniam religione et recepto Christi Evangelio edita extant in Dioecesi Lundensi sub Episcopis Wormordo, Palladio, Tychico et Albino, in ordinem digesta et certis distincta capitibus per Magnum Matthiam S. L. Anno 1594. (Monum. 2. R. II, 285—354).
- *759. Skaaninger fra Adskillestiden. (Hist. Saml. I, 75—170).
760. Anmeldelse af: Alexander Rydberg, Peter Murbecks Virksomhet i Skåne (Lund 1904). (K. S. 5. R. II, 596—7).
-
761. Om Universitetets Kirke Fosie i Skaane. (K. S. 3. R. II, 222—37).
- *762. Herredsvad Klosters Bog. (K. S. 3. R. I, 544—6).
- *763. Aarbogsuddrag og Optegnelser fra 1266 til 1537, især vedkommende Ærkebisperne i Lund, samlede af Mester Peder Iversen. (Monum. 1. R. I, 259—80).
- *764. Om Valget af en Sognedegn i Nessum og Gemsø i Skaane 1562. (K. S. 3. R. II, 217—22).
-

765. Kirkelige Forhold paa St. Croix 1741 og danske Præster paa de vestindiske Øer i Midten af 18. Aarhundrede. (K. S. 4. R. II, 54—100).
766. (Et Forslag til Herrnhuterne om at købe de dansk-vestindiske Øer (1739)). (K. S. 5. R. V, 606—9).

-
- *767. Bidrag til Islands Kirkehistorie. (K. S. 2. R. I, 441—54).
768. Et Bidrag til Islands Kirkehistorie. (K. S. 2. R. IV, 176—81).
- *769. Andragender fra Islands Gejstlighed om Forbedring i Øens Kirkevæsen. (K. S. 2. R. I, 441—50).

Norge, Sverige, øvrige Udland.

770. Anmeldelse af: De nordiske Kirkers Historie af R. Tønder Nissen. Efter Forfatterens Død udgivet ved Th. G. B. Odland. Kristiania 1884. (Theologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke II (1885), S. 443—8).

-
771. Nyere Skrifter angaaende Norges og Sverigs Kirkehistorie. (Hist. T. 3. R. V, 487—98).

-
772. Anmeldelse af: L. Daae, Norges Helgener. (K. S. 3. R. II, 576).

773. Norske Kirkesager fra Foreningstiden. (K. S. 5. R. VI, 642—83).

774. Bidrag til Norges Kirkehistorie i 16de og 17de Aarhundrede. (K. S. 2. R. III, 624—66).

775. Anmeldelse af: L. Daae, Geistliges Kaldelse i den norske Kirke efter Reformationen. En historisk Afhandling, Christiania 1879 (c: 1878). (Hist. T. 5. R. I, 571—4).

776. Gammel Skoleskik i Norge. (K. S. 3. R. V, 350—2).

- *777. Nogle Breve uddragne af Aggershus Stifts Kopibog 1733—34. (K. S. 5. R. VI, 662—78).

778. Mandtal over Præsterne i Bergens og Stavangers Stifter 1619. (Pers. T. II, 255—9).

- *779. [Bergensiske Aktstykker fra 17. Aarhundrede]. (Monum. 1. R. II, 580—94).

780. Anmeldelse af: Reinert Svendsen, Ringsaker Kirke og Altertavle. (K. S. 4. R. VI, 398).

781. Et Bidrag til Stavanger Stifts Kirkehistorie i det 16de Aarhundrede. (K. S. 4. R. IV, 216—22).
782. Anmeldelse af: Trondhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814, af Ludvig Daae . . . , Throndhjem 1863. (Ugeblad for den danske Folkekirke I (1865), S. 13—4).
783. Efterretninger om de trondhjemske Bisper i 16de Aarhundrede. (K. S. 2. R. I, 340—9).

-
784. Svenske Emigranters Ophold i Danmark 1734 o. flg. Aar. Af Kn. Heibergs Samlinger. (K. S. 5. R. IV, 48—140).
785. Sven Rosén. Nogle Træk af en Sværms Historie. Efter Kn. Heibergs Samlinger. (K. S. 5. R. IV, 229—57).
786. Anmeldelse af: Skrifter och bref af Sven Rosén, udg. af E. Linderholm. (K. S. 5. R. V, 807—8).
787. Anmeldelse af: Emanuel Linderholm, Sven Rosén och hans insats i frihetstidens radikala pietism (1911). (K. S. 5. R. VI, 577—8).

-
788. Anmeldelse af: Dr. Johannes Bugenhagens Briefwechsel gesammelt und herausgegeben durch Lic. O. Vogt, ev. Pfarrer. Stetin 1888. (Theologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke V (1888), S. 629—32).
789. Anmeldelse af: A. H. Franckes Breve til Grev Heinrich XXIV af Reusz-Köstritz og Hustru, udg. af B. Schmidt og O. Meusel. (K. S. 5. R. IV, 610—2).
790. Et lille Bidrag til J. C. Dippels Historie. (K. S. 4. R. III, 799—800).
791. En dansk Mands Beretning om Menighedslivet i Herrnhut 1743. (K. S. 3. R. VI, 78—104).
792. Kollekt til de fra Salzburg fordrevne evangeliske Kristne, 1732. (K. S. 3. R. III, 476—8).
793. Et dansk Øjensvidnes Beretning om Bartholomæusnatten i Paris. (K. S. 2. R. V, 244—53).

Universitetsforhold. Lærde Selskaber.

794. Fra Universitetets Fortid. Kbhvn. 1879. (207 S.).
795. Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621. I—IV. Kbhvn. 1868—77. (VIII + 704; 756; 802; 723 S.).

796. Meddelelser af Universitetets Archiv. (K. S. 2. R. I, 1—67. 419—54).
797. Aktstykker til Universitetets Historie i Tidsrummet 1621—60. (D. Mag. 5. R. I, 36—72. 133—57. 198—222. 332—54. II, 1—28. 126—52. 217—42. 320—49).
798. Aktstykker til Universitetets Historie i Tidsrummet 1661—1732. (D. Mag. 5. R. III, 182—247).
- *799. Udtog af Konsistoriets Forhandlinger, 1543—1599. (K. S. 2. R. I, 3—67).
800. Uddrag af Konsistoriets Forhandlinger 1590—99. (K. S. 2. R. V, 63—118).
801. Københavns Universitets Forhandlinger fra 1599 til 1604. (K. S. 4. R. IV, 69—125).
802. Københavns Universitets Forhandlinger fra 1604 til 1608. (K. S. 4. R. IV, 512—33. 768—801).
- *803. Københavns Universitets Forhandlinger 1608—14. (Hist. Saml. IV, 65—132).
- *804. Københavns Universitets Forhandlinger 1614—21. (Hist. Saml. IV, 248—325).
- *805. Københavns Universitets Forhandlinger 1621—24. (Hist. Saml. IV, 425—83).
806. Mester Jakob Fabritius's Universitetsregnskaber for Aarene 1540 til 1545. (D. Mag. 3. R. VI, 1—28).
807. Uddrag af Universitetets Regnskaber for Aarene 1552—57 og 1558—60. (D. Mag. 3. R. VI, 237—76).
808. To mærkelige Universitetsbetænkninger [1635]. (K. S. 2. R. III, 450—4).
809. Københavns Universitets Beskatning og Trængsler i Krigsaarene 1657—60. (Hist. T. 2. R. VI, 453—556).
810. De danske og norske Studenters Deltagelse i Københavns Forsvar mod Karl Gustav. Et Bidrag til Københavns Universitets Historie 1658—60. Kbhvn. 1855. (228 S.).
811. Studenterne og Københavns Forsvar. (Mindeskrift i Anledning af 250-Aarsdagen for Stormen paa København 10.—11. Februar 1659. Udgivet af L. F. la Cour, Kbhvn. 1909, S. 102—12).
812. Skrivelse fra Slotsloven i København til Universitetet om at opfordre Studenterne til at gribe til Vaaben 1700. (D. Mag. 3. R. VI, 179—80).
813. Bidrag til Oplysning om den theologiske Embedsprøves Form og Omfang siden Reformationen. (K. S. 2. R. II, 609—65).
814. Om Studiet af Kirkehistorien ved Københavns Univer-

- sitet. (Nordisk Universitets-Tidskrift, 1858 1. Hefte, S. 89—94).
815. Fire københavnske Universitetslærere fra det 16de Aarhundrede. (Nordisk Universitets-Tidskrift, Tillægshäfte til 10de Aargang, 1866, S. 35—62).
816. Magistre creerede ved Københavns Universitet fra Reformationen indtil 1660. (Pers. T. III, 117—43. 257—74. IV, 49—68. 240—9).
817. Fyenske Studenter ved Københavns Universitet 1479—1611. (Odense Kathedralskoles Indbydelsesskrift 1866 S. 45—63).
818. Nogle Bemærkninger om Slesvigernes Studier ved Københavns Universitet og øvrige Forhold til samme i 16. og 17. Aarhundrede. (Slesvigske Provindsialefterretninger, Ny R. III (1862), S. 1—26).
819. Studerende Skotter ved Københavns Universitet. (K. S. 5. R. IV, 400—2).
- *820. Kommunitetets Matrikel 1577—1620 ved Københavns Universitet. (Hist. Saml. III, 334—83).
821. Anmeldelse af: S. Birket Smith, Om Københavns Universitetsbibliothek før 1728, især dets Håndskriftsamlinger, København 1882. (Hist. T. 5. R. IV, 497—501).
-
822. Danske og norske Studerende ved Universitetet i Frankfurt a. d. Oder. (K. S. 5. R. I, 756—60).
823. [Tillæg til] L. Daae, Danske og norske Studerende ved Universitetet i Greifswald. (K. S. 4. R. VI, 340—78. 498—507).
824. [Tillæg til] L. Daae, Danske og norske Studerende ved Universitetet i Halle. (K. S. 4. R. IV, 131—2).
825. Danske Studerende ved Universitetet i Marburg. (K. S. 5. R. I, 281—6).
826. Danske studerende i Paris 1532. (D. Mag. 4. R. IV, 347—8).
- *827. Om de Danskes Studeringer i Vittenberg. (K. S. 2. R. IV, 70—98).
828. De Danskes Studeringer i Vittenberg i Reformations-tiden. (K. S. 2. R. I, 455—79).
829. Danske Studerende graduerede i Vittenberg i Reformationstiden. (K. S. 4. R. III, 814—8).
-

830. Et Møde i Videnskabernes Selskab for halvandet Hundrede Aar siden. (Oversigt over Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1901 (Nr. 6), S. 189—203).
831. Fortsatte Bemærkningér om et Møde i Videnskabernes Selskab 1751. (Oversigt over Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1902 (Nr. 3), S. 97—104).

Skolevæsen.

832. Skolens og Opdragelsens Historie. I. Oldtiden. Kbhvn. 1866. (99 S.).
833. Aktstykker til det højere Skolevæsens Historie i ældre Tid. (K. S. 3. R. II, 703—37).
834. Formaning af Povl Eliesen til at holde Ungdommen til Skole og Studium. (K. S. 2. R. II, 790—5).
835. Niels Bredal: Børnespejl, paany udgivet. Kbhvn. 1894. (XI + 45 S.).
836. Et Bidrag til Skolevæsenets Historie under Kong Christian IV. (K. S. 2. R. I, 129—32).
- *837. Om et Skrift angaaende Skolevæsenet, der formenes trykt i Kjøbenhavn 1517. (Hist. Saml. I, 176—7).
- *838. Bidrag til det lærde Skolevæsens Historie i Frederik III's Tid. (Hist. Saml. I, 182—92).
839. Reformér i det lærde Skolevæsen i Christian VI's Tid. (K. S. 5. R. II, 485—543. 661—99).
840. Skoletanker af Professor Hans Gram. (K. S. 5. R. II, 769—73).
-
841. (Rektorerne ved Aalborg Skole 1574—1684). (K. S. 4. R. III, 425—8).
842. Anmeldelse af: Historiske Efterretninger om Herlufsholm Stiftelse af H. B. Melchior. Paany udgivne . . . af Albert Leth. — Indbydelsesskrift til Trehundredearsfesten paa Herlufsholm. Indeholdende en Udsigt over Skolens Historie fra dens Stiftelse indtil vore Dage. Af Rector, Prof. Chr. Listov. — Herluf Trolle og Birgitte Gøie. En Biographi ved T. A. Becker. (Fædrelandet, 17. Juni 1865, S. 1. Sp. 1—S. 2. Sp. 1).

843. Carl Gustavs Skærmebrev for Herlufsholm. (K. S. 5. R. V, 823—4).
- *844. Til Kolding Skoles Historie i Frederik II's Tid. (K. S. 3. R. VI, 167—70).
- *845. En lille Notits til Lemvig Skoles Historie. (K. S. 3. R. VI, 183—4).
846. Bidrag til det lærde Skolevæsens Historie i Odense, især i det første Aarhundrede efter Reformationen. (Saml. t. Fyens Hist. og Top. X, 131—260).
847. Smaating vedrørende Skoler i Ribe Stift. (K. S. 3. R. VI, 167—84).
- *848. Til Ribe Skoles Historie i 17de Aarhundrede. (K. S. 3. R. VI, 171—8).
- *849. Puggaards Regnskab 1552—53. (K. S. 3. R. VI, 178—83).
- *850. Om Ansættelse af en Bogtrykker ved Sorø Akademi 1641. (Hist. Saml. I, 555—6).
851. (Bidrag til Svenborg Skoles Historie). (K. S. 4. R. II, 554—60. 738—44).
Viborg Latinskoie, se Nr. 394.

-
852. Bidrag til Degneembedets Historie. (K. S. 3. R. VI, 390—7).
853. Bidrag til Historien om Indretning af Skoler paa Landet i Christian VI's Tid. (K. S. 5. R. VI, 241—312).
854. Degne og Skoleholdere paa Møen 1728—50. (K. S. 4. R. V, 445—79. 668—719).
855. Anmeldelse af: V. Mortensen, Carlslunde Skoles Historie. (K. S. 5. R. IV, 808).

Kulturhistorie, Sæder, Skikke, Overtro.

856. Kulturhistoriske Smaating. (K. S. 3. R. III, 214—26).
857. Bidrag til Sædernes Historie i ældre Tid. (K. S. 2. R. VI, 375—410).
858. Bidrag til Sædernes Historie. (D. Mag. 3. R. VI, 160—73).
859. Kulturhistoriske Smaabidrag fra Frederik II's Tid. (Saml. t. jydske Hist. og Top. VIII, 138—50).
- *860. Til Musikens Historie i ældre Tid. (Hist. Saml. II, 160—77).
861. Optegnelser vedrørende Befolkningsstatistiken i ældre Tid. (K. S. 5. R. II, 603—7. 791—5).

862. En Ægteskabssag fra 1568. (K. S. 3. R. IV, 426—34).
863. (Forordninger fra 1593 mod Drukkenskab). (K. S. 3. R. VI, 579—82).
864. Sindssyges Vilkaar i ældre Tid. (K. S. 4. R. V, 401—7).
865. Til Oplysning om Taterne her i Landet i det 16de Aarhundrede. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. VIII, 161—4).
866. Paaskeaflad som Oprindelse til et Marked. (K. S. 3. R. II, 782—3).
867. (Om Aflevering af »papistiske Bøger« til Kronborg Slot). (K. S. 5. R. I, 336).
868. Streng Tider. (K. S. 5. R. VI, 801—2).
- *869. Hofalfabetet. (K. S. 3. R. III, 214—6).
870. »S. Hans med den røde Mund«. (K. S. 4. R. IV, 810—2, jvfr. 4. R. V, 134).
871. Indskrift paa en Brudekrone. (K. S. 3. R. VI, 184—5).
872. Danmarks hellige Sundhedskilder. (Fædrelandet, 25.—26. Juni 1867, Kronik).
873. Nogle Bidrag til Overtroens Historie i 16de Aarhundrede. (Saml. t. jydsk Hist. og Top. VIII, 151—6).
- *874. Overtroisk Benyttelse af en af Davids Salmer. (K. S. 3. R. III, 219—21).
875. En Trolddomssag fra Rødby 1634. (K. S. 2. R. IV, 190—3).
876. En sørgelig Historie fra Fortiden. [En Forskrivning til Djævelen 1634]. (K. S. 3. R. IV, 402—11).
877. Holger Rosenkrands's Beretning om et underligt Syn i Aaret 1600. (K. S. 3. R. V, 659—68).
878. Mestermannen i Viborg som Profet. (K. S. 2. R. IV, 181—90).
879. Anmeldelse af: Norske Bygdesagn, samlede af L. Daae, Kristiania 1870. (Fædrelandet, 29. April 1871, S. 1. Sp. 2—3).

Blandede Emner.

880. Anmeldelse af: Aarboeg for Skandinaviens Literatur, 1ste—3de Aar. 1851—53. (Nordisk Universitets-Tidskrift, 1854—5, 2. Hefte S. 131—2).
881. Anmeldelse af: Tvende old-engelske Digte med Oversættelser, ved G. Stephens. (Fædrelandet, 15. Oktbr. 1853, S. 1. Sp. 1—3).

882. Om Provindspressen. (Dannebrog. Et Ugeblad for den Danske Forening. 26. Aug. 1853, S. 1. Sp. 1—S. 2. Sp. 2).
883. Til Vælgerne i Præstø og Sorø Amter. (Næstved Avis 1854 Nr. 123).
884. Salmer, samlede af P. Rørdam. 7. [af H. F. R. reviderede] Udgave. Kbhvn. 1895.
- *885. Indledning til Luther-Festen i Danmark 11. Nov. 1883. (Nutiden, 11. Novbr. 1883, S. 51—2 og K. S. 5. R. VI, 124—32).
886. [En Prædiken paa] Fastelavns Søndag. (Sædemanden, 1879, S. 113—20).
887. [En Prædiken paa] Pinsedag. (Sædemanden, 1881, S. 353—8).
888. [En Prædiken paa] 15. Søndag efter Trinitatis. (Sædemanden, 1882, S. 593—9).
889. Staa op og vandre. [En Prædiken paa 19. Søndag efter Trinitatis]. (Sædemanden, 1880, S. 625—31).
-

